Iris og Hebe

En Fortsættelse af Maanedskriftet Iris. Samlet og udgivet af Hofboghandler Simon Poulsen

Udkom 1796-1810.

Skanningen (affotograferingen) er udført efter eksemplarer fra biblioteker.

Tidsskriftets skønlitterære indhold er indekseret på Dansk Forfatterleksikon:

https://danskforfatterleksikon.dk/1850p/p104880.htm

Udarbejdet 2023 af Niels Jensen

Opdateret den 13. august 2023 af Niels Jensen

Iris og Hebe.

En Fortsættelse af Maanedsskriftet Iris.

Samlet og udgivet af Hofboghandler Simon Poulsen.

Januar, Februar og Marts 1803.

Kjøbenhavn.

Paa Udgiverens Forlag, trykt hos Bogtrykker
Johannes Breinholm.

Indhold.

Side.

Iris og Hebe.

En Fortsættelse af Maanedskriftet Iris.

Januar 1803.

Samlet og udgivet af Hofboghandler Simon Poulsen.

Paa Udgiverens Forlag, trykt hos Bogtrykker
Johannes Breinholm.

Sang,

Nytaarsdag 1803.

Gud er vor Sang! — Et Aar forsvinder;
Men evig, evig, evig rinder
For Jorderig Algodheds Væld!
Seer Herrens Soel paa nye fremtræde,
At skjenke Lys og Liv og Glæde,
Og vidne: Herren vil vort Held!

O Dig, som var og er og bliver;
Som Alt, hvad aander, Livet giver;
Dig prise Himmel, Hav og Jord!
Ja Jorden, Havet, alle Floder,
Og Bierg og Dal og Himlens Kloder
Forkynde Herrens Skaberord:

Du bød, og see Naturen hviler
Som død, og Solen hastig iler
Herfra, som til sit Hvilested.
Et Vink! — og Alt vil atter leve,
Og Vaaren yndig, festlig svæve
Til Jorden, som til Eden ned.

Algode Fader! naar Du byder,
Naturen barnlig Dig adlyder,
Dit Bud er Orden, Dyd og Held;
Thi skulle vi med fyrig Glæde
I Aand og Sandhed Dig tilbede;
Dit Bud er hele Folkets Vel.

Gud er vor Sang! — Et Aar forsvinder,
Men evig, evig, evig rinder
For Jorderig Algodheds Væld!
O Gud! lad os Din Faderstemme
Hvert Øieblik med Fryd fornemme!
Skjenk os i Aar fornyet Held!

C. L. Sander.

Den niende Bog
af
Den yngre Plins Breve
oversat.

Epistolas . . . collegi, non servato temporis ordine, neqve enim historiam componebam, sed ut qvæqve in manus venerat.

Plin. Epist. Lib. I. Epist. I.

At Plin ved at udgive sin Brevsamling, iblant andet, ogsaa har havt sig selv for Øie, vil hver en Agtsom ei vanskeligen blive vaer. Alt her kan ansees som et Billede paa hans heele Levnet, hvilket han fremstiller for Efterslægten, og, uden at trætte Læseren stedse med ham selv, maler det paa en afvexlende og behagelig Maade. Ved Omgang med de Gamle blive vi saa ofte bekiendte med sammes store Mænd, i deres høje politiske Forbindelser, i store Begivenheder, i Vaabenbrag paa Krigens Skueplads, og dette stærk i Øjne faldende lader os tit forbigaae det mindre i Sammenhæng med dette, der dog kunde aabne os en lige-

saa riig og nyttig Kundskabs Kilde. Medens vi stirre paa den Lærde, Statskloge, Idrætsmanden, Helten, Overvinderen, ændses jævnligen ei Smaaeting i disses Følge, da dog ofte just det lidet nøje betragtet, indeholder Grundspiren til det Store. Mangen en omstraaler saaledes Historiens Glorie, at vi blændes ved at betragte ham, og det vi meest søge: Mennesket — finde vi ikke. Hvad alt derfor, som maatte lede til dette Smaae af Fortidens, og dens Menneskers Kundskab, mener jeg, aabner os en Udsigt til en næsten forglemt Deel af Hedenolds Verden, der vel er seet, men blot som et Land, hvilket, den korte, svage Dagskiær oplyser. Ledes vi derfor hos en af de Gamle, ei aleene til de yderste, og saa at sige Begivenheders grove Omrids, til Rigers Stiftelser, Statsveltninger, Krig, Feltslag, Landes Undergang, og Mækkens Ødelæggelser; men til Betragtning af en blidere og skiønnere Deel af det menneskelige Liv til hiin Fordums Omgang, Lærdom, Meeninger, Smag, Venskab og daglige Sysler; da synes mig, som at aande i nye og yndige Alderdommens Egne. Foruden andre kunde vi vel sige, at Plin i hans Breve, fører os til dette smukke Maal. Ved at læse disse, blive vi bekiendte med en Romersk Stormand, som, selv af sin Tids lærdeste, var Videnskabernes Støtte;

var

var retviis, dydig, riig, virksom, vennesalig, og den ypperligste Fyrstes Yndling, Statsmand og Ven. Vi see ham, og i hans Forhold til Tiden da, til hans Monark, hans Pligter, Venner, Undergivne. Vi see ham i hans lærde Hverv, høre hans Meeninger, hans Smag og Grundsætninger; lære at kiende Selskabs Tonen i de Dages finere Verden, høre ham at tale i Vennekredse og i hans Hiertes Eenrum, og kunne følge ham i al hans daglige Id lige fra Hoffet og Raadet, og ind i hans Huus, ja Lonkammeret endog, hvor han læsde, tænkde og skrev. At give den Læsende lidet Smag paa dette, har egentlig været Aarsagen til denne lille Oversættelse, som jeg vil ønske maae svare til sit Øjemeed. Man undres ikke over, at just jeg valgde denne niende Bog, dette skeedte ikke uden Grund. Af de fire første vilde jeg ingen vælge, fordi vi læse dem paa dansk, oversatte af Thomas Schmidt for længe siden; mellem de andre udsøgde jeg denne, for sin mangfoldige Afvexlings Skyld paa Emner, da den indeholder 40 Breve, et Antal, som ingen af de andre skiøndt større Bøger har. Vel findes i den tiende Bog langt fleere, men dennes Indhold er saa at sige, officielt, og tilskrevet Trajan i Embeds Sager, hvor man vel ei heller kan vente sig den frie Udtømmelse af Plins Aand, da han skriver til

sin

sin Monark, hvilket ventelygen dog har paafort ham nogen Tvang. Da man har adskillige Læsemaader i disse Breve, maae jeg erindre, at jeg har, siden man dog skal folge een, brugt Aldi Manutii Udgave, hvormed jeg vel tor bede Læseren gunstigst vil jævnfore Oversættelsen; jeg maatte ellers frygte, for at gribes i Urigtigheder, naar en anden Text enten kunde have mere eller mindre end mine, ja vel noget heel forskiælligt. At vores Forfatter var en Ven af den tankerige og syndige Tacitus, som Prof. Baden kalder ham, at denne var som hiins Aristarch, og at begge vare Medstræbere paa den videnskabelige Bane, er vel bekiendt; det er derfor og at Plins Sprog synes at nærme sig til Taciti saa meget i Korthed, Klem og Fylde; ligesom man og her kan fremvise en Smag af Brevstiil, som endnu efter halvandet Aartusinde og mere kan tiene til Mynster. Af Anmærkninger har jeg kun givet faa af de nodvendigste, og de fleste blot Textens Anforelse, som et Regnskab for Læseren. Hver en Kiender af Plin, veed og hvad det er at oversætte ham, og at det koster Moie. Men — Held folger derfor ei altid Flidens endog moisommeligste Fied. Af andre Oversættelser har jeg ei havt den ringeste Hielp, men saa reent forladt, har jeg dog stillet mig selv tilfreds med disse Prof. Badens Ord i

For-

Fortalen til hans Tacitus: Jeg har troet, at en Oversætter satte sig i Fare for at tabe alle de Fordele, som hans egen Lykke, og hans Modersmaals særegne Fortrinlighed kunde forskaffe ham frem for andre Oversættere, naar han ved sit Arbeide tog for meget sin Tilflugt til disse. Og denne danske Oversætter af de Gamle vil da vel hver anden paa samme Vei stræbe at efterfølge for det første — jeg vil ikke sige at kunne naae? —

---

1 Brev til Jeg har ofte erindret Dem om, at Maximus udgive som snarest de Bøger, som de har forfattet for Dem og Plata, ja baade for Dem selv, og imod ham, thi dette bød saa Emnet, hvortil jeg nu især, da man har hørt hans Død, baade opmuntrer og paaminder. Thi læses de skiøndt af mange, og De har hengivet Bøgerne til Læsning, saa vilde jeg dog ikke, man skulde troe, at de omsider vare begyndte efter hans Død, som De dog havde fuldendet, mens han var endnu i Live. Lad ikke Deres Bestandighed, Deres Rygte krænkes. Bekiendt-

gio-

gjøres det saa vel før dem, som denne med som imod, saa vil det dog være saaledes, som om De ei efter Deres Fiendes Afgang havde faaet Mod til at skrive, men at den færdige Udgave deraf var forekommet ved hans Død. De vil ogsaa derved undgaae hiint: Det er ei retskaffent at skiælde paa de Døde (a). Thi hvad der er skrevet om en Levende, det er oplæst om den samme, og gives ud mod den Døde, som en der lever endnu. Altsaa Strax! — Har De andet under Hænder, sæt det op, og giør imidlertid dette færdigt, som forlængst, synes mig, som læsde det fuldkomment; men og de't bør saaledes synes for Dem, da Sagen selv ei fordrer dets Langdrag, og Tidens Kaar afbryde den. Lev vel! —

2 Brev til Sabinus. De fornøier mig meget, at De ei blot forlanger mange, men og meget lange Breve fra mig, hvori jeg har været temmelig sparsom; deels fordi jeg frygtede at De havde travlt, og deels fordi jeg selv bestiæftigedes med som oftest flaue Forretninger, der baade adsprede og nedtrykke Sindet. Desuden gaves ei Stof til at skrive mere. Det gaaer ikke

(a) Efter et grædsk Ordsprog: ἐχ ὁσιη Φθιμενοισι λοιδορειν, som svarer til det gamle danske: Bedre at være brændt paa Gløde, end lyve paa den Døde.

ikke saa med mig, som med M. Tullius, paa hvis Exempel De beraaber Dem. Han havde det rigeste Vid og Emner lige ved dette, som baade Sagernes Afvexling og Storhed rigeligen ydede. Men jeg — hvilke snevre Grændser indslutte ikke mig? (De veed det selv, om jeg aldrig sagde det) uden saa var at jeg vilde sende Dem nogle skolevurne (b), og, saa at sige, Stuesidder-Breve. (c) Men intet meende jeg mindre at passe sig, end at tænke her paa Rustning, Leire, ja endog Krigshorn, Trompeter, Sverd, Stov og Solens Brynde. De har altsaa, meener jeg, en retmæssig Undskyldning; dog tvivler jeg paa, at jeg vilde selv, at De bifaldt den. Thi dette var Beviis paa den høieste Kiærlighed, at nægte Tilgivelse for sine Venners korte Breve, om man vidste skiøndt endog, at de havde gyldig Grund. Lev vel!

3 Brev til Paulinus. Jeg skatter den, andre en anden, for lykkeligst, som nyder Forventningen af et godt og varigt Rygte siden, lever nu ved hiin Ære, som Efterslægten forvisser ham, og hvis Lyst er Tanken om Evigheds Belønning, og hiin frugtbringende dybe Roelighed. Desformedelst mener jeg at alle Mennesker bør betænke enten deres Udødelighed, eller De-

(b) scholasticas.

(c) umbraticas literas.

Dødelighed; hiin for at efterstunde og ei tabe den, denne for at standse, og ei trætte deres korte Liv med forgiængelige Arbeider; ligesom jeg og seer mange ved en elendig, og derhos utaknemmelig Indbildning om Virksomhed at opnaae eget Gavn. Dette (overveier) jeg med Dem, som og dagligen med mig selv, for at aflade eget Medhold, hvis De mistykker det — skiøndt nei — De vil ikke mistykke det, som den, der altid haver noget berømmeligt og uforgiængeligt at prøve paa (d).

4 Brev til Macrinus. Jeg maatte frygte for, at De vilde ansee denne Tale som alt for stor, hvilken De vil faae med dette Brev, hvis den ei var af det Slags, at den kunde synes ofte at være til Ende. Thi i hver en Afkepost, indeholdes ligesom en enkelt nye Sag. Hvorsomhelst De end tager fat, og hvor De holder op,

(d) Hæc ego tecum, qvæ qvotidie mecum, ut desinam mecum si dissenties tu: qvanqvam non dissenties, ut qvi semper clarum aliqvid, et immortale mediraris. De Ord Aeternitas og immortale svare slet ikke til det Begreb om den absolute Udødelighed, som vi giøre os. Plinius mener baade her og mange andre Stæder kun den, om jeg saa maa kalde det, politiske Evighed, ved hvilken man lever hos Efterverdenen i sine Gierninger og Skrifter, til den anden synes han ei synderlig at have lagt Mærke.

op, vil De kunne læse det følgende, baade, som noget, der begynder, og er i fuld Sammenhæng, saa De vil skionne, at jeg i det hele har været meget vidtløftig, men i Delene faare kort. Lev vel!

5 Brev til Tyro. Det er fortræffeligen giort af Dem, (thi jeg forhører mig — ja bliv saa ved) at De ved megen Mildhed anbefaler Deres Landsaattere (e) Retfærd, hvis Hovedsag er denne, at drage hver en Retskaffen til sig (f), og saaledes at elskes af de Smaae, at ogsaa de Store maae ynde os. Men de fleeste, i det de frygte for at synes at indrømme de Mægtiges Gunst for meget, lægge sig der ved et Rygte til af Vrangvillie (g) og Ondskab, en Last jeg veed, De langt har holdt Dem fra. Men jeg kan ei afholde mig, at jeg jo liig en Paaminder maae roese, at De rammer slig en Maade, hvorved De bevarer Forskiæl mellem Stænder og Værdigheder; forvirres, og forblandes disse, saa er intet uligere end Ligheden selv. Lev vel!

6 Brev til Calvisius. Denne hele Tid har jeg hendrevet i den angenemmeste Roelighed mellem Skri=

(e) Provincialibus.

(f) Honestissimum qvemqve complecti.

(g) Sinisteritas en Egenskab hvorved man ei kan omgaaes Folk, og falder alle besværlig.

Skrivertøi (h) og Bøger. Hvorledes siger De, har jeg vel fundet det i Staden? Man holdt Veddeløbsleegene (i), og af det Slags Skuespil giør jeg aldeles lidet. Her er intet nyt, ingen Afvexling, intet, som man jo har nok af at see een Gang. Jeg undrer altsaa, at saa mange tusinde Mænd immervæk barnagtigen ville see paa løbende Heste og Folk staaende paa Vogne. Dog var det i Hestenes Hurtighed, eller Menneskenes Kunst, at de bleve indtagne, saa var der dog nogen Grund. Nu ynder man et Klædestykke (k), et Klædestykke elsker man! — og dersom midt i Løbet, midt i Kampen en Farve (l) føres her, en anden derover, saa vil den Gunst og Yndest være ude; de Veddekudske

(h) Pupillares, egentligen Skrivertavler.

(i) Circenses.

(k) Nunc favent panno, pannum amant. De Veddeløbende i disse Leege, som vare indstiftede Aarstiderne og Solen til Ære, vare inddeelte i fire Hobe, hver giort kiendelig ved sin Klædefarve (pannus). Een var grøn og forestillede Foraaret; een rød viisde Sommeren; een hvid Efteraaret, og een graaeblakket betegnede den skumle Vinter. Rimeligen kan af ovenstaaende formodes, at Tilskuerne giorde Væddemaal indbyrdes paa disse Hobes Haand, hvorfor de toge sig saa meget af dem, og det Stæd de holdte sig paa.

(l) Hic color illuc, ille huc transferatur.

ske (m), de Heste, som man nu kiender langt fra, og paa hvis Navne man skriger, agter man ei mere. Saa stor en Ynde, saadan en Vigtighed er der ved en eneste ringe Kiole, ei de tale om hos Pøbelen, som er ringere end Kiolen, men og hos nogle værdige Folk. Naar jeg nu erindrer mig disse saa umærkeligen ørkesløse ved en Ting saa tom, flau (n), og langvarig, saa nyder jeg en Slags Fornøielse, fordi hiin Fornøielse ei indtager mig, og jeg anvender glædeligen min Ledighed paa Studeringer i disse Dage, som andre spilde paa den ørkesløseste Travlhed (o). Lev vel!

7 Brev til Romanus. De skriver at De bygger, det er vel — jeg har nu fundet Medhold (p) — jeg bygger da med Grund, fordi det skeer med Dem. Ogsaa dette er ei uligt, at De bygger ved Havet, jeg ved den lariske Søe (q). Paa dennes Bredder har jeg mange af mine Land=

(m) Agitatores.

(n) Res inanis, frigida, assidua.

(o) Otiosissimis occupationibus.

(p) Inveni patrocinium.

(q) Denne laae i det den Gang cisalpinske Gallien, og kaldtes saa af de mange Strandmaager (Lari), som opholdte sig der. Ved denne Søe laae og Comum eller Novicomum, som det og kaldtes, og var Plins Fødebye i Egnen af det Meilandske.

Landstæder, men ligesom to af dem især fornøie mig, saa give de og meest at bestille. Det eene er anlagt paa en Klippe, og som Bajæ har Udsigt til Søen; det andet ligeledes som Bajæ ligger tæt ved Søen. Jeg pleier derfor at kalde hiin Tragoedien og denne Comoedien, hiin saa, fordi den bæres ligesom af høje, og denne af lave Skoe. Enhver af dem har sin Yndighed, ved Forskiælligheden selv des behageligere for den som ejer begge. Denne nyder Søen nærved, hiin længere borte. Denne indslutter kun een Viig ved en liden Krumning, hiin giennemskiære de steileste Aase (r). Hisset ere Dyr-Garn og Jagt, her strækker sig en Lyst-vei (s) langt ud med Søebredden, og her bøjer den lidet af for en vidtstrakt Blomsterhave (t); hiin mærker intet til Bølger, denne bryder dem; fra hiin kan man see ned paa Fiskerne, fra denne fiske selv, og udkaste Krog fra Sovekammeret, ja

(r) Durissima dorsa.

(s) Gestatio svarer omtrent til vore Alleer, og vare Veie eller Gange hos de Gamle, hvor de for Sundhedens Skyld, gik, reede, kiørde, lode sig bære, af hvilket sidste den har Navn. De vare beplantede med Træer, og anlagte som oftest ved Haverne. Plins Have i Laurentinum var indsluttet med saadan en gestatio anlagt af Buxbom og Rosmarin.

(t) Xystus.

ja nesten Sengen endog, som af en liden Baad. Disse Grunde har jeg, for at tilbygge det, som mangler paa hver af dem, da noget endnu staaer tilbage. Men hvorfor give Dem Aarsag? — for hvilken dette er nok, at De giør det samme. Lev vel!

8 Brev til Augustinus. Vil jeg, som De har roeset, begynde med at roese Dem, saa frygter jeg, at maatte synes, ei saa meget at sige min Meening, som at takke Dem igien. Men — lad mig nu synes saa. — Alle Deres Skrifter agter jeg for saare skiønne, dog meest dem der handle om mig. Dette skeer af een og samme Aarsag; thi baade skriver De det bedste om Deres Venner, og hvad jeg læser om mig selv, meener jeg og at være bedst. Lev vel!

9 Brev til Colones. Jeg bifalder aldeles, at De saa sørgeligen er rørt ved Pompeji Qvintiani Død, saa at De ved Længsel forlænger Kierligheden til den Tabte; ei som de fleeste, der blot elske de Levende, eller snarere lade som de elskede, ja end ikke lade saa, uden naar de see dem i Velmagt; thi Ulykkelige glemme de ei anderledes end som begravne. Men ved Dem er en evig Troe, og Standhaftighed saa stor i Vennehyldest, at den ikke uden ved Deres Død kan endes. Og sandelig Qvintianus var den Mand, som man kan elske efter hans eget Exempel. Han elskede de Lykkelige, beskyttede Elen-

dige,

dige, savnede de Tabte. Hvilkensunde Godhed i Aasyn! Hvor sindig i Tale! Hvilken Ligevægt mellem Alvor og Venlighed! Hvilken en Flid i Videnskaber! Hvilken Dømmekraft! Hvor retskaffent levede han ei med hans ham saa ulige Fader! — Hvad forbød vel, at han jo kunde synes at være den bedste Mand, fordi han var den bedste Søn? Men — hvi opriver jeg igien Deres Saar? — Skiøndt De elskede ham saa i Live, at De maae heller ville høre dette, end at det forties, især af mig, ved hvis Lovtale De anseer hans Levnet smykket, hans Minde forlænget, og Tiden selv, som ranede ham at kunne skaffes tilbage. Lev vel!

10 Brev til Tacitus. Gierne vilde jeg adlyde Deres Bud men paa Vildsviin er her saa stor en Mangel, at det ei kan passe sig med Minerva og Diana, som De siger man ligemeget skal opvarte (u). Man maae altsaa tiene Minerva alene, men i Majdag, som paa en Landtuur og om Sommeren. Paa Reisen ved den Snaksomhed som Talen falder i en Vogn, har jeg giort nogle gandske løselige Udkast, der snart vil stry-

(u) Da Minerva var Videnskabers, og Diana Jagtens Gudinde, saa betyder denne Opvartning til begge, at studere og jage paa engang, en Idee, som Plin især yndede, hvorved han sad i Skoven ved Dyrgarnene og skrev.

strygės ud. Paa min Gaard lagde jeg noget til, da det andet ei stoed mig an. Altsaa Digtene hvile, som De meener beqvemmeligst at kunne udføres udi Skove og Lunde. En og anden liden Tale har jeg atter taget under Haand, skiøndt det Slags Arbeide er ukiært og ulysteligt, lignende mere Landvæsenets Slid end Glæder. Lev vel!

11 Brev til Geminius. Med største Behag har jeg modtaget Deres Brev, og det især, da De vil at noget skulde skrives til Dem, som kunde indrykkes i Skrifter. Et Emne vil vel forefalde siden, enten det De selv anviiser, eller et andet bedre. Nu ere nogle Hindringer, see Dem om og De vil da blive dem vaer. Jeg troede ikke, at der vare Boghandlere i Lion, og saa meget kiærere erfoer jeg af Deres Skrivelse, at mine Smaaebøger sælges der, og udenlands vinde den Yndest, som de fandt i Rom. Jeg begynder altsaa, at ansee det for fuldkomment nok, hvori at Folks særskilte Domme i saa forskiællige Lande stemme overeens. Lev vel! *)

13 Brev til Qvadratus. Jo mere flittig og opmærksom De har læst mine Skrifter, som jeg har forfattet om Helvidii Hevnelse, saa meget indstændigere forlanger De og, at jeg vil tilskrive

*) Det 12te Brev til Senitor er oversat indrykket her i Julii-Hæftet 1801.

skrive Dem baade hvad Bøgerne ei har, og hvad der anlanger dem, kort, hele Sagens Gang, hvor De formedelst Alderen ei var overværende (v). Da Domitian var ihielslaget, besluttede og overlagde jeg med mig selv, at det kunde være et stort og skiønt Hverv, at forfølge Skyldige, hævne Ulykkelige, og selv at vise sig. End — mellem manges megen Udaad, syntes mig intet at være grummere, end at i Raadet selv, Raadsherre lagde Haand paa Raadsherre, en stor Mand paa den større (x), Dommeren paa den Tiltalte. Desuden havde jeg og været Ven med Helvidius, saa meget som man kan med den, der af Frygt for Tiderne, holdt sig paa sit Landgods (y) i Skiul, med et stort Navn og lige Dyder. Jeg havde og været det med Arria og Fannia, af hvilke den første var Helvidii Stedmoder, og den anden sammes Moder.
Dog

(v) Slutteelig var han den Gang for ung.

(x) Prætorius consulari &c. manus injecisset. Da Prætorius og Consularis betyder en som har været Prætor, eller Consul, vilde jeg ei give det saaledes, for ei at giøre det langtrækket, og dog ei mere tydeligt, men har valgt et almindeligt passende Udtryk.

(y) Secessus hvor man drog sig tilbage for Alderdoms, eller Studeringers Skyld, eller at leve politisk død.

Dog indbyrdes Forbindelse (z) opæggede mig ei saa meget, som hver Mands Ret, Gierningens Skiændighed, og Hensyn til Exempel. Men i de første Dage for den tilbagegivne Frihed, havde jo vel hver for sig, med vildt og buldrende Skrig, anklaget og fældet deres kun ringere Fiender. Jeg holdt for, at det baade var beskednere og bestemtere, at forfølge denne umenneskelige Forbryder, ei med Dagens almindelige Had, men med hans egen Misgierning. Da nu hiin første Giæring havde sat sig, og den Dag fra Dag afsvalede Harme vendte tilbage til Retfærdighed, skiøndt da nyeligen høiistbedrøvet ved min Kones Tab, sendte jeg Bud til Arria (hun havde været gift med Helvidius) bedende, at hun vilde komme til mig, da Sorgen nu for det første holdt mig hiemme. Da hun kom sagde jeg: det er besluttet af mig, ei at taale Deres Mand uhævnet, siig det derfor til Arria og Fannia (thi de vare komne tilbage fra Landflygtighed) overlæg De selv, overlægger begge, om De vil tage Deel i dette Hverv, hvori jeg selv ei mangler medfølgende; men saa meget vil jeg ikke være indtagen af egen Ære, at jeg skulde misunde Dem Deel i samme. Arria overbragte det anbetroede, og disse tøvede ei heller. Beleiligen var der just Raadsamling tredie Dagen derefter. Jeg havde stædse fortalt

(z) Privata jura.

Corellius alt, som jeg kiendte for den forsigtigste, og klogeste paa den Tid. Dog i dette foed jeg mig nøje med min egen Beslutning, frygtende for, at han skulde forbyde det, da han var vel langsom og varlig; men jeg kunde ikke taale, at han skulde sætte sig i Hovedet, at jeg ei vilde giøre dette for ikke at være ham imod (æ). Jeg raadslog altsaa ei, om jeg skulde giøre det, da Erfaring har lært mig, at man om det man har besluttet ei bør raadspørge dem, hvis Raad man bør lyde. Jeg kom da i Raadet, og begiærede Lyd til at tale. Jeg talede lidet med største Bifald, men — da jeg begyndte at røre ved Forbrydelsen, at udmærke den Tiltalte, dog endnu uden Navn, skreeg man mig imod fra alle Kanter: En: vi vide hvad det er, De saa ubeleiligen fremfører; En anden: hvo er skyldig for han er beskyldt? — saa En: vi ere i Behold, som ere igien. Jeg blev hørt, men afbrudt, dog uforfærdet; saa meget formaaer Retskaffenheden af et Foretagende, og saa langt fra er det til Tryghed eller Frygt, enten Folk ikke maatte ville, eller bifalde hvad man giør (ö). Det er vidtløftigt at opregne alt det, som vexledes baade saa og saa. Tilsidst

(æ) Sed non sustinui, inducerer in animum, qvo minus illi cederem non facturum me.

(o) Tantum ad fiduciam vel metum differt, nolint homines qvod facias, an non probent.

sidst sagde Consulen, som et Slags Medhold: Wil De noget saa sig frem. De faaer vel at tillade det sagde jeg, som De hidindtil har tilladt alle. Jeg holdt nu op, og andet blev foretaget. Imidlertid satte en Ven, som havde været Consul, mig under fire Oine, i den omhyggeligste Tone, tilrette, som om jeg havde gaaet alt for rask, og uforsigtig frem; fraraadede og formanede mig, at jeg skulde lade være, læggende ogsaa dette til: De har giort Dem afstikkende for de følgende Kaisere. Lad det saa være, sagde jeg, naar De helst saa vil. Neppe var han gaaet bort, strax kom en anden: Hvad vover De? Hvor kaster De sig hen? Hvilke Farer udsætter De sig for? Hvi stoler De saa paa det nærværende, uvis om det Tilkommende? — De opægger en Mand, nu Skatmester, og om kort Tid Consul. Desuden paa hvad Gunst, hvilke Venner stoeles der ikke (a)? Saa nævnede han En, som da erholdt en meget anseelig Krigshær til Østlandene, hvorom der gik et stort og tvetydigt Rye. Jeg svarede hertil: Alt dette har jeg indseet, og forhen overveiet med mig selv, og jeg vægrer mig ei for, hvis det saa er Skiæbnens Medfør, at taale Straf for den retskafneste Idræt, i det jeg hævner den allerskiændigste.

(a) Her sigtes hen til Modpartiet.

ste. Nu var Tiden til Stemmegivelsen. Domitius Apollinaris udvalgt Consul sagde sin, Fabritius Vejento sin, saa Fabius Posthumius, Vectius Proculus Collega til Publicius Certus som Sagen gialdt, og min afgangne Kones Stedfader, og efter disse Ammius Flaccus. Alle forsvarede Certus, som jeg endnu ikke havde nævnet, og gave Anstand til Giennmæle, da Beskyldningen endnu var ubeviist. Hvad de forresten kan have sagt, er ei nødvendigt at fortælle, da De finder det i Bøgerne, thi jeg har der anført alle hvers egne Ord. Avidius Qvintus, Cornutus Tertullus, sagde tvertimod: at det var ubilligt, at bortholde Fornærmedes Klage, og at man altsaa ei maatte betage Arria og Fannia Ret til Klage, samt, at det giorde ingen Forskiel af hvad Stand nogen var, men hvad Sag han havde. Cornutus sagde og: at han var af Consulerne given Helvidii Datter til Formynder, efter Moderens og Stedfaderens Begiæring; at han nu ei kunde føre det over sit Hierte, at undlade Efterkommelsen af sin Pligt, hvori han dog med egen Fortrydelse holdt Maade, og som bestedenst var disse saa retskafne Koner hengiven (a), der nøiedes

(a) Et optimarum foeminarum ferre modestissimum adfectum. Kan nogen oversætte dette rigtigere er det mig kiært. Ferre adfectum alicujus er en Talemaade, jeg ei før har seet og

nøiedes med, at erindre Raadet om Publicii Certi blodige Dientiænerie, og begiærede, at dersom den aabenbareste Ugiernings Straf skulde eftergives, da Certus maatte som ved offentlig Tiltale udmærkes (b). Dervaa sagde Satrius Rufus i en forblummet og tvetydig Tale: Jeg meener at man har giort Certus Uret, naar man ei friefinder ham. Han er anklaget af Arriæ og Fanniæ Venner, anklaget af Fiender, og vi bør ikke heri frygte. Vi, som troe vel om ham, ville og dømme det samme; er han uskyldig,

og er udentvivl en af Plins mange Egenheder, der giøre hans Oversætter tit forlegen.

(b) Nota Certo qvasi censoria inuratur. Oversat med et almindeligen passende Udtryk, for at give en nærmende Meening, da det ikke lader sig ordlydende modernisere, som tilhorende hiin Tids Indretninger alene. Censor var en vældig Øvrigheds Person i Rom, som havde Opsigt med Sæderne, under hvilken alle Stænder stoede. Straffen, han idømte hver kaldtes Nota; traf den en Raadsherre blev han udiaget af Raadet; en Ridder blev affat og frataget hans Hest; og Almues-Folk mistede Stemme-Ret, giordes til mindre Mænd. Cornutus gior Paastand herpaa en qvasi Nota, ihvad saa det skal være, om det ikke snarere vidner om den Varsomhed man brugde, ved at angribe saa stor en Mand som Certus var.

dig, som jeg baade haaber og gierne seer indtil noget bevises, saa troer jeg, at I gierne kunde friekiende ham. Saaledes talede da hver, som han efter Ordenen blev paaraabt. Nu kom det til mig; jeg tog til Orde (c), og brugde den Indledning, som er i Bøgerne, svarende hver især. Besynderligt! — med hvad Opmærksomhed, hvilke Bifalds Raab disse modtoge alt, som nu nys skrege imod; men saa stor en Omvendelse var en Følge enten af Foretagendets Værdighed, eller Talens Virkning, eller Talsmandens Standhaftighed. Jeg holdt op, Veiento begyndte at svare; ingen leed det, — man giorde Ulyd og støiede ham imod, saaledes at han maatte sige: jeg beder det hele Raad, at det ei nøder mig til at anraabe Tribunernes (d) Hielp; og strax sagde Tribunen Muræna: jeg tillader Dem hæderlige Mand! at tale. — Endda blev der skreget imod. Efter at Navneopraabningen (e) i disse Ophold var skeet, og Stemme-

(c) Consurgo egentlig reisde mig op, ligesom residio jeg sat mig ned, betyder holdt op at tale; forensiske Udtryk.

(d) Auxilium tribunorium. Sigtes hen til tribuni plebis Almuens Forsvarere, og det Indseende de havde i Raadets Forhandlinger, til at vaage over Ret og Orden.

(e) Citatis nominibus.

mesamlingen (f) var til Ende, hævede Konsulen Forsamlingen og efterlod Veiento næsten som han stod endnu, lavende sig til at tale. Denne Tort besværede han sig høiligen over, og udstreeg af Homers Vers: *O Gamle! sandelig unge Krigere plage dig haardt.* Der var neppe nogen af Raadet, som jo omfavnede, kyssede, og kappeviis overhyppede mig med Roes: at jeg igien havde indført den Skik, at sorge for det Offentlige, som saa længe havde ophørt, medens man førde egne Trætter; endelig og fordi jeg havde friet Raadet for det Had, hvori det meget stoed hos andre Stænder, da det var strængt mod dem, men skaansomt mod Raadsherrer ved indbyrdes at spille under Dække. Alt dette skeedte i Certi Fraværelse, thi han var syg, enten saa han ymtede noget sligt, eller Undskyldningen var virkelig. Vel var Kaiseren tilstæde den Dag han blev beskyldt, dog erholdt jeg, hvad jeg stræbde for. Thi Certi Collega fik Consulatet, og Certus fik en Eftermand (blev afsat), saa det skeedte gandske som jeg havde sagt tilsidst: *Han skal, under den bedste Fyrste, tilbagegive den Belønning, som han modtog under den værste.* Nu siden efter, har jeg saa

(f) peracta discessione. Naar der voteredes i Raadet gik hver over til det Stæd, hvor de stoede som vare af hans Mening.

saa godt jeg kunde samlet Aktstykkerne og lagt meget til. En Hændelse traf ind, dog ei som en Hændelse, at Certus, da mine Bøger kom ud, faldt i en Sygdom nogle faa Dage derefter og døde. Jeg har hørt nogle fortælle, at et Billed svævede for hans Sind og Øine, som om han saae mig staae over sig med dragen Kaarde (g). Om dette var sandt, tør jeg ikke sige, dog gavner det for Exemplets Skyld, at det ansees for sandt. De har her et Brev, naar De tænker Dem et Mynster dertil ei mindre end De har læst, men det er Deres egen Skyld, at Bøgerne ei vare Dem nok. Lev vel!

14 Brev til Tacitus. Hverken er De indtagen af Dem selv, ikke heller skriver jeg oprigtigere end om Dem. Om Efterslægten vil ændse nogen veed jeg ikke, men visseligen vi fortiæne det dog tildeels, jeg siger ei for Klygtens Skyld, thi det var Stolthed, men for vores Flid, Arbeide, og Ærbødighed for Efterkommerne. Lader os altsaa fortsætte den forehavende Bane, hvilken, ligesom den har ophøiet kun saa til Hæder og Navnkundighed, saa har den dog fremdraget mange af Mørke og Glemsel. Lev vel!

(g) Ved dette er en Variant der læses: tanqvam videret Helvidium respondere mihi, eller og: tanqvam videret me sibi cum ferro imminere.

15 Brev til Falco. Jeg havde draget mig tilbage til Tusci (h), for gandske at kunne raade mig selv, men end ikke paa Tusci er det tilladt, saaledes forurooliges jeg rundt fra ved Bøndernes Andragender (i) og Klagemaal, som jeg læser end noget uvilligere end mit eget — thi og dette læser jeg uvilligen. Derfor omarbeider jeg nogle smaae Tingstykker, hvilket er, naar de blive gamle (k) baade noget kedsomt og suurt, og da man er som borte fra Sagen, efterlades Slutningernes Kiæde. (l) Dog undertiden stiger jeg til Hest, og forsaavidt forestiller en Husbonde, da jeg som paa en Lysttuur giennemvanker (m) en Deel af Godserne. Følg De nu denne Skik, og skriv mig da ligeledes til paa Landet, hvad der foregaaer i Staden. Lev vel!

16 Brev til Mamilianus. Jeg undrer ikke paa, at De har havt en saa særdeles Fornøjelse, ved hiin Slags Jagt, der gav saa overflødigt,

(h) Tusci et meget stort og prægtigt Landsæde, som Plin eiede i det Toskanske.

(i) Libellis, egentlig det vi kalde Promemorier.

(k) Post inter capedinem temporis.

(l) Ratiocinationesq, qvasi absente negliguntur. Ratiocinatio var at drage en Slutning af en anden.

(m) Pro gestationi percurro.

digt, da De historiskviis skriver, at Tallet ei kan bestemmes. Til at jage har jeg hverken Tid eller Lyst; ei Tid, fordi Viinhøsten er for Haand; ei Lyst, da den er ringe. Jeg vil altsaa istæden for nye Viin, lade bringe nogle nye Vers, som jeg efter Deres behageligste Forlangende skal sende, saasnart som de maatte synes at have giæret ud. Lev vel!

17 Brev til Genitor. Jeg har faaet Deres Brev, hvori De klager over, at endog det prægtigste Maaltid har kiedet Dem, fordi Giøglere (n), Springere (o) og Narre (p) løbe om mellem Bordene. Vil De da ikke aflade nogen af Deres sure Miner? (q) Jeg for min Part holder intet af sligt, dog taaler jeg dem som har det. Hvorfor har jeg det da ikke? — jo fordi det ingenlunde fornøier mig som uventet og løierligt naar noget løsagtigt anbringes af Springeren, næsviist af Giøgleren eller Galskab af Narren. Det er da intet Beviis, men kun min egen Smagg

(n) Scurræ en Slags Mennesker de Store holdt der kunde giøre alle Slags Farcer og efterabe alt; en Ligning med Holbergs Oldfuxer

(o) Cinædi havde desforuden en liderlig Bestemmelse.

(p) Mariones vore Harlekiner, Hansvurster.

(q) Vis tu aliqvid remittere ex rugis? egentlig Ryncker.

Smag jeg fortæller Dem. (r) Og hvor mange mener De ikke støde sig over Ting deels som tossede, og deels høist besværende der indtage og drage os? Hvormange ville ikke staae fra Bordet, (s) naar man indfører en Forelæser, (t) Harpeslager, (u) eller Skuespiller? (v) eller og blive siddende ei med mindre Kede, end De følde ved hine Skrækksyn, (x) som De kalder dem. Lader os altsaa unde andre Frihed for deres Fornøielser, at vi maae erholde samme for vores. Lev vel!

18 Brev til Sabinus. Deres Brev viser den Hensigt, Flid ja Hukommelse endog hvormed

(r) Non rationem sed stomachum tibi narro.

(s) Calceos poscunt; man toeg Skoene af, naar man gik til Bords og fik dem igien af Tienerne, naar man stoed derfra.

(t) Lector. (u) Lyristes.

(v) Comoedus. Heraf sees at Skuespillere den Gang bidroge til den ædlere og værdige Slags Fornøielser, og at de ei som i senere Tider, bleve agtede ved hine for ovenfor omtalte.

(x) Prodigia; alt det som varslede noget ondt, eller havde en fremmende Form. Da Genitor hak givet, som det synes, dette Ord en selvgiort Bemærkelse, i Anledning af hans Lune, saa kunde man vel ligne det med hine gamle danske Ord Uvdske der vel egentligen

er

med De har læst mine Smaaestykker. De forelægger Dem da altsaa selv et Arbeide, naar De anmoder og indbyder mig til, at meddele Dem jo mere jo bedre Dette skal jeg giere, dog stykkeviis, og ligesom ordnet, at jeg ikke ved Eensformigheden og Mængden maatte forvilde den Opmærksomhed selv, for hvilken jeg takker, og da nøde den til som betynget, og ligesom overvældet at glemme det enkelte for det meget, og det første for det sidste. Lev vel.

19 Brev til Rufo. De mælder at have læst i et af mine Breve, hvorledes Virginius Rufus havde forlangt dette skrevet paa hans Grav: Her hviler Rufus, som efter at have slaget Vinder, (y) stadfæstede Herredømmet ei for sig, men for sit Fædreneland. Dette hans Forlangende laster De, læggende til endog at Frontinus giorde baade bedre og rettere, der aldeles forbød, at noget Æreminde maatte sættes ham. Endelig tilsidst udspørger De min Mening om begge. Jeg elsker enhver af dem; den, som De laster, har jeg endog beundret, at jeg vel torde mene, at han aldrig nok kan roses; og denne er det,

er et Spøgelse, men er brugt omtrent paa samme Maade som prodigia her.

(y) Julius Vindex giorde Opror i Gallien i Nero's Tid, tragtende efter den øverste Magt men blev overvundet af Virginio.

det, hvis Forsvar jeg nu her vil paatage mig. Alle som have giort noget stort og mindesværdigt, mener jeg, fortiæne ikke alene Tilladelse, men endog Roes, naar de eftertragte den Udødelighed som de have fortiænt, naar de stræbe efter endog ved deres sidste Gravskrift, at udføre Ryg-tet om deres Navn, som skal leve efter Dem. Ikke lettelig finder jeg nogen som Virginius, hvis Beskedenhed i Ord var ligesaa stor, som Hæderen af hans Daad. Jeg selv, som han ved nøie Omgang elskede og yndede er Vidne hertil. Engang især hørde jeg denne Gamle at sige dette eene om sig selv: Cluvius sagde til ham: De veed Virginius hvilken Oprigtighed man skylder Historien, dersom altsaa De læser noget i mine historiske Skrifter anderledes, end De ønskede, saa beder jeg, hold mig dette tilgode. Virginius svarede: kiære gode Cluvius! viid dog — at det er derfor jeg har giort hvad jeg giorde, at man frit kunde skrive hvad man lyster. Velan! lader os nu hermed sammenligne hiin Frontinum helst i det, hvori han synes sparsommeligere, og mere nøisom. Han forbød at bygge sig et Gravmæle, men med hvilke Ord: Bekostning, siger han, paa et Æreminde er unødven, min Ihukommelse skal vel vare ved, hvis jeg fortiæner at leve. Troer Du at noget mere sammenpresset i al Verden kan læses, end lade sit Minde foreviges, antegne sine Bedrifter paa

et

et Stæd ved tvende Linier? Omendskiøndt ikke mit Forsæt er at dadle denne, men kun at forsvare hiin (og hvis Forsvar til Dem kan være mere retfærdigt end hans, ved Sammenligning med den De har anført), saa dog holder jeg for, at ingen af begge bør lastes, da hver søgde Æren med lige Begierlighed, men paa forskiellige Veie: Den eene i det han forlangde det Gravskrift, man skyldte ham, og den anden, fordi han heller vildesfinnes at foragte det. Lev vel!

20 Brev til Venator. Deres Brev var mig saa meget angenemmere som det var krav langt, især da det handlede om mine Smaaestykker, som jeg ikke undrer paa, om de fornøie Dem, da De elsker alt mit som mig selv. Men meest — da jeg ved Viinhøsten, som vel er ringe, dog overflødigere end jeg havde ventet, høster (z) selv, om det ellers er at høste, undertiden at afplukke en Drue, eftersee Persen, smage den nye Viin af Karret, liste mig hen til mine Byes Folk, (æ) som nu og have Landet at passe, og har ladet mig (eene), mellem Skrivere og Forelæsere. (ö) Lev vel.

21 Brev

(z) Colligo.

(æ) Obrepere Urbanis; ventelig Bekiendtere fra Rom, som og havde deres Landsæder i Naboelauget af Plin.

(ö) Da ingen af hans Venner kom til ham for Høstens Skyld.

21 Brev til Sabinianus. Deres Friegivne, som De sagde at De var vreed paa, som til mig, og nedkastet for mine Fødder omfavnede dem som Deres. Han græd, bad meget, tav ogsaa meget, kort sagt, forvissede mig om hans Anger. Jeg troer ogsaa virkeligen, at han har forbedret sig, da han føler sin Forseelse. De er vreed, jeg veed det; De har Aarsag dertil, dette veed jeg og — men just da prises Langmodigheden høiest, naar man har billigst Aarsag til Fortørnelse. De har elsket det Menneske, og jeg haaber at De vil elske ham endnu. Imidlertid er det nok, at De vil tillade ham Afbigt. Fortiæner han det, har De Lov til at blive vreed igien, hvilket De kan giøre med større Grund, som den der har tilgivet ham. Giv noget efter for hans Ungdom, giv efter for hans Taarer, giv efter paa Mildhedens Vegne, at De ei skal plage ham, at De ei skal plage Dem selv: thi det vil plage Dem naar De som saa from bliver opbragt. (a) Jeg frygter for, at jeg maatte synes ei at bede, men at tvinge, naar jeg foreener mine Bønner med hans. Dog jeg kan foreene dem, saa meget mere ivrig og eftertrykkeligen, som jeg desto ska-

(a) Ne torseris illum, ne torseris etiam te: torqveris enim, cum tam lenis irasceris.

skarpere og alvorligere har irettesat ham selv, truende haardt, at jeg aldrig vilde bede for ham tiere. Dette giælder for ham som skulde afskrækkes, men ei for Dem. Thi maaskee vil jeg atter bede Dem, og atter faaes: kun det maae være saaledes, at det kan anstaae mig at begiære og Dem at opfylde det. Lev vel!

22 Brev til Severus. Passieni Pauli Sygdom paaførde mig stor Sorg, og det af mange, og saare retfærdige Aarsager. Han er den bedste og retskafneste Mand, og min kiæreste Ven. I det Skiønne desforuden opnaaer han de Gamle ved Efterligning. (b) Især fører han et Sprog som Propertius, (c) fra hvilken han nedstammer, som hans sande Afkom, lignende ham mest i det hvori hans Fortrin er. Vil De tage hans Klagedigte i Haand, faaer De at læse et fuldkomment, smagfuldt, yndeligt Værk, (d) og aldeles som det var skrevet af Properts, det er overmaade godt. Nylig har han afgivet sig med lyriske Sager, i hvilke man maae ansee Horats saaledes efterlignet, som hiin ved hiint. Giælder Slægtskab i Studeringer, saa er han og dennes Paarørende. Han er

(b) In literis veteres æmulatione exprimit.

(c) En af Roms skiønneste Digtere og sættes endog over Horats, Virgil, Tibul og Ovid med hvilke han var samtidig.

(d) Opus tersum, molle, jucundum.

er meget blomstrende, meget flydende, elsker som inderligst, sørger som vemodigst, roser som blideligst, skiemter som vittigst, (e) kort, giør det hele, som hvert især, fuldkomment. Lykønsk nu mig, at jeg fik ham og mig selv tilbage: lykønsk Studeringer, som ved hans Fare satte saa meget i Vove, som Hæderen er, de vil opnaae ved hans Frelse. Lev vel!

23 Brev til Maximus. Ofte naar jeg førde Sager for de Hundredes Ret, (f) hændede det mig, at naar de længe havde holdt paa deres Myndighed og Værdighed som Dommere, de da alle med eet, ligesom overvundne og tvungne, reisde sig op og berømde mig. Ofte har jeg fra Raadet medført det Eftersagn, (g) som jeg ynskede mig, men aldrig nød jeg en større Glæde end for nylig af Cornelii Taciti Ord. Han fortalde: at han sad i Veddeløbs Legene ved Siden

(e) Magna varietas, magna mobilitas. Amat, ut qvi verissime. Dolet, ut qvi impatientissime. Laudat, ut qvi benignissime. Ludit, ut qvi facetissime.

(f) Centumviri, et Slags Underdommere i Rom i Smaaesager, vare egentlig 105 i Tal, nemlig et Udskud af 3 fra hver af Roms 35 Roder. Retten kaldes og hasta centumviralis. Her øvede unge Mennesker sig først i Sagføring.

(g) Famam.

Siden af en romersk Ridder; at denne efter adskillige lærde Samtaler, havde spurgt ham: er De fra Italien eller Provindserne? men at han havde svaret: kiender De mig ikke paa Videnskabernes Vegne? Hvortil hiin igien: er De Tacitus eller Plinius? Ikke kan jeg beskrive, hvor det er mig sødt, at vore Navne ligesom Videnskaber og ei Mennesker tilhørende, tillægges Videnskaberne, og at hver af os just er bekiendt ved Studeringer, hvorved ellers man er ubekiendt. Noget andet lignende indtraf for faa Dage siden. Fabius Rufinus en ypperlig Mand sad jeg (ætstæds) til Bords med, og næst ved ham sad hans Landsmand, (h) som samme Dag var kommen til Byen. Rufinus pegende paa mig sagde: „seer De denne?" hvorpaa han talede meget om min Lærdom, — „Det er Plinius!" Jeg tilstaaer oprigtigen, at jeg nyder en stor Løn for mit Arbeide. Naar Demosthenes glædede sig med rette, at en atheniensisk Kierling saaledes viisde paa ham: Det er Demosthenes! — mon da ikke jeg bør glæde mig ved mit Navns Hæder? men jeg baade glæder mig, og tilstaaer, at jeg glæder mig,

(h) Municeps, foruden andre Bemærkelser, som dette Ord har, betyder det og Landsmand, Byesbarn med En, fra de Stæder, der havde romersk Ret og Frihed.

mig, (i) og jeg frygter ei heller for, at jeg maatte synes for skrydende, da jeg fremfører andres og ikke min egen Dom om mig; — men mindst hos Dem, som baade ei misunder nogen sin Roes, og ynder min. Lev vel!

24 Brev til Sabinianus. De giorde vel, at, da mine Breve skaffede deres Friegivne, som var engang Dem kiær, tilbage i Deres Huus, De og har modtaget ham igien i Deres Hierte. Det vil fornøie Dem — sandeligen det vil og fornøie mig; da jeg seer Dem saa behandelig, at De kan styres i Vrede; og dernæst, at De indrømmer mig saa meget, at De enten adlyder min Anseelse eller hører mine Bønner. Altsaa — jeg baade priser og takker Dem, paaminder tillige for det følgende: De vise Dem forsonlig mod Deres Folks Forseelser, endog naar ingen var, som vilde afbede dem. Lev vel!

25 Brev til Maximilianus. De klager over Mængden af Krigsforretninger, og som De kunde nyde den største Roelighed, læser De mit Spøg og Løier, (k) under dem, gielter, og ei lunkent skynder mig til at udarbeide meer deslige. Ja — efter Deres den grundigste, lærdeste,

(i) Plin er her som flere Stæder meget for at bruge et og samme Ord flere Gange tæt oven paa hinanden; en latinsk Skionhed, men neppe en dansk. —

(k) Ineptias.

deste, og hvad mere er, sandrueste Mands Dom, begynder jeg at naae ei blot Fornøielse, men og Ære, ved denne Art af Studeringer. Sagføringen sysselsætter mig nu ei meget, dog noget; men naar denne er forbi, skal jeg ligeledes oversende noget til deres vennehulde Haand, (l) af samme Digtart. De vil da selv give mine Spurre- og Due-Unger Vinger mellem Deres Ørne, at sige, naar de kunde tækkes som sig selv, saa ogsaa Dem; men — hvis kun sig selv! — da vil De sørge for, at de tilbageholdes udi Buur eller Rede. (m) Lev vel!

26 Brev til Luparcus. Jeg har, som jeg mener retteligen sagt, om en af vor Tids Talere, der vel er regelret og fornuftig, men lidet kraftfuld og pyntelig: han feiler intet, uden just deri at han ikke feiler. Thi en Ta-

(l) In istum eundem benignissimum sinum.

(m) Tu passerculis et columbulis nostris inter aqvilas vestras dabis pennas, si tamen et sibi, et tibi placebunt: Sin tantum sibi, continendos cavea, nidove curabis. Denne Allegorie kan ei gives anderledes end ordlydende, men man indseer letteligt, at disse Plins (Spurre- og Due-Unger) skiemtsomme og fixlne Vers skulde saae Vinger) bekiendtgiøres mellem Ørnene o: Fanerne i Leiren, naar de :fandt Bi-ald, men hvis ikke skulde de (holdes i Buur og Rede) undertrykkes.

Taler bør hæve sig, stige, ja bruse, stundum, opsvinge og ofte nærme sig til Styrtefald. (n) Thi som tiest ligge Afgrunde ved høie og himmelrakte Stæder; (o) paa det jævne er en mere sikker, men lavere og nedrigere Vei. (p) De som løbe falde oftere end de som krybe, men disse, som ikke falde, have ingen Kraft, hine nogen endogsaa naar de falde. Thi Veltalenhed, ligesom visse Kunster, anbefaler sig ved intet mere, end det vovsomme. Man seer dem, som høit oppe gaae paa Linien, hvor stort et Skrig de pleie at opvække, naar de nu og da synes at ville falde. Thi det er mest forunderligt, hvad mest er uventet, mest farligt, og som Grækerne nøiere udtrykke det (paradoxe) ubegribeligt. Derfor er Styrmandens Værd ingenlunde det samme, naar han enten beseiler et roeligt, eller et oprørt Hav; thi ingen roser hiint; uprisest, uhædret løber han da Havnen ind: men naar Takler hvine, Masten krummes, Roeret knager, da er han Hædersfolk, og Havets

(n) Sæpe accedere ad præceps.

(o) Altis et excelsis adjacent abrupta,

(p) Humilius et depressius iter. Det danske Ord nedrig bruges nu saa almindelig i tropisk eller moralsk Forstand, at man næsten maae være betænksom ved at indsætte det igien sin første Bemærkelse.

vets Guder ligest. (q) Hvorhen dette? — Jo — thi De synes mig, at have anmærket noget i mine Skrifter deels som svulstigt, der var heit; deels som uhældigt, (r) der var dristigt; (s) noget for overdrevent der var udførligt efter min Formeening. Men her kommer det fornemmeligen an paa, om det er det dadelværdige, eller ypperste man udstikker. Thi hvad som udmærker sig og staaer frem (t) tiltrækker sig alle, men med skarpest Nøiagtighed maae undersøges om det er opsvoed, (u) eller stort, heit eller overspændt; (v) og at jeg især skal anføre Homer, hvo? kiender vel endelig ikke i begge Henseender dette:

„Den vide Himmel rundt om lød,
I Luften Sproget hørdes.“ (x)

og hiint:

„Ei Havets Bølgers Sammenstød.“ (y)

her

(q) Claris & diis maris proximus.

(r) Improba. (s) Audentia.

(t) Qvod eminet et extat.

(u) Immodicum eller det man kalder Bombast.

(v) Enorme.

(x) αμφι δ'εσαλπιγξε μεγας ουρανος περι δεγχλος εκεκλιοτο.

(y) ουτε θαλασσης κυματος συμβολαι.

her altsaa er det fornødent at prøve, og veie, enten dette er urimeligt, og tomt, eller glimrende, og himmelskiønt? (z) Nu troer jeg vel slet ikke, at jeg enten har sagt, eller kunde sige noget dette ligt, saa afsindig er jeg da ei, men dette vil jeg have indseet, at man bør løsne Veltalenhedens Baand, og at Geniets Udbrud ei maae svækkes inden alt for snevre Skranker. Dog det har sig anderledes med Talere, og anderledes med Digtere. Thi det er som M. Tullius kun tør vove lidet; skiøndt — ham forbigaaer jeg, da derom er ingen Tvivl; men Demosthenes! selv han en Talers Mønster og Regel, mon vel han da tvinger, og tæmmer sig? —

N. m. I det følgende anfører Plin paa Græsk en Deel af Demosthenes og Æschines, som Exempel paa de omtalte stærke og fyldige Taler-Udtryk, der ventelig i hiin Tid, da man læsde begge Forfattere kunde nydes; men da alt her staaer udrevet af sin Sammenhæng, som ei uden vidtløftige Oplysninger kunde kiendes, falder Styrken bort, og den nye Læser finder snarere Tomhed i dennes Stæd. Jeg har altsaa oversprunget dette som usmagende for vore Tider, og ikke førende til sit Maal. Brevet sluttes tilsidst saaledes:

Jeg

(z) Magnifica et coelestia.

Jeg venter, at noget af dette Brev, som hiint: Roret (æ) knager, Havets Guder li-gest, bliver udstrøget af Dem, (ö) med samme Kritik, (a) hvorved De vil udstryge det jeg skri-ver om. Thi jeg indseer, at medens jeg gior Undskyldning for det forrige, jeg da er løbet an mod samme, som De har udtegnet. Men — stryg De kun ud, naar De blot vil bestemme nu snart (b) en Dag, da vi mundtligen kunne afgiøre baade hiint og dette; thi enten skal, saa De giøre mig frygtsom, eller jeg Dem forvoven. Lev vel!

27 Brev til Paternus. Som ellers jævnligen, saa har jeg nu for nyelig foelt hvor stor Histo-riens Vælde — hvor stor dens Værdighed — hvor stor dens Høihed — ja hvor stor dens Guddom (c) endog maae være. En havde op-læst et meget sandfærdigt Skrift, hvoraf han levnede en Deel til en anden Dag. Men see! Ven-

(æ) Gubernacula oversat i sing: og moderniseret for Tydeligheds Skyld. De Gamle havde 2 og 4 Roer paa store Skibe.

(o) Confodius. Kritikerne fordum satte et Tegn Obelus som en Piil ved Stæder der duede ikke og skulde stryges ud; det var confodere; ὀβελίζειν.

(a) Iisdem notis. (b) Jam nunc.

(c) Numen.

Venner af en vis Bade, og overhængde ham, at han ei vilde fremsige Resten. Saa stor var disses Skamfuldhed over at høre hvad de havde giort, men ingen over at giøre det de maatte blues ved at høre. Han efterkom da vel Begiæringen — Troeskab, svigtede, men Bogen dog, som Gierningen selv bliver ved, skal blive ved, og læses stedse, saa meget desto mere, som den ikke blev det strax. Thi Folk tilskyndes just til at ville kiende det, som holdes tilbage. Lev vel!

28 Brev til Romanus. Langt om længe modtog jeg Deres tre Breve tillige, alle de skiønneste, vennekiæreste og saaledes som disse fortrinligen savnede, burde komme fra Dem, af hvilke De i et paalægger mig denne saa behagelige Forretning, at see Deres Brev overbragt til Plotina den dydigste Kone. I samme anbefaler De mig og Popilius Artemisius; jeg giorde strax hvad han bad. De lader mig vide, at De har havt en maadelig Viinhøst; denne har jeg og tilfælles med Dem, skiøndt — der klages fra De forskielligste Jordens Egne. Ved det andet Brev fortæller De, at De tilsiger og skriver meget om Dem selv, hvorved De forestiller Dem mig. Jeg takker — dette vilde jeg mere, naar jeg kunde læse det selv, som De skriver og tilsiger. Det var og billigt, at ligesom De kiender mine, saa skulde jeg og kiende Deres Skrifter,

endog

endog naar de vedkomme en anden end mig. I Enden lover De, at naar De har hørt noget for vist om at jeg har faaet mine Ting i Orden, (d) De da vil undromme Deres Huusbestyrelse, (e) og strax flyve hen til mig, der nu smeder nogle Lænker til Dem, som De paa ingen Maade skal kunne bryde. Det tredie Brev indeholdt at De havde faaet Talen for Clarius, men at den syntes Dem vidtløftigere, end da jeg fremsagde, og De anhørde den. Den er og større, thi jeg har tilsat meget siden. De siger videre, at De har skrevet nogle andre mere udarbeidede (f) Breve, og spørger om jeg har faaet dem. Jeg fik dem ei, men jeg fryder mig ved at jeg faaer dem. Desaarsag, send mig dem ved første Leilighed, med Renterne til, som jeg mener (og ringere kan det vel ei være? at blive hundrede Procent. (g) Lev vel!

(d) Devitæ nostræ ordinatione.

(e) Fumum te fugitivum rei familiaris.

(f) literas curiosius scriptas.

(g) Qvas ego centesimas putabo. Usuræ centesimæ vare en Slags Renter, der hver hundrede Maaned bleve lige saa store som Hovedstolen, og vare $8\frac{1}{3}$ Procent, altsaa ikke nær saa høie som jeg har oversat. Men jeg har ved denne Prolepsis lempet hiint gamle efter Nutidens Begreb og Talebrug, for at udtrykke Plins Mening, nemlig de høieste Renter.

29 Brev til Rusticus. Ligesom det er bedre, at giøre een Ting vel, end mange maadeligen, saa er det og bedre, at giøre flere Ting maadeligen, naar man ei kan giøre een Ting vel. (i) Dette anseet prøver jeg mig i forskiællige Videnskabers Grene, dog ei som sikker i nogen. Herudover naar De maatte læse dette eller hiint, vil De overbære med enkelte Stykker, som ikke enkelte (i sig selv). Naar andre Kunster kunne tilregne sig Undskyldning, er da Loven strængere for Videnskaber, der vansteligere naae sin Virkning? Men hvi taler jeg om Skaansel, som om jeg var ustiønsom? Thi optager De det følgende med den Lempfældighed som det forrige, saa snarere maae jeg haabe Roes, end bede om Skaansel; dog . . Skaansel er mig nok. Lev vel!

30 Brev til Geminius. Baade nærværende og ved Breve roeser De bestandigen Nonius for mig, at han er gavmild mod adskillige; jeg selv roser ham og, dog — naar han ikke er det blot mod mig. Thi jeg vil at den som er saad gavmild skal give til Fædrenelandet, Slægtninge, Naboer, Venner; men at give til dem (siger jeg) er til de Fattige, ikke som de, hvilke helst give dem,

(i) Singulis veniam ut non singulis dabis. Da de staae i Sammenhæng mener han, med det hele.

dem, der kunne give mest igien. Disse mener jeg fremdrage ei deres eget, men ved Gaver som Snarer og Angelkroge rive andres til sig. End lige sindede ere og de, som give en hvad de tage fra en anden, og søge Navn af Gavmildhed ved Gierrighed. Men det fornemste er at være fornøiet med sit eget, og dernæst, rundt om i sin Kreds til Hielp og Husvalelse at opsøge hver, som man veed at trænge haardest. (i) Giør han (Kongen) dette alt, bør han roeses stedse og allevegne; (k) giør han noget kun, skal han ligevel, skiøndt mindre, roeses; saa sieldne ere endog ufuldkommen Gavmildheds Exempler. Saa stor en Vindelyst har indtaget Mennesket, at det kunde synes heller at eies end at eie. Lev vel!

31 Brev til Sardus. Jeg var ikke mindre ved Dem, efter at jeg var dragen bort, end da jeg var hos Dem; thi jeg læsde Deres Skrift, og ideligen gientog (jeg vil ikke lyve) det De have skrevet om mig, hvori De vel havde været saare udførlig. Hvor meget! hvor mangehaande! hvor lidet eensformigt, i sig selv dog ei forskielligt har De ikke sagt om een og samme! Jeg maae berømme og takke ligemeget. Intet kan

(i) Qvos præcipue fcias indigere, fuftentantem, foventemqve orbe qvodam focietatis ambire.

(k) Usqveqvaqve.

kan jeg nok, og hvis jeg kunde, saa maatte jeg frygte, at det var forfængeligt, at rose Dem for det, hvorfor jeg vilde takke. Dette eene vil jeg lægge til: alt syntes mig saa meget mere rosværdigt, som det var behageligt; og saa meget behageligere, som det var roesværdigt til. Lev vel!

32 Brev til Titianus. Hvad bestiller De? Lever De, som jeg selv, paa Landet, det angenemmeste, det er det ledigste Liv? Heraf kommer det, at jeg ei vil skrive lange Breve, men heller læse dem — hiint som vant for vel, (l) dette som ledig. Thi intet er ladere end magvante, og intet nysgierrigere end ledige Folk. Lev vel!

33 Brev til Caninius. Jeg har truffet for et Emne, der er sandfærdigt, men en Opdigtelse aldeles liigt, og værdigt Deres opvakte, dybsindige og saa gandske digterske Vid. Jeg traf for dette, da man over et Maaltid fortalde et og andet om adskillige Naturens Under. (m) Sagns-

(l) Delicatus.

(m) Miracula. Det rette danske Ord herpaa er Jertegn, nu reent forsvunden af den nyere Talebrug, saa man neppe uden Undskyldning og Aftale med Læseren torde optage det igien. Mellem Bønderne i Jylland lever det endnu, i samme Bemærkelse, om forunderlige og ubegribelige Ting.

Sagnsmanden var meget troeværdig (hvis ellers Troeværdighed vedkommer en Digter); dog den er Sagnsmand, som man endog kunde tiltroe, at ville skrive en Historie vel. I Africa ved Hippo er et Nyebyg (n) nær hos Havet. En seilbar Søe ligger tæt herved; fra denne kommer et strømmende Vand ligt en Flod, der afvexlende, som Søegangen enten stiger eller falder, snart drives ud i Havet, snart ind i Søen igien. Folk af alle Aldre holde sig her for at fiske, seile, svømme, mest Børn, som Ledighed og Leeg lokke did. Disse sætte en Ære og Kunst i at svømme længst ud paa Dybet, og den er Mester, som naaer fiernest bort saavel fra Landkanten, som dem han svømmer med. Under denne Kappen, langede en Dreng, som var dristigere end de andre, vel vidt ud; et Marsvin møder, gaaer snart foran Drengen, snart følger efter, snart løber om ham, tilsidst tager ham paa Ryggen, sætter ham igien, tager ham atter igien bringer ham fuld forskrækket først ud paa Dybet, vender om til Søebreden, og sætter ham saa i Land til hans Kammerader. Rygtet udbreder sig i Byen, alle løbe sammen, see paa Drengen som et Jertegn, udspørge og høre ham at fortælle. Dagen efter bespænder man Stranden, skuer ud til Havet, og Børnene for om noget ligt kunde indtræffe fra Havet, svømme, hvorimellem ogsaa hiin, men

(n) Colonia.

men meer forsigtig. Marsvinet kommer igien ved samme Tid til Drengen; han flyer med de andre. Marsvinet, som om det vilde indbyde og kalde ham tilbage, springer, dukker sig, krummer og slaaer sig i adskillige Tumlinger. Dette skeedte to, tre, og flere Dage, indtil at end ubevante til Søen begyndte at undsee sig ved, at være bange, gik det nærmere, baade lokkede for det, og fik det hid, berørde endogsaa og klappede det, som det gik forbi. Ved Forsøg voxer Dristigheden mest. Drengen, som først havde prøvet det, sprang, naar det svømde til, paa dets Ryg, blev baaren, og bragt tilbage. De kiende hverandre, hiint Drengen fra Havet, og han dette igien; ingen frygter, ingen frygtes af begge. Han bliver nu dristigere, hiint mere tamt, ja andre Børn endog gaae paa høire og venstre Side opmuntrende og foreholdende ham, ei at frygte. Ogsaa dette (er) forunderligt: Her var og et andet Marsviin kun som Tilskuer og Medfølger, det hverken giorde eller taalte noget som hiint, men førde det andet hid og tilbage, ligesom Børnene Drengen. Ogsaa utroeligt! — men ligesaa sandt som det forrige: Marsvinet, som Børnenes Hest og Legebroder, pleiede at trækkes paa Land, tørres paa Sandet, og naar det var bleven varmt, at vælte sig tilbage i Havet. Det er bekiendt, at Octavius Avitus Landshøvdingens Legat, af

en falsk Andægtighed, giød Olie over det, da det var draget op paa Stranden, at det, ved Nyeheden og Lugten heraf, flygtede ud paa Dybet; at det ei førend efter mange Dage lod sig see mat og sørgeligt, men snart samlede Kræfter igien, og vendte tilbage til forrige Lystighed, og sædvanlige Tieneste. Alle Øvrigheds Folk strømmede sammen til dette Skuespil, ved hvis Komme og Ophold, denne maadelige Bye svækkedes ved nye Udgifter. Tilsidst mistede Stædet selv sin Roe og Eenlighed. Man fandt for godt hemmeligen at dræbe det, for hvis Skyld Sammenløbet skedte. De! — med hvilken en Ømhed, hvilken Rigdom, vil De ikke beklage, smykke, forhøie dette! skiøndt . . det er ei fornødent at De digter eller føier noget til; det er nok, at hvad sandt er ikke maae formindskes. Lev vel!

34 Brev til Tranquillus. Bring mig ud af min Bekymring; (o) jeg hører at jeg læser ilde besynderligen Vers, dog Taler bedre — men saa Vers desto ringere. Jeg tænker altsaa, naar jeg skal opsige noget for Omgangs-Venner, at giøre Forsøg med min Friegivne. Denne som jeg har valgt mig, veed jeg, læser ligeledes ilde, men dog bedre, naar han ei forvildes; thi han er ligesaa nye en Oplæser, som jeg er Digter. Jeg selv veed ikke, hvad jeg, medens han læser,

(o) Explica æstum meum.

læser, skal giøre; skal jeg sidde stiv, stum og som en ørkesløs? eller, som nogle, forfølge hvad han siger med Mund, Øine, Haand? men jeg mener, at jeg ei dandser mindre ilde end jeg læser. Atter maae jeg sige: bring mig ud af min Bekymring, og besvar mig dette oprigtigen: er det bedre hæsligen at oplæse noget, end enten ikke at giøre, eller giøre hiint? (p) Lev vel!

35 Brev til Appius. Jeg har modtaget den Bog, som De sendte mig, og jeg takker. Dog paa denne Tid er jeg meget syssel sat. Jeg har altsaa ikke læst den endnu, som jeg ellers som hæftigst ønsker. Men den Ærbødighed skylder jeg saavel Deres Studeringer, som Skrifter, at jeg vilde ansee det, som vanhelligende,(q) at tage dem i Haand, uden med et friegiort Sind. (r) Jeg roser særdeles Deres Flid i at omarbeide Deres Værker. Dog .. der maae være Maade med; først fordi en Omhue alt for stor forværrer mere end forbedrer; dernæst og, da den drager os fra det nye, bringer ei det for-

(p) Rescribe, nunc sit melius pessime legere, qvam ista vel non facere, vel facere.

(q) irreligiosum.

(r) Vacuo animo.

forrige til (s) Ende, og forbyder at begynde fremdeles noget mere. Lev vel!

36 Brev til Fuscus. De spørger, hvorledes jeg om Sommeren fordriver Dagen paa Tusci. Jeg staaer op naar jeg lyster, helst Klokken syv omtrent, ofte før, sielden sildigere. Vinduerne (t) forblive lukte, thi ved Stilhed og Mørke, afdraget fra alt adspredende, frie og mig selv overladt følger jeg forunderligen ikke Øinene med Tanken, men Tanken med Øinene, som nu er det samme som Sindet. Har jeg noget under Haand grunder jeg, og grunder som en, der skriver, og retter det efter en andens Ord, nu lidet, nu meget alt som det enten vanskeligen eller let lader sig sande og erindre. Saa kalder jeg en Skriver, (u) og efter at der er aabent for Daglyset, (v) nedskrives mine Udkast, og saa atter gaaer han. Naar Klokken er ti, eller elleve (da hertil er ingen vis og afmaalt Tid gaaer jeg, eftersom Veiret er, i Lyst-

(s) Qvod nos à recentioribus revocat, simulqve nec absolvit priora, et inchoare posteriora non patitur.

(t) Fenestræ hos de Gamle svare ei nøie til vore Vinduer. Da Glasruder den Tid kun vare lidet i Brug, havde man kun Skoder eller Lemme i disse Aabninger, hvor igiennem man indlod Luft og Lys.

(u) Notarium. (v) Die admiso.

Lyst- eller Løngangen, overtænker Resten, og dicterer det. Nu stiger jeg til Vogns, hvor jeg giør det samme, som naar jeg spadserer, eller sidder ned. (x) Opmærksomheden bliver ved, naar den selv ved Afvexling forfriskes. Saa sover jeg lit igien, og dernæst spadserer. Strax derpaa læser jeg en grædsk eller latinsk Tale høit og opmærksomt, ei saa meget for Stemmens som for Mavens Skyld, dog styrkes hiin lige saa meget. Atter spadserer jeg, lader mig salve, over Legemet, (y) og bliver vasket. Naar jeg spiser med min Kone, eller nogle faae, forelæses en Bog. Efter Maaltidet opføres Skuespil eller Musik. Derpaa spadserer jeg igien med Mine, hvoriblant ere Lærde. Aftenen gaaer bort med adskillige Samtaler, og saa lang end Dagen er, rinder den dog snart til Ende. Undertiden forandres noget af denne Orden: har jeg enten siddet eller spadseret længe, taaer jeg siden, oven paa Søvn og Læsning, ikke til Vogns, men hvad kortere og snarere er, til Hest. Desimellem komme Venner fra de nærmeste Byer, drage en Deel af Dagen til sig, og sommetider ret tilpas ved denne Afbrydelse (z) for-

(x) Jacens svarer til vores at sidde, thi til alt hvor vi sidde laae de Gamle.

(y) Exerceos; har Hensyn til Oldtidens gymnastiske Øvelser, nu af Brug.

(z) Opportuna interpellatione.

forfriske mig, naar jeg er træt. Stundum jager jeg, men ikke foruden Skrivertøi, saa at om jeg intet skulde faae, jeg dog maatte bringe noget med derfra. Jeg anvender og nogen Tid paa Bønderne, men, som dem synes, ikke nok; ved hvis plumpe Klager, mine Studeringer, og disse By-Arbeider (æ) anbefale jeg for mig. Lev vel!

37 Brev til Paulinus. Det er da ikke i Deres Væsen, at kræve denne allemands (o) og saa at sige offentlige Skyldighed af Omgangs Venner, dem til Skade. Og jeg elsker Dem alt for vennesast til at jeg skulde frygte, at De anderledes, end jeg ønsker, vilde optage, hvis jeg ikke strax faaer besøgt Dem første Maanedsdagen (a) som Consul, især da en Nødvendighed til at ordne endeel Aar for mine Godsers Forpagtning, holder mig tilbage, hvorved ogsaa jeg maae finde paa nye Raad. Thi i de forrige fem Aar, (b) skiøndt meget blev eftergivet, drog man dog Restantser paa sig. Herover bekymre de Fleste sig

(æ) Urbana opera, sigter muelig hen til hans Brevverling med hans Venner i Rom; ellers har urbanus mange Bemærkelser.

(o) tralatitia officia.

(a) Calendis sc. Januarii; paa Maanedernes første Dage holdtes Folkeforsamlingerne.

(b) Priore lustro, en Termin hvorved hvert femte Aar alle Afgivter af Forpagtninger betaldes.

sig ei om Gieldens Formindskelse, fordi de mistvivle om at den kunde betales; rane ogsaa til sig, og fortære hvad der avles, som de der nu troe, at de ikke spare for sig. Dette tilvoxende Uvæsen maae man altsaa sætte sig imod og afhielpe. Een Maade er der til at afhielpe det: naar jeg ikke bortforpagter for Penge, men for Anpart i Grøden, (c) og saa sætter nogle af mine Folk, til Ladefogder og Indrivere deraf. I øvrigt er ingen retfærdigere Slags Indkomst, end hvad Jorden, Veirligt, Aaret give. Men til dette kræves meget troe Folk, stærkt Tilsyn, og mange Hænder. Dog maae alt forsøges, og ligesom ved en gammel Sygdom, alle Midler prøves til Forandring. De seer altsaa, hvor lidet Mageligheð er den Aarsag, der ei tillader mig at møde paa den første Dag af Deres Consulat, hvilken dog jeg ogsaa her ved Løfter, (d) Glæde, Lykønskninger, som hisset tilstæde, skal holde høitidelig. Lev vel!

Jeg

(c) Non nummo, sed partibus locem.

(d) Vota; en vigtig Deel af den hedniske Gudsdyrkelse, og burde egentlig oversættes ved Bønner, thi naar man bad til Guderne, lovede man en og anden god Gierning, for at derved paaskynde sine Bønners Opfyldelse.

38 Brev til Saturnius. Jeg for min Part roser Rufus, ikke fordi De har bedet mig at jeg skulde giøre det, men fordi han er som værdigst dertil. Thi jeg har læst hans Bog, og Kierlighed til ham selv har meget forøget dens Yndest hos mig; dog jeg har og bedømt den — da ikke alene de dømme, som læse med Ildesind (e). Lev vel!

39 Brev til Mustius. Efter en offentlig Paamindelse, (f) skal jeg sætte Ceres Tempel paa mit Gods i bedre og større Stand. Det er virkelig forældet og indknebent, da det ellers paa en vis Aarsdag er meget fuldt. Thi den 13de September, samler sig der mange Folk fra den hele Omegn; meget foretages, mange Andagts-Løfter giøres, mange betales: men i Nærheden er ingen Tilflugt enten mod Regn eller Soel. Mig synes derfor, at det vilde være gavmildt, og gudeligen giort, naar jeg opfører et Tempel paa det smukkeste, og tilføier det Buegange, (h) hint

(e) Maligne legunt.

(f) Egentligen Aruspicum monitu. Aruspices var et Slags Præster, som spaaede af Offerdyrenes Indvolde.

(g) Porticus; baade her og fremdeles har jeg kaldt dem Buegange, men Hvitfeld i hans D. R. Kron. pag. 525 kalder dem Hvalde Gader, som han siger vare i Visby paa Gul-

hiint til Gudindens, disse til Menneskers Brug. Jeg vilde derfor, at De kiøber fire Marmorstetter af hvad Slags Dem synes, for dermed at udsire Gulv og Vægge. Et Billede paa Gudinden vil ogsaa giøres, da hiint gamle af Træe har ved Aelde taget Tab paa nogle af sine Dele. Hvad Buegangen angaaer, saa finder jeg midlertid intet som synes at skulle erindres derom, uden kun, at De vil giøre Tegningen efter Stædets Leilighed, thi de kan slet ikke bygges rundt om Templet. Templets Grund er paa een Side omgiven af en Flod, og meget steile Bredder: paa den anden af en Vei. Paa hiin Side Veien er en vidtløftig Eng, hvor Buegangene lige ud for selve Templet vil kunne faae Plads; (h) uden saa er, at De maatte kunne udfinde noget bedre, som pleier at overvinde Stæders Vanskelighed ved Kunsten. Lev vel!

40 Brev til Fuscus. De skriver at mit Brev var Dem sær behageligt, ved hvilket De erfoer, hvorledes jeg paa Lusci henbringer min Ledighed om Sommeren. De spørger atter, hvad Forandring jeg om Vinteren giør deri paa Laurentinum? (i) Intet . . uden at Middags-Søv-

Gulland; dog dette ubekiendte Ord torde jeg ei bruge.

(h) Explicabuntur.

(i) Et lidet Landsæde omtrent 4 Mile fra Rom.

søvnen mistes, meget tages fra Natten baade før og efter Dag, og forefaaer der en nødvendig Sagføring, som er hyppigst om Vinteren, saa er da ikke Leilighed til Skuespil, eller Musik efter Maaltidet; men hvad jeg har dicteret bliver idelligen taget for igien, og tillige gavnes Hukommelsen ved saa ofte at rette det. Her har De min Huusskik (k) baade Sommer og Vinter; De maae endnu hertil lægge saa meget, som er midt mellem Sommer og Vinter. Ligesom intet, da tabes af Dagen, saa vindes noget lidet fra Natten.(l) Lev vel!

Lorents Bynch.

Præst til Tonning og Træden
i Aarhuus Stift.

(k) Consvetudinem.

(l) Ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum acqvirunt.

Yppigheds Indflydelse paa en Stats Fordele.

At Yppighed er skadelig for enkelte Personer og Familier, det er en Sandhed, som aldrig med Grunde kan modsiges: den er skadelig i mange forskjellige Grader; den er skadelig i flere Tilfælde, alt efter Tidernes Beskaffenhed, Yppighedselskernes Forfængelighed, deres Vilkaar, deres Tanke- og Handlemaade: ja tilsidst kan den bringe sine Elskere i Fattigdom, Armod og Elendighed.

Men det har en langt anden Beskaffenhed, naar Yppighed betragtes i Hensyn til en heel Stat, og dens Velstand i det Hele; da kan det, som er skadelig for enkelte Personer og Familier, være gavnligt og fordeelagtigt for det almene Vel: i Hensyn til Handelens Drift; Fabriquernes Flor; Søefartens Udvidelse; Agerbrugets Forbedring; og den nødtørftige Udkomme for en Mængde Mennesker, der have deres Levebrød ved at forarbeide de Ting, som Yppigheden fordrer.

Denne Sag fortjener nogen Prøvelse og Overlæg. De kloge Statskyndige, som have det almene Vel til Øjemeed, have sjelden ved overdreven Iver og Nidkjærhed angrebet Yppig-

hed:

hed; men derimod beskiæftiget sig med Midler til at befordre samme. Ved at have Hensyn til Lovene, Sæder og Sædvaner over hele Europa, vil man næsten hos alle Nationers Statsmænd, finde Yppigheds Forsvarere; men derimod, blant Skribenter, Philosopher og Moralister, finder man faa Venner og mange Fjender, som have afmalet Yppighed med gyselige Træk.

I Sædelæren er der neppe nogen Gjenstand, hvorover man anbringer flere spottende Satirer, flere tordnende Strafprædikener, end over Yppighed i Almindelighed. Det heder: at Yppighed har omstyrtet hele Riger, som vare i den skjønneste og mest blomstrende Velstand. En fransk Skribent har sagt: at Yppighed gjør Grunden til Frankerigs Storhed vaklende.

Engelænderen Browe angiver Handelen i dens størstel Drift og Udvidelse, som en Kilde til en utidig Ødselhed, eller en umættelig Gjerrighed, hvorved Nationens Tænkemaade forandres; hvorved den almene Mand aflader med at drive Agerbruget, som det nødvendigste Middel til Menneskets Underhold; hvorved Enhver vil handle, lære Konster, arbeide ved Fabriqver, med mere.

Han inddeler Handelen i trende Tidsperioder. I den første Periode forsyner Handelen alle Nationer med det Nødtørftige; den stifter et vexelviis Bytte blant dem, med saadanne Ting, hvoraf de have Overflod: den forener alle Folke-

slag

slag med hinanden, den fordriver Fordomme, og udriver dem af Vankundigheds Mørke; den medfører Frihed, Menneskelighed og Retskaffenhed.

I den anden Periode, lægger Handelen Beqvemmeligheder til det Nødtørftige: den forøger Indbyggernes Antal; den giver Anledning til Konster og Videnskaber; den udbreder overalt Overflod og Lyksalighed. I disse tvende Tidsperioder, see vi intet andet ved Handelen, end det, som er gavnligt og ypperligt.

I den tredie Periode, bringer Handelen saadanne Ting blant Folk, som kunde undværes: den finder selv Smag deri; og vækker den hos andre. Paa et Stæd hjelper den til at forøde de Riges Liggendefæe; paa et andet Sted antænder den egennyttig Begiærlighed derefter; overalt vækker den Folkets Lyst til Yppighed.

Af alle de Betragtninger, som ere forsatte mod Yppighed, spores tydelig nok: at man forvexler den Indflydelse, som Yppighed har, i Hensyn til Statens almene Vel, med dens Indflydelse i en eller flere Familiers, en eller flere Borgeres Omstændigheder. Slige enkelte Folkes Ruin, eller slette Forfatning, hvori Yppighed kan have bragt dem, synes i disse Statsbetragteres Øjne at være en almindelig Undergang i det Hele: efter deres indskrænkede Begreber, troe de sikkert, at Statens Afmagt, dens Kræfters Svækkelse, dens nær forestaaende Undergang, maae vorde en uundgaaelig Følge af

nogle enkelte Familiers Ruin; og denne Elendighed vilde disse Patrioter gjerne afværge og forud forkynde.

Vist nok er det, at naar et stort Antal af enkelte Borgere i en Stat, ved overdreven Yppighed, misbruge deres Midler og Rigdomme; da kan dette give Moralisten Anledning til at lade megen nyttig Sandhed komme for Lyset. Men han tager mærkelig Feil, om han vil udstrække Indflydelsen deraf paa en heel Nations Velfærd; om han deraf vilde slutte dens Forfald eller Undergang, fordi nogle enkelte Borgere misbruge deres Rigdomme.

Med ringe Møie kan det gotgjøres, at denne Misbrug næsten altid er fordeelagtig for det almene Bedste; og det vilde falde vanskeligt, at angive de Tilfælde hvor saadan Misbrug, der desuden ej længe vedvarer, kunde tilføie Staten i det Hele nogen Skade. Vil man betragte Yppighed, i Hensyn til det almene Bedste, og eftertænke de Bevæggrunde, hvorved Fabriqver og deres Vahres Afsætning oplives; saa seer man, at Yppighed, den maae nu være hvad den vil, i Hensyn til et større Antal Borgeres Velstand, saavel paa det ene, som det andet Stæd, er en vigtig Kilde til en Stats Rigdom og Flor.

Dette er en almindelig Sandhed; og Fordelen strækker sig til alle Nationer. I Staden Lyon, hvor Yppighed har contribueret det meste

meste til Fabrikernes Opkomst; hvor man har opfundet den Konst at flattere Silketøiene, ja endog Guldet, som forhøier deres Skiønhed, med saa stor Færdighed, med saa fortreffelig Smag: i denne Stad beskiæftige sig 50,000 Arbeidere, allene med at forfærdige saadanne Vahre, som henhøre til Yppighed. Voltære siger: at et saa konstigt forarbeidet Silketøi fortiente at giemmes, som et Erindringstegn paa den menneskelige Flid og Vittighed.

Konstnere, som forfærdige slige Vahre, give Landprodukterne, i de der omkringliggende Provindser, deres behørige Værdie: de betale Landmandens Arbeide, ved at udbrede i Fædrelandet Fremmedes Rigdomme, som ved deres Vindskibelighed idelig flyde derhen. Imod denne Udgift iver man: denne vilde man have afskaffet, skiønt den er vigtigste Næring for dette Arbeide. Vilde man afskaffe Konstnere, som arbeide for Yppighed, eller hvilket er det samme, Yppigheden selv; da vilde Landmanden snart beholde alle sine Kornlofter fulde af unyttige Frugter: derefter vilde han intet videre søge at dyrke af sin Mark, end netop saa meget, som han til egen Underholdning havde fornøden at dyrke; da vilde hele Marke blive liggende udyrkede, og Staten vorde fattig.

Ethvert Land som har Konstnere og Fabriqver til Yppighed, har derved en Rigdomskilde, som rundelig forsyner Beboerne: ei allene i det

Til-

Tilfælde, at det bortsender meget til Fremmede; men og fordi der da fortæres mere i Landet selv; da drives Agerdyrkningen stærkere, og Naturens Produkter forøge sig. Alle Marke omkring store Stæder, endog de, som kun kan regnes for middelmaadige, blive godt betalte. Skulde der i saadanne Lande udkomme Forordning om Klædedragt; saa vilde de inden kort Tids Forløb komme i Armod.

Udi Italien bidrager Yppighed meget til Fabriqvernes Vedligeholdelse i Lyon, da der gaaer saa mange af disse Vahre dertil. Dog faaer Italien Pengeudgiften for disse Vahre, rigelig erstattet i den megen raae og spundne Silke, som derfra sendes til Lyon. De samme Fordele lader og Lyon Spanien nyde, i Betragtning af Handelen paa Levante og begge Indierne, ved Silkes og andre Vahres Indkiøb.

Den samme Beskaffenhed, skiønt i mindre Grad, har og Stæd ved alle andre Fabriqver: Yppighed, som opliver dem, som tilskynder Arbeiderne, at forøge dem, og idelig at pønse paa nye Forandringer, foraarsager tillige, at i de Lande hvor de befindes, der forbruges desto mere af Livets første Nødvendigheder; og en jævn udbredet Virksomhed og Velstand bliver Alle til Deel.

I mange Provindser dybt ind i Frankrig, og i nogle andre europæiske Lande, er Agerdyrkning

ning forsømt, fordi der ikke fortæres mange Levnetsmidler; fordi Yppighed ikke kan naae derhen. Man behøver kun at oprette Fabriqver, og anlægge Skibsfart, hvor dette lader sig giøre; saa skal disse Lande snart vorde frugtbare, og Indvaanerne velhavende.

Men det er en fornøden Følge, at Alt i en Stat bør have sine behørige Grændser, og et afpasset Maal mod det Hele; og endog de nyttigste Ting kunde overdrives: derfor er det ikke en Yppigheds Talsmands Mening, at allene Konstnere og Fabriqver for slige Vahre, skulde beskiæftige Statsstyreres Omhue; at alt for mange af Statens Lemmer skulde være sysselsatte med saadant Arbeide. En passende Middelvei, er tienligst at følge; men at det er en vigtig Næringsgreen til en Stats Flor, skal vel ingen med gyldige Grunde kunde modsige.

Yppigheds Fiender maae indvende hvad de vilde; saa har man aldrig nødig at frygte for dette: at den skulde forstyrre sin egen Gierning, naar kun Landets Bestyrelse i alle Tilfælde er, som den bør være. At Uldfabriqverne, i de østerrigske Nederlande, ere komne til Engelland, og den der værende Søehandel til Holland, det maae ikke tilskrives Yppighed; men Aarsagen maae søges i Landets slette Forvaltning.

Men da dette Land ligger jævnsides med et Andet, hvor Skibsfarten er meget stærk; saa

har det endnu stedse beholdt nogle af sine Fabriqver, en stor Landavling, og en overflødig Handel med sine Produkter. Disse Lande, som ligge langt borte fra Havet, maatte, efter deres Uldfabriqvers Forliis, været fattige, naar ikke Yppighed havde hentet fra dem, hvad der hører til Næring og Nødtørst.

Yppigheden i Paris, har giort næsten alle europæiske Nationer denne Stat statskyldige. En vis Skribent siger: at deres Moder, deres Juveler, deres Skuespil, deres Akademier, aarlig trække fra de Udenrigske over 10 Millioner derhen. Disse 10 Millioner underholder da i Hovedstaden selv, et stort Antal af Indbyggere, ligeledes i adskillige Provindser, af hvilke, Hovedstaden atter erholder et Næringsmiddel.

Uden Afladelse, ivrer man mod dette: at Folk, som Indtægten af offentlige Indkomster overlades, alt for hastig erholde Rigdomme. Just det, at slige Folk, af deres samlede Rigdomme anvende meget paa Yppighed, giør Jorigheden derimod desto hæftigere; men burde det ikke mere holdes for Lykke, at Statens Rigdomme, ved Yppighed, igien udbringes blant Folket, da samme derimod inden kort Tid maatte vorde fattigt, naar de ved Gierrighed sammenskrabede Rigdomme bleve liggende ubrugte?

Hvad skeer naar en Riig, ved alt for stor Yppighed tilsætter sin Formue? Hans Undergang

gang befordrer et stort Antal af andre Familiers Velstand. Han kan lignes ved en frugtbargiørende Søe, som til alle Sider udgyder sit Vand: en Søe, som endelig tilsidst selv hentørres; men derimod giør en stor Overflade af Marken frugtbar. Til en Stats almindelige Flor udfordres, at Rigdomme aldrig for meget kunde cirkulere omkring iblant Folket; og dette er just Yppighedens Virkning.

Hvad der giælder om Nytten af Yppighed i en enkelt Stat, det bliver og passende paa det hele Europa i Almindelighed. Vilde en enkelt Nation i Europa lokke alt for mange Rigdomme til sig, og beholde dem hos sig; saa vilde dette tilføie de øvrige Nationer en mærkelig Skade. Rigdomme maae fordele sig overalt; de maae fortæres overalt; Cirkulation af Penge, maa skee overalt; og Yppigheds Medhielp, er fornøden overalt.

At der i Engelland ofte er Mangel paa Antallet af Indbyggere; at Agerdyrkningen paa mange Stæder der, er forfalden; at der er en stor Mængde af Fattige: dette maae man ikke tilskrive Yppighed. I Krigene har denne Stat stedse mistet et stort Antal af Mennesker; mange af Indvaanerne ere fordeelte i de tre øvrige Verdendele; for at betale Renter af Statsgiælden, maae der udredes store Skatter, som ikke staae i et rigtigt Forhold med Engel-

lands øvrige Rigdomme: disse ere de sande Aarsager.

Skal Engelland vedligeholde sine talrige Fabriqver; skal det ved Fabriqvearbeide formindske Antallet af de Fattige; skal det ved sin Ulds, og andre Landprodukters Brug, holde Agerdyrkningen i Drift; da maae det søge Hielp af en stor Yppighed i Landet selv, og i de under dets Herredom henhørende Lande. Saa længe, som de alt for store Afgifter giør Arbeidslønnen fordyr; og der af denne Aarsag, ikke et nok klækkeligt Forraad af Vahre kan afsættes til Udenrigske; saa er for dette Rige intet andet Hielpemiddel for Haanden, end en stor Yppighed hos dem selv.

Holland har Yppighed at takke for sine talrige beboede Stæder og Landsbyer. I nogle Stæder lever vel en Deel af Folket i Fattigdom, siden den dyre Levemaade giør alt Arbeide dyrt; men det hidrører ikke fra Yppighed: Aarsagen maae søges i Afgifterne, som udi Holland ere meget stærkere, end i andre Stæder. Folk paa Landet føle ikke saa meget til de store Afgifter; da det stedse sælger sine Produkter dyrt i Stæderne; da Produkternes Fortbringelse til Vands paa Kanalerne, meget letter Transportbekostningen.

Lad os sætte, at Yppighed i Stæderne forbydes; at de Rige igien skulde vænnes til de gamle Hollænderes strenge og ringe Levnet:

i dette

i dette Tilfælde, maatte de Kiøbmænd, som handle enkelt i det Smaae, snart lukke deres Boder; og Haandværksfolkene, for en stor Deel maatte forlade Stæderne, da der for de Første, var intet at sælge, og for de Andre, intet at fortiene. Indbyggernes Antal vilde da i en føie Tid bortsmelte; og for dem, som endnu bleve tilbage, vilde Afgifter til Dæmningers Vedligeholdelse, og til de sædvanlige Statsudgifter, giøre dem til fattige og forarmede Mennesker. Denne Statens Undergang forebygges ved Yppighed: ved de Vahre, som Yppigheden kræver, og ved det, som forødes i Landet, foraarsages en vis Art af Ligevægt imellem Bonden, Borgeren og den Rige.

I Engeland vilde det inden en kort Tid, drage næsten de samme Følger efter sig, naar Yppighed saaledes skulde indskrænkes. I begge disse Stater ere Rigdomme desuden alt for meget sammenhobede; og derved, endnu mere maatte sammendynges. Blant den almindelige Mand, vilde derimod Penges Omløb være meget usel: Folk i Fabriqverne vilde have Mangel af Arbeide, og ikke kunde finde deres nødtørstige Underhold. Frankerig maatte ligeledes føle de samme Virkninger. Desuden er jo Yppighed den egentlige Aarsag til Frankerigs stærke Handel. Vilde man, efter en Fransk Statslærers Forslag, angribe den, ved Forordninger om Klædedragt; da maatte man derved tilstoppe denne Stats aller-

rige-

rigeste Kilde; da vilde snart de skjønneste Konster flygte til andre Lande, hvorved dog de fleste Penge gaae fra dişse til Frankerig.

Mennesket er af Naturen ikke tilbøieligt til Arbeide; og i Almindelighed arbeider det ikke mere, end hvad det fordres til Nødtørst. Folk der ere fornøiede med det, som Naturen har forundt dem til deres Nødtørst, ere ikke gjerne Folk, som drive Handel: vilde man i en Stat ganske afskaffe Yppighed; saa vilde enhver Indbygger vænne sig til at have nok i det blot hoist Fornødne; og dette kunde han finde i Landet selv, uden at hente fra andre Nationer forbudne Vahre, som kunde undværes.

Efter den Tid, vilde ingen videre arbeide for at faae slige undværlige Ting: ingen vilde andvende Flid til at vinde Penge, at kiøbe dem for; her var da ingen Drift og Fyrighed blant Folket; Alt var nedsiunken i Søvn, Dorskhed og Ladhed. Inden kort Tids Forløb maatte en saadan Stat hverken have Penge, Vexelerere, Fabriqver, eller Skibsfart mere. Ei engang behøvede den, at avle mere af Jordens Grøde, end hvad den behøvede for sig selv; thi hvad skulde den gjøre med de øvrige Frugter, naar den intet havde fornøden af andre Nationers Overflod? Paa saadan Maade maatte dens Handel i en kort Tid gaae til Grunde.

Vel er det Sandhed: at naar man paa engang afskaffede Yppighed i alle europæiske

Sta:

Stæder; saa maatte de i deres behørige Forhold til hinanden, befinde sig lige saa mægtige, som de nu ere: alle Lande skulde da tillige blive fattige; og denne Fattigdom vilde paa alle Sider fastsætte en Art af Ligevægt. Men hvad skal man ved alle Nationers nærværende Forfatning, af denne Sandhed, slutte mod Yppighed? Det er umuligt at bringe det dertil, at Yppighed allevegne afskaffes; og følgelig har den ene Stat, saavelsom den anden, dens Bistand fornøden, for at holde sig i Ligevægt; for at vinde noget til sin Fordeel, hvorved den i Rigdom og Magt kan bestaae mod andre Stater.

Alle Nationer have Rigdomme fornødne; men disse erholdes ved Fabriqver og Handel, mere eller mindre, i Forhold af det Liv og den Fyrighed, som Yppigheden meddeler. Sætter man, at en af disse Nationer vilde, i Følge af nogle Skribenteres hæftige Klager, anordne Love, hvorved Yppighed reent blev udslettet: denne Nation maatte da tabe de Rigdomme, som Fabriqver og Handel kunde forskaffe den; men hvorledes skulde vel en saadan Nation kunde bestaae med sine Nabostater, som havde Kraft, Magt og Rigdom erhvervet ved Fabriqver og Handel?

Sandhed er dette: naar en Nation ved et eller andet Tilfælde, bekommer for meget forud i Ligevægten; saa maa og de øvrige svinge sig høiere, om de nogenledes skulde beholde den fornødne Selvstændighed, og ikke blive undertrykte.

Engelland mærkede af Hollænderne, hvor fornødent det er at udvide Handelen. Inden kort Tid, mærkede Frankerig det samme; og paa saadan Maade, har enhver af disse Nationer stræbt efter at erobre store Lande i de øvrige Verdendele. Saavidt have tre Nationers Yppighed bragt det; og andre Nationer ere derved blevne tvungne, efter et vist Forhold, ogsaa at overgive sig dertil: for at handthæve sin forholdsmæssige Magt, maae enhver Nation beqvemme sig til at lade Yppighed herske derved; og derved at drage Konster, Fabriqver, Handel og Rigdomme til sig.

Yppighedens Fjender indvende: at den gjør Agerdyrkningen Skade: at den afdrager Folket fra det allernødvendigste Arbeide, til at være sysselsatte med saadanne Tings Forfærdigelse, som kunde undværes. Men denne Indvending er saare let at gjendrive. Her maae for det første betænkes: at dette er for Agerdyrkningen den største og egenligste Muntring, naar mange Levnetsmidler fortæres, og anden Naturens Grøde forbruges, hvortil Arbeiderne for Yppighed, giver den største Anledning.

Foruden dette, da bliver det en Feiltagelse, naar man troer: at Arbeiderne i Fabriqverne fravendes Agerdyrkningen. Naar man undtager en Deel af Tjenestefolk; saa vil man finde, at ei engang den 20de Deel af Arbeiderne for Yppighed, ere tagne af Bondestanden. Det er

et

et særdeles Slags af Indvaanere, som vel af Begyndelsen have deres Oprindelse fra Bondestand; men nu fortplante de sig selv i de Lande, hvor der kun ere Fabriquer og Arbeide for dem at finde.

I Engelland, hvor Landmanden kan blive velhavende og leve beqvemmelig, vedligeholder dette Slags Folk sig i en talrig Mængde; og man mærker ikke at Arbeiderne for Yppighed, har nogen Tid fravendt Bondestanden det fornødne Antal af Lemmer; dog er der neppe nogen Stad, hvor Yppighed drives saa høit, som i London: vel kan den i Paris gives et Fortrin, i Hensyn til det Smagfulde; men London beholder dog Overvægt, i Betragtning af det Kostbare.

Forordninger om Klædedragts Bestemmelse, ere altsaa de Stater, hvor Handelen er i Flor, altid skadelige. Jo større Yppigheden er, udi saadanne Stæder; destomere blomstrer Handelen; og desto anseligere blive Rigdomme i Almindelighed hos disse Folk. Naar Rigdoms Misbrug, hos et lidet Antal af nogle enkelte Familier, i en Nation, anretter nogen Forvirring og Uorden; saa er dette en Følge af en alt for stor Lemfældighed i Disciplinen; det er en Feil i Statens Politik.

Aldrig bør der gives Love mod Yppighed, som desuden og blev et alt for stort Indgreb i sand Borgerfrihed; men naar Sæderne ikke skulde fordærves, saa ere strenge Forordninger for-

fornødne til at handthæve Orden og Sædelighed blant Statens Lemmer. Naar man med tilbørlig Retfærdighed holder over Love og Forordninger, samt et ustraffeligt Levnets nøjeste Jagttagelse udi alle Stænder, uden Undtagelse; saa har man af Yppighed ingen ubehagelige Følger at frygte. Den vil stedse vorde et nødvendigt Middel til en Stats Flor; og aldrig bliver den andet, end et Mærke paa Nationens gode Velstand og Forfatning i det Hele.

Fester.

Den fremfarne Tids Jødeforfølgelse, i det romerske Rige, under Kaliferne, i Tydskland, Italien, Spanien, Engeland, Frankerig og Persien.

Man vil her begynde Beretningen om Jødeforfølgelsen, fra den Tid, da denne Nation havde mistet sin Frihed, sine Love, sine Konger; fra det Tidblik, da dens Ulykker skulde gjøre den mærkværdig i Menneskeslægtens Øine. Her forbigages de smaa Plager, som store Folkeslag have tilføiet Jøderne; ligeledes de store Plager, hvormed smaae Folk have truet dem: Fanatismens Gift, er i de smaa Demokratier, og i de store Riger, stedse

en og den samme; og naar den faaer Magten i Hænderne, saa bliver den først virksom.

I det romerske Rige. Enhver veed, hvor dyrt Joderne maatte betale, at have modsat sig Verdens Erobrer. Justus Lipsius finder, at i Jerusalem omkom 1,337,490 Mennesker af den jodiske Nation; og man veed, at Titus, som man har givet Navn af Verdens Velgiorer, forvandlede deres Stad til en Askehob.

Joderne, liig de Gamles Phænix syntes igjen at opleve af deres Aske. Man paastaaer: at under Hadrians Regjering, i Opstanden ved Barchochebas, endnu 580,000 Joder bleve dræbte ved Romernes Sværd; og ej engang er herudi indbefattet det Antal, som døde af Hunger, eller bleve henrettede.

Frihedens Enthusiasme havde saaledes indtaget den hele Nation: at man saae Skolediscipler forsvare Fæstninger, og at fægte som Helte; Dette tildrog sig og i sildigere Tider, ved den Rhodiske Beleiring. Da zirede Europa den uforfærdede Ungdoms Navne, med de meest glimrende Lovtaler; ja endog Tyrkerne gav det Anledning til at fatte mere Hoiagtelse for Maltheserridderne. Romerne derimod, skjont mere oplyste end Tyrkerne, viste sig heel anderledes mod de unge Hebræer. Da de vare overvundne; saa bandt man dem sammen med deres Bøger, og kastede dem paa Ilden. Sejerherrernes Forfædre,

dre, havde handlet ædelmodigere mod de af Spartanes ophidsede Slaver.

Man taler om en Lov af Constantin, som paalægger alle Jøder, at spise Svinekjød i Paasken: denne Lov er blot ufornuftig. Men Constanzes Lov, der dømmer enhver Jøde til Døden, som ægter et Fruentimmer, der er en Christen, eller omskjærer en Slave; og den Lov af Leo Isauricus, som befaler disse Ulykkelige at døbes, naar de vilde undgaae den Straf at brændes: slige Love ere baade ufornuftige og grusomme.

En Forfølgelse, som en Despot stifter, er kun et Tidblik; men fanatiske Love, ere stedsevarende Kilder til Ulykke. De kunde lignes med de Øer i den nye Verden, hvor Columb fandt Menneskets afskyeligste Sygdom: hvor de Søefarende idelig hente frisk Syre, for dermed at forgifte vore Fornøielsers Kilde.

Under Kaliferne. Medens Keiserne forfulgte Jøderne, for at de skulde lade sig døbe; vilde Kaliferne ved Piinsler gjøre dem til Muselmænd. Hakem befoel de Ægyptiske Dommere, at lade dem vrygle til Omvendelse; Morawakel udmærkede dem fra sine andre Undersaatter, ved at forbyde dem at ride paa noget andet Dyr, end et Esel eller Muulesel; og Abdallah, en af de berømteste Anførere, lod dem mærke med et gloende Jern. Dette omvankende, og saavel af Mahomedaner, som af Christne

for-

forhadte Folk, som bestandig levede imellem Død og Foragt, og lige meget frygtede for Henrettelse og Frafald, var saa meget mere at beklage, som Pøbelens Medlidenhed aldrig holdt dem skadesløs ved de Regjerendes Fiendskab.

I Tydskland. Stormen i de tydske Synagoger, reiste sig fra Korsbrødrene. Disse fromme Dosmere holdt sig, i deres Samvittighed, forbundne til at myrde Jøderne, for derved at forberede sig til at dræbe Muselmændene. Man begyndte til Maynz med at opbrænde 1400 Jøder; og Mordbrændernes Iver var saa blind, at de hebræiske Huses Ild, derforuden antændte den halve Bye i Lue. De jødiske Qvinder til Trier, som saae deres Mordere nærme sig, toge Livet af deres egne Børn, da det, efter deres Udtryk, var bedre for dem at komme i Abrahams Skjød, end i de Christnes Arme. Korsbrødrenes Raserie, syntes at være gaaet over i deres Slagtofferes Sjæle; men Jødernes Raserie var kun en hastig Virkning af Fortvivlelsen, da derimod Forfølgelsens Raserie var en Virkning af foregaaende Overlæg.

Endelig ophørte de naragtige Korstoge; men Jødernes Forfølgelser vedbleve. I Frankfurt anklagede man dem for, at de havde hindret en af deres Troesforvantes Omvendelse. Strax kom Indvaanerne i Bevægelse, og 180 af disse Elendige bleve opofrede til Luen. At følge en

Ra=

Naturdrift, belagde man med Straffen for Forældremord.

I Aaret 1286, beskyldte man dem i Bayern for den ufornuftige Forbrydelse, at have ofret et Barn. Man undersøgde ikke, om det var muligt, at saa ivrige Tilbedere af Mosis Bud, kunde giøre sig skyldige i en Forbrydelse, som i hans fem Bøger saa strengelig var forbuden; og man opbrændte dem i deres Synagoger.

Sex og Tyve Aar tilforn, havde et lige saa latterligt Rygte, opbragt en Deel af Tydskland imod dem. En gemeen Bonde beskyldte en Rabbi for, at have stiaalet en Hostie. Pøbelen, som allerede troede, at see Ødelæggelsens Vederstyggelighed, gik i mange Byer løs paa Jøderne; og de søgte en Ære i at myrde dem.

I Aaret 1492, blev dette fanatiske Optrin igientaget i Mecklenborg, og forøget med nye Grusomheder. En Drømmer paastod, at have fundet en blodig Hostie: og han sluttede, at den var bleven giennemstukken med en Kniv. Men hvem skulde vel beskadige en Hostie, uden en Jøde? Paa denne Mistanke dømte man 30 af denne Nation til at brændes levende. Deres Koner og Børn vare under samme Fordømmelse. I Fortvivlelse, ombragte en Moder to af sine Døttre, for at kunne rædde dem fra den skrækkeligere Død, som truede dem; men

de

de Christine rewe den Tredie ud af hendes Arme, og for Moderens Øine, kastede den i Ilden.

I Italien. Hvorledes skulde Jøderne i Italien, kunde undgaae Forfølgelsens Sværd? En Beslutning af det Elviriske Kirkemøde forbyder enhver Christen under Straf af Bandsættelse, at spise med en Jøde. Den skrækfulde Inqvisitionsret, er især bleven stiftet imod Jøder. Vare der ingen Jøder; saa kunde Lemmerne af den hellige Ret sige, som de Mexikanske Præster, at deres Gud maatte døe af Hunger.

Paverne have i lang Tid antændt de Baal, paa hvilke de europæiske Regentere opbrændte nogle Levninger af denne Nation, som roser sig af, at have Abraham til Fader. Johan den Tre og Tyvende bad, i Begyndelsen af det Trettende Aarhundrede, det Spanske Hof, at udrydde disse fødte Fiender af det christelige Navn. Pius den Femte, giorde endnu mere: han tordnede imod dem i en Bulle, hvori han beskyldte dem for Forræderie, Troldom, Forgivning, o. s. v. Saaledes lod man over hele Europa Stormklokken lyde mod disse Ulykkelige. Man anstillede sig, som man ikke hørte den; ikke af den Aarsag, at man havde stukken Morderdolken i Skeden; men fordi man ei vilde modtage den af Pavens Haand.

Midt

Midt under disse almindelige Sammentrøkkelser, viiste Venedig den Klogskab, som havde bragt den til lige Heide med det gamle Rom. I Aaret 1276, havde man angivet Jøderne til Trient for dette: at de ved en Trældoms Offring, havde myrdet en Haandværksmands Søn. Raadet foragtede denne Bagtalelse: Overtroen trøstede sig da med, at lade denne opdigtede Historie forestille paa et Malerie, som var bestemt for en Kirke. Man havde deri aftegnet Tængerne, som man betiente sig af ved Barnets Tortur, Naalene hvormed man kom dets Blod til at flyde, og Skaalene, hvori Blodet blev optaget for at drikke det. Vel var Maleriet af ingen Michael Angelo; men dets Forestilling ophidsede dog Pøbelens Blod.

Omtrent 200 Aar derefter, indfaldt det Sixtus den Fjerde, da han vilde udbrede Uenighed i Venedig, at kanonisere det foregivne Synagogernes Slagtoffer. Neppe var en besynderlig Tilberedelse bestemt for den nye Helgen; saa gik Pøbelen til Trient løs paa de der værende Jøder, og dræbte dem. Fanatismen var allerede paa Veien, at udbrede sig i alle Republiqvens Lande; da Raadet skrev til Magistraten i Padua, at Jøderne fortiente at blive anseete, som Mennesker: at det holdt den hele Sag for en Usandfærdighed; at de ulykkelige Følger af denne Kanonisation, blot hidrørte fra hemmelige listige Anslag, hvilke Raadet ikke

ag=

agtede at udforske. Sixtus den fierde erfoer dette; men vovede ikke, at bandsætte Raads-herrer, som havde at befale over 100000 Mennesker. Maleriet blev, som det var: Helgenen stod i Legenden; men Forfølgelsen ophørte.

I Spanien. Den nye Verdens Tyranner, ere ogsaa blevne Israels Forfølgere. I den Wiisgothiske Lovbog, finder man en gammel Lov, som dømmer en Jøde, der ikke vil lade sig døbe, til Hundrede Prygl, og Forviisning. Denne Lov forfattede nogle Christne og Skinhellige.

Korsbrødrene af alle europæiske Nationer, som vare forsamlede til Toledo, forfulgte Jøderne saa eftertrykkelig; saa Abrabanel siger: at der af denne Aarsag, droge flere Jøder ud af Spanien, end Gud fordum ved Moses udførde af Ægypten. Er dette Tal ikke overdrevet; saa kan man ikke nok beundre dette Folks besynderlige Formerelse, uagtet den wiisgothiske Lov, det elviriske Kirkemode, og Kongernes Fiendskab.

Under Alphons den Tiendes Regiering, kastede tre Skinhellige et dødt Legeme ind i en Rabbiners Huus, og beskyldte ham for Mordet. Pøbelen sammenrottede sig; og udi Orsena, samt Palma dræbte de alle de Jøder, som vare at finde; og især dem, hvis Formue lønnede Umagen at plyndre. I det fiortende

Aarhundrede samlede en affat Præst, og en frafalden Munk en Mængde saa kaldede Omvendte; og i Spidsen af disse, forfulgte Jøderne i Navarra. Allene i Staden Estella, bleve 6000 dræbte.

Under Alphons den Ellevte, beskyldte man en Jøde for at have ladet sin Urin i en Kalk, som blev ombaaren i Procession. Derpaa underskrev strax Kongen og hans Raad en Befaling, som for evig forviste alle Jøder af Spanien. Til al Lykke, forlangte Kronprindsen, som havde mere Forstand end alle castiliske Raadsherrer, at man endnu een Gang skulde giennemsee Processen; og efter nogen Eftersøgning fandtes det, at en ung Christen, som uforvarende havde ladet falde et Kar med Vand paa en Præst, var den eneste Skyldige.

Opdagelsen af en saa øiensynlig løgnagtig Beskyldning, burde for bestandig have giort hele Spanien klog. Men i Aaret 1492, udkom en Befaling fra Isabella og Ferdinand, som forjog 800000 Jøder af Spanien. Til Belønning for denne Religionsiver, skikkede Alexander den Siete, Ferdinand den Æretitel: Catholsk.

Nogen Tid derefter overgik Emmanuel, Kongen af Portugal, som ogsaa var Lysten for Titelen Catholsk, endnu Ferdinand i Grusomhed. Han jagede Jøderne ud af sine Stater, og forbød dem at tage deres Børn med, som

vare under 14 Aar. Denne Mængde flygtende, fandt ikke paa Søen den Sikkerhed, som Fanatismen nægtede dem i Portugal. Skibskapitainerne lode Mændene hungre til døde, medens Matroserne krænkede Qvinderne; og Børnene i Portugal, bleve pinede til Omvendelse.

Nogle Historieskrivere have berømt Spanien, fordi den har forfulgt Jøderne, forjaget Mohrerne, og erobret den nye Verden; men den fornuftige og tænksomme Menneskeven veed ikke, om 10 dydige Aarhundrede kunde udslette Erindringen af tre saa store Forbrydelser mod det menneskelige Kiøn.

I Engelland. Vel ere Jøder og Qvækere nu frie i London; men de have ikke stedse været det; og det er en Trøst for det øvrige Europa, at Engellænderne fordum vare ligesaa grusomme.

I det ellevte Aarhundrede troede man overalt Hexerie; og da samme blot var deres Forbrydelse, hos hvilke, man ellers ingen kunde finde; saa beskyldte man dem derfor. Da nogle af Jøderne havde understaaet sig, at være nærværende ved Kong Richards Kroning; saa faldt Pøbelen paa den Mistanke, at de vilde forhexe Kongens Person; og et heelt Aar igiennem ombragte man alle de private Personer af denne Nation, som dreve Handel i Engelland.

I et andet Pøbelens Oprør bemægtigede Jøderne sig Staden York, da de i Forveien havde faaet Underretning om deres Forfølgeres Raserie; og de Beleirede vilde overgive sig. Denne Naade, som Engellænderne, i nærværende Tid skulde tilstaae de algierske Søerøvere, og Menneskeæderne i den nye Verden, blev den Gang nægtet Abrahams Efterkommere. Fortvivlelsen fik Overmagten hos disse Elendige: de dræbte deres Koner og Børn, stak Ild paa Fæstningen; og opbrændte sig tillige med den.

Den hæftigste Jødernes Forfølgelse, skede under Edvards Regiering. Pest og Hunger ødelagde i den Tid en Deel af Engelland; og Fanatikerne forglemte ikke, at give Jøderne Skylden for dette dobbelte Plageriis. Kongen besluttede ogsaa, for at faae Luften renset, og Overflødighed tilveiebragt, at dræbe alle Jøder, som ikke vilde blive Christne.

Til den Ende, lod han ved Stranden opslaae tvende Telte: paa det ene var et Kors; paa det andet, Billedet af Pentateuchus. Derpaa deelte man Jøderne i tvende Classer: de, som vilde træde over til deres Forfølgeres Religion, bleve indførte i det Første; men de Andre i det mosaiske Telt; og jo flere, som indkom i dette, jo flere Jøder bleve dræbte, og deres Legemer kastede i Havet.

I nærværende Tid, overlevere Jøderne deres Forbøn til Kongen af Engeland, ved hans Kroning. De ere Statens Love, og Synagogens Skikke troe: Martyrerne af deres Nation, holde de i Ære; og enhver retskaffen Engellænder, skammer sig ved at nævne dem af deres Forfædre, som have forfulgt Jøderne.

I Frankerig. De Franske maae ikke giøre andre Nationer Bebreidelser, i dette Tilfælde: de have i lang Tid været Fanatiker.

Under Carl den Store, beskyldte man Jøderne for at have kaldet Saracenerne til Languedok. Denne Fyrste, opofrede den jødiske Nation til sine Undersaatters fanatiske Raserie. Han lod ombringe Forstanderen for Synagogen; og befoel, at man for Eftertiden, tre Gange om Aaret, ved Døren af Hovedkirken, skulde give alle i Toulouse boende Jøder, et Ørefigen.

Under Carl den Skaldede, modtog allene en Deputeret dette Ørefigen i Nationens Navn. Endelig eftertænkte man i Languedok, at det var mod Naturens Ret, at forfølge Børnene, fordi man havde hadet Forældrene; og ingen blev mere beværtet med Ørefigenet.

Philip August, der var lige saa overtroisk, som Carl den Store; men endnu grimmere, forjagede alle Jøder af Frankerig: han trak deres Ejendele ind under Kronen, for at hævne et ungt Menneske, som de efter et falskt foregiven Rygte, skulde have korsfæstet. Da Kon-

Kongerne bleve oplyste, vare Joderne dog ikke sikkre; thi de vare idelig udsatte for Pøbelens Raserie. Under Ludvig den Hellige, indbildte Pariserne sig, at man i Synagogerne bestandig var vant, at ofre et Barn paa Langfredag; og strax dræbte Pøbelen alle de Jøder, som den fandt. Denne fanatiske Syge udbredte sig til Provindserne; og ved forskjellige Dødsmaader, dræbte man 2500 af disse Elendige, som ikke vilde frafalde. Den største Deel af Nationen, ansaae disse Manddrab, som smaae Forbrydelser; og de, som ikke vare saa grusomme, vilde ved Korstoge gjøre Poenitentze.

Ludvig den Hellige, efter at han var fangen i Asien, lod ved en Befaling alle Jøder forvise af Frankerig, hvor han ikke mere regjerede; men de kom igjen, og Philip den Smukke forjagede dem paa nye, for at afhielpe sine Finantser. Endelig blev dette omvankende Folk, i Aaret 1358 aldeles jaget i Landflygtighed.

I Persien. Persien er den Skueplads, paa hvilken, Jødernes sidste Forfølgelse har viist sig. Den Begivenhed, som gav Anledning dertil fortjener Stæd i de philosophiske Aarbøger. I det sextende Aarhundrede, befalede Sophi Schach Abbas Rabbinerne at fastsætte en vis Tid, naar deres Messias skulde komme. Denne Fyrste lovede dem, naar samme lod sig see i Persien, at underkaste sig, og alle sine Efterfølgere, Mose Lov; men han forlangte tillige af dem, at de, naar deres Spaadom ikke traf ind, skulde blive Muselmænd eller henrettes.

Der:

Derpaa gav Synagogen det Svar: at Nationens Ønske skulde komme inden et Tidløb af 70 Aar. Forbundet blev underskrevet af begge Parter; og Jøderne, indtil den Tid, blev paalagt at betale to Millioner Guld. Sophi døde; og hans Efterkommere, som vare beskjæftigede med deres Serail, forglemte Forbudet. Men Abbas den Anden, fandt det ved en Hændelse i det kongelige Archiv, udi Aaret 1663; og efter sit Raads Tilskyndelse, lod han omkomme alle Jøder i sine Stater, uden Forskjæl af Alder eller Kjøn. Fra denne Bartholomæifest er ikke en eneste Jøde blevet tilovers i Persien.

Fester.

Paa min egen Fødselsdag

den 3die Februar 1803,

da jeg indtraadde i mit 72de Aar.

Jeg undertiden drog til Minde,
Naar saadan Tanke randt i Sinde,
At der indfaldt en Fødselsdag,
For en oprigtig Ven, Veninde;
Da villig lod jeg mig indfinde,
At yttre Tanker i den Sag.

I Venskabs Pligt, vel bedst der vanker
Kun simple, sunde, sande Tanker;
Og skedse det mit Formaal var:
En Fødselsdag, hvert Aar mon give
Til hver en Tænker, her i Live;
Men Ingen mig erindret har.

Ej Andres Tanker mig har glædet,
Naar jeg paa Fødselsdag har trædet,
Ind i et nyt af Livets Aar:
Hvad Ingen da mod mig vil øde;
Det kan jeg dog vel selv mig byde;
Man mærke lidt paa det her staaer.

Med Pope maa man sande dette,
At Alt, hvad skeer, er vist det Rette;
Fra Evighed det været har:
Den, som bod Verdener omvandre;
Som Aarets Tider lod forandre;
Af ham, vor Skjæbne ordnet var.

Den Sandhed Kraft og Mod kan give;
Den virker Tillid her i Live,
Saa man i Modgang holder ud:
En Tillid til Algodheds Kilde;
Han tunge Skjæbner mon formilde;
Og skues, som en kiærlig Gud.

Fra

Fra Ynglings Aar, til Oldings Alder;
Ja indtil Gud mig hedenkalder,
Det var, og være skal min Trost;
Thi Sorg og Glæde, her i Livet,
Var valgt af den, som Liv har givet:
Vi lyde glad en Skabers Rost.

Jeg ærer den, som Gud udsendte;
Det Lys, som Dumhed ikke kiendte;
Den ædle Sjæl af Nazareth:
Ved Kraft, fra Gud, som ham var givet,
Han Sandhed var, en Vej til Livet;
Han med sin Dod stadfæsted det.

Jeg Sandhed soger, elsker, ærer;
Af Sandheds Tolk jeg gjerne lærer;
Men skyer Dumhed, Overtroe:
Skal man, med Kraft, sin Pligt opfylde;
Da bor man ædel Sandhed hylde;
Hvad storre Fryd og Sjæleroe?

At sprede Sandheds Lys for Andre;
Og trolig Dydens Bane vandre;
Hvad storre Fryd paa denne Jord?
Enhver, som ved sin Flid vil gavne,
Skal Himlens Bifald aldrig savne;
En herlig Lon, gav Sandheds Ord.

Dog, Sandhedsvennerne, som gavne,
En Løn i Tiden ofte savne;
De lønnes her med Haan og Nød:
Og de, som Dydens Bane følge,
Opsluges tit af Modgangs Bølge;
De uden Løn fandt deres Død.

En Skaber, Fader, Dyds Belønner;
En Sandhedsaand, paa Sandhed skjønner;
Og Lønnen aldrig borte er:
Et Liv da gives efter Døden;
Det er vor Trøst, vort Haab i Nøden;
Og tifold Løn indhøstes der.

I Tankerne, saa glad jeg ynder
Den Verden, hvor nyt Liv begynder;
Hvor herlig Virksomhed skal skee:
I Guds Natur er Alt, her Neden,
Saa skiønt; men op i Skabningskjæden,
Man større Under faaer at see.

Jeg kan da fro til Graven smile;
Lad jordisk Hytte der kun hvile;
En bedre Bolig faaer min Aand,
Med Engleflugt man op skal stige,
I hedenfarne Aanders Rige:
Velkommen Død; løs Fængselsbaand!

Fester.

Anek-

Anekdoter.

I.

Maintenon.

"De er naturlig, sagde Fenelon til hende; De giør godt, endog uden at tænke derpaa, imod dem, for hvilke De har Smag og Agtelse; men er for kold, naar denne Smag mangler. Dersom De er tør, saa gaaer Deres Tørhed for vidt. Hvad der fornærmer Dem, det fornærmer Dem overmaade meget. De har megen Ærekjærhed Kierlighed til saa kaldet „god velforstaaet Ære, men som er saa meget desto værre, fordi man anseer den for god; en dum Forfængelighed vilde man lettere faae helbredet hos sig. De er af Naturen godtroende, maaskee en Smule for meget imod Mennesker, hvis Troeskab De ikke har prøvet; saasnart De bliver mistroisk forekommer det mig, at Deres Hierte lukker sig for tet til *)."

Sin Kirkes Skjerdsild er vel denne koldt-Forstandige, dydigt-Rettroende undløbet, da hun mange Aar havde udstaaet den ved Hoffet, ja endog efter Ludvigs Død udholdt den taalig indtil hendes egen Død. "Ak (skrev hun til en ung Veninde,) hvorfor kan jeg ikke give Dem min

*) Mem. de Maintenon T. XI p. 211.

min Erfarenhed? hvorfor ikke lade Dem see den Kiædsomhed, som fortærer de Store, den Umag de have for at udfylde deres Dage! Seer De ikke, hvordan jeg i en Lykke, der neppe lader sig tænke, døer af Sorgmodighed? Jeg var ung, artig og vndig; jeg smagte Fornøjelsen og blev allevegne elsket, i modnere Alder tilbragte jeg Aar i aandrig Omgang; jeg kom i Naade og Gunst, og — jeg forsikkrer Dem, mit Barn, Alle Stænder efterlod sig en skrækkelig Tomhed." Til hendes Broder skriver hun: "Paa Mandag reise vi til Fontainebleau; der tilbringer jeg Dagene dermed, at jeg græder, qvæler, tvinger mig og — føler mig som den ulykkeligste Person i Verden." Næsten skulde man ansee denne underlige Kone som en tilbagekommen Fee, der lærte Skiebnen at lade sig sin halve Levetid i den nøjsomme Armod see hviid og i den anden Halvdeel af Livet udi nedlagt Højhed see sort.

At bringe den store Konges Svagheder til Skue i Anekdoter var lige saa bedstefaderligt som barnagtigt; Man læse dem i deres Modersprog. Naar St. Simon giver sig Umag at udlede Kongens Taalmodighed paa hans Dødsseng af hans Blod eller Jesuiternes Scapulier, hvorfor udelukker han — den Hofmand, — derved et Tredie, Kongens Sjæl, nemlig hans fra Ungdom af tilgjorte Kongesjæl: Vivre & mourir en Roi, er

en

en kongelig Troesbekjendelse, paa Dansk: "Som Herre levet, som Herre død." Naar Ludvig engang i Skyggernes Rige drager os forbi med sit Følge; vi kiende ham. Han gaaer fra Maintenons Kammer i Tribunet, anhører os høflig og siger: Je verrai." Skyggeriget har ikke forandret ham. —

II.

Den andægtige Sangerske.

Da den — formedelst sine mange Skrifter og sine afvexlende Skjæbner — bekjendte danske Etatsraad Johan Jacob Moser i sine yngre Aar opholdt sig i Wien, sagde Pigen i Huset, hvor han boede, engang til ham: "De synger hver Dag saa grumme kjønt. Han svarte hende, at han meget gierne vilde laane hende den Bog han sang i, dersom det kunde glæde hende. Hun imodtog den med Fornøjelse, da han forsikkrede hende, at der var intet deri, som stred imod hendes Religion. Den anden Dag sang hun længe men uden Melodie. Da nu Moser spurgte hende, hvad hun saa længe havde sjunget? svarede hun, det var en meget deilig Psalme, den var bare vel lang. Da han derpaa forlangte, at hun endelig maatte vise ham den, fandt han, at hun havde sjunget — Registeret.

Lebensgeschichte J. J. Mosers 1. Th. Frankfurth u. Leipzig 1777. S. 63.

III.

III.

Organistvalget.

I en vis Kurfyrstelig Stad ansøgte en ung Mand, som paa Universitetet havde især lagt sig efter Musik, om en vakant Organist-Tjeneste. Ingen tvivlede paa hans Duelighed. Han havde aflagt offentlige Beviser derpaa, som kunde give ham Rettighed til en bedre Plads, men han var, jeg veed ikke om med Rette, kommen i Mistanke for, at han var en slet Kirkegænger. Da man nu ved Valget anmeldte dette, og gjorde det til en vigtig Grund imod ham, tog En af Collegii Eforerne hans Parti og sagde: „Det, mine Herrer Kolleger, burde være en Grund mere for at gjøre den unge Mand til Organist, thi saa kan han for Fremtiden slet ikke forsømme Kirken. Nu holdt man det endog for en Samvittighedssag, hvis man ikke strax gav ham den ledige Organistplads.

IV.

Nej det gaaer forvidt.

Frankernes Foranstaltninger i de erobrede Rhinlande, især i Religionssaget, gjorde under de ivrige Katoliker usædvanlig meget Opsyn. Der forefaldt da Optrin, som deels opvække Medlidenhed, deels Latter. Da Efterretning

som

kom til Køln, at Kommisær Rudler havde befalet at nedbryde alle Cruzifixer paa Gader og Landeveje og ikkun i Kirkerne anvise dem en Plads, udraabte en Dame, med foldede Hænder: Nej! det gaaer for vidt. Nu ville de endog forbyde den gode Gud, at tage hist og her frisk Luft.

V.

Alle Djævle tilsammen.

Den nye Zeitzer Psalmebog, som Stifts-superintendent Kupfer i Zeiz udgav 1799, fandt i Begyndelsen Modstand i nogle Landsbye-menigheder, som med en næsten overdreven Hengivenhed hængte ved deres gamle Psalmer. En af den gamle Psalmebogs Tilhængere kom til sin Skriftefader, som var almindelig bekjendt og agtet for sin Duelighed og Retskaffenhed, — og gav ham nærmere tilkjende de Betænkeligheder, som han havde imod den nye Psalmebogs Indførelse. Iblandt andet satte han den Klage øverst, at der stod ingen Djævel i den nye Udgave. I stedet for Svar gav Præsten ham denne Psalmebog i Hænde, da den just laae paa hans Skriverpult, efter at han havde opkastet for ham No. 48, det femte Vers: „Og om end alle Djævle" (und obgleich Alle Teufel u. s. w.) See, sagde han, her ere de Alle, der feiler ikke En Eneste. Bonden blev glad

over,

over, at han fandt alle Djævlene, og blev fra den Tid af en Tilhænger af den nye forbedrede Psalmebog.

Til — — —

Ei nogen Juvenal vi have nu,
Hvorfor? — Det gjette Du.
Og Martialske Epigrammer skrives
Med Blod af Kampens Børn ei meer:
Nu jeg Kanoners Taushed gjerne seer:
Med deres Stemme Borgerheld ei trives;
Men vist med mig, Du ønsker, at vi fik
Lidt Liv i Lærdes Republik.

O. Horrebow.

Iris og Hebe.

En Fortsættelse af Maanedskriftet Iris.

Februar 1803.

Samlet og udgivet af Hofboghandler Simon Poulsen.

Paa Udgiverens Forlag, trykt hos Bogtrykker
Johannes Breinholm.

Boghandleren James Lackington. *)

Min Barndoms- og Ungdoms-Historie.

Jeg er fød i Wellington i Sommersetshire den 31te August 1746. Min Fader, Georg Lackington var Skomagersvend. Han blev uenig med sin Fader, fordi han imod hans Villie havde givtet sig med en fattig Pige, ved Navn Hanne Trott. Hun var en Datter af en gammel Væver i Wellington, en ærlig og brav Mand, som for at adsprede sin Kummer ofte svirede, hvorved han forkortede sine Dage, da

*) Om denne merkværdige Mand findes en kort Efterretning i Dr. Odin Wolffs Vademecum for tænkende Læsere; her gives nu en udførligere Extract af hans Biographie, saaledes som han selv har forfattet den.

Udgiveren.

da han nogle Aar, førend mine Forældre givtede sig, blev fundet død i en Grav, hvori han af Drukkenskab var falden.

Min Bedstefader var Forpagter i Langford, en Miil fra Wellington og efterlod sig betydelig Formue. Da min Bedstemoder døde, satte min Bedstefader min Fader, som den Gang var ti Aar gammel, i Lære hos en Skomager, i den Hensigt, at han skulde blive Mester, naar han havde udholdt Læren. Men min Fader givtede sig, da han blev Svend, med en Pige, der ikke ejede det mindste og som fortjente sit Brød med at spinde Uld, og han tabte derved al Haab om Understøttelse af min Bedstefader. Min Bedstemoder bragte mig to Dage efter min Fødsel i al Stilhed til Kirken, fordi min Fader, som var en Qvæker, ellers ikke vilde have tilladt, at jeg blev døbt. Min Fader havde fire Børn, da min Bedstefader forligte sig med ham, efterat han havde hørt af alle vore Bekjendtere, at min Moder bestyrede sit Huus meget godt. Han gav ham derpaa 600 Rigsdaler for selv at sætte sig ned, da han hidtil blot havde arbejdet for andre Skomagere. Men denne Begyndelse til hans Velstand blev desto værre hans Ulykke; thi da han nu ikke mere behøvede at leve saa kummerlig som forhen, blev han drikfældig og forsømte sine Kunder, saa at, uagtet min Bedstefader gjorde sig Umag for at soutinere ham, maatte han dog om nogle Aar gribe til at være Svend igjen og ernærede

rede sig i største Armod med Kone og elleve Børn ved at arbejde for andre Skomagere.

Saa lidet som min Fader gavnede sin Familie, da han svirede bort alt, hvad han fortiente, saa meget gavnede derimod min Moder. I mere end femten Aar arbejdede hun af fire og tyve Timer de nitten. Kort for hendes Nedkomst sad hun endnu ved Spinderokken, da Jordemoderen, som Naboersken havde hentet, traadde ind. Ofte naar man bød hende en Flaske Øl hos en Kræmmer, hvor hun kjøbte noget, bad hun om Tilladelse at tage den med sig hjem, og hendes Mand tænkte lavt nok til at tømme den alene. Af Kjerlighed til sine Børn drak hun intet andet end Vand og spiiste Kartofler, Gulerødder og deslige; os gav hun altid noget bedre, naar det var hende nogenlunde muligt at skaffe det tilveje. Naar jeg betænker det Arbejde og den Kummer, som min brave Moder havde med at opdrag elleve Børn, da hendes Mand blev mere og mere drikfældig, og neppe fortjente saa meget, som han selv behøvede, saa var det en sand Lykke for dem, at min Fader pludselig døde af en Inflammation, hvori hans Drukkenskab var Aarsag.

Da jeg var den ældste af mine Sødskende, blev der bedre sørget for mig end for de andre. — Tre Aar gik jeg i Skole hos en gammel Kone, hvor jeg ved Examen ansaaes for et Vidunder af Lærdom, fordi jeg kunde opremse nogle Kapitler af det nye Testamente. Men mine Fremskridt i

 Lær=

Lærdom standsede om føje Tid, da min gode Moder blev saa fattig, at hun ikke mere kunde betale de ugentlige Skolepenge. Desuden maatte jeg passe mine mindste Sødskende. Det var altsaa naturligt, at jeg glemte alt, hvad jeg havde lært. I Stedet for at lære at læse, beflittede jeg mig paa at blive Mester i Skjelmsstykker, og inden føje Tid var jeg Formand for alle Naboedrengene, saa at jeg stedse blev anseet for Gjerningsmanden, hvad enten jeg var det eller ej, naar enten en gammel Kones Hytte blev slaget itu, eller der blev gjort Nar af en fuld Vægter. En af mine Génie-Streger var jeg nær kommet galt fra. Jeg havde nemlig lagt Mærke til, at man let gaber, naar man seer andre gabe, og jeg besluttede ved Hjelp af denne Opdagelse at have nogle herlige Løjer. En Aften samlede jeg tolv af mine Legekamerader, og vi posterede os paa forskjellige Steder i en Slagterbod. Da jeg havde givet et Tegn gabede den ene efter den anden, og vi havde den Fornøjelse, at alle Slagterne ligeledes gabede. Derpaa stak vi i at lee meget høit og vi løb bort i største Hast. Vi glædede os saa meget over dette Spøg, at vi om nogle Uger prøvede det paa ny. En Slagter, som var halv beskjænket, mærkede vor Hensigt og kastede sin Øxe efter mit Hoved, det var en Lykke, at den blot kastede min Hat af, og at jeg slap med en liden Skramme.

Jeg kunde omtrent være ti Aar gammel, da jeg hørte en raabe med Æblekager. Strax faldt den Tanke mig ind: det kan du giøre ligesaa godt. Jeg gik strax til en Kukkenbager, som boede i Naboelauget, og forelagde ham mine Tanker med en saadan Dristighed, at han fik store Begreber om mine Talenter til at sælge Kager, og gik strax hen med mig til min Fader, og overtalde ham til, at han maatte faae mig i sin Tieneste. Jeg var saa heldig, at alle de, som vilde have Æblekager til en Skilling, kiøbte dem af mig, saa at den gamle Kukkenbager saae sig nødt til at lukke sin Boutik. Femten Maaneder blev jeg hos Kukkenbageren og solgte i den Tid saa mange Kager, at min Herre sagde i min Nærværelse til en af sine Venner, at jeg havde været saa lykkelig i at sælge Kager for ham, at han derved var kommen ud af den Gield, hvori han var, da jeg kom til ham.

Imens jeg var hos Kukkenbageren, indløb der mange Klager imod mig. Etuen havde jeg slaaet et Vindue ind, eller jeg havde skræmmet Folk o. s. v. Ja jeg var saa uheldig, at vælte og overkiøre min Herres fire Aars Søn, som jeg kiørte med paa en Trillebør. Forbauset og angest over Følgerne af min Uforsigtighed, løb jeg strax min Vei. Jeg gik i Mørkningen hen til en Glarmester og kiøbte for et Par Skilling nogle Stumper Glas, og hos en Kræmmer Erter for et Par Skilling, fik fat paa nogle Kammera-

merater, og deelte Glasset og Erterne imellem os. Erterne kastede vi paa Vinduerne og Glasset paa Gaden, saa at Folk bleve ganske forskrækkede, og løbe til Vinduerne, da de troede, at de vare slaaede i tusinde Stykker. Da vi ikke havde flere Erter eller Glas, gik jeg til min Fader, som var meget opbragt over, at jeg havde forladt min Herre, og han erklærede reent ud, at naar jeg ikke Dagen efter vilde begynde at lære Skomager-Professionen, maatte jeg ikke blive et Oieblik længere i hans Huus. Jeg begyndte altsaa Dagen efter at arbeide med min Fader: og blot om Mandagen, naar min Fader ikke arbeidede, stjal jeg mig bort, fik fat paa nogle af mine Kammerater og havde en Dyst med dem.

Jeg kan ikke undlade at fortælle et lidet Eventyr, jeg havde i mit tolvte Aar. Jeg gik med min Fader til Heiligensee, en Miil fra Wellington, hvorfra vi først gik hjem i Morkningen, siden min Fader syntes godt om Øllet. Da vi vare et Bøsseskud borte fra Byen, mødte os nogle Mandfolk og Fruentimmer, som zittrede over deres hele Legeme. Af Angest kunde de neppe sige, at de vilde tilbage til Heiligensee for at blive der om Natten, da et skrækkeligt Spøgelse, som de alle havde seet i Huulveien, hindrede dem fra, at komme i Aften tilbage til Wellington. De tilføiede, at for ti Aar siden var een myrdet i Huulveien, hvis Aand stedse lod sig see; skjønt de havde hørt det det for længe siden,

havde de dog ikke lagt Mærke dertil, indtil de i Aften øiensynligen vare blevne overbeviiste om, at det virkelig forholdt sig saaledes.

Min Fader havde drukket formeget Øl til, at han skulde blive bange ved denne Snak, og jeg glædede mig over, at jeg kunde vise mit Mod, og opmuntrede disse frygtsomme Mennesker til at stige med os tilbage. Da jeg lovede at gaae hundrede Skridt foran, saa fulgte hele Selskabet bag efter mig.

For selv at være ved godt Mod, begyndte jeg at fløite et Stykke: men det hørte jeg snart op med; thi da jeg kom forbi en Hække, saae jeg det frygtelige Spøgelse staae foran mig. "Der er der", skreg jeg. "Gud forbarme sig over os" raabte de andre og løb bort, saa hurtig de kunde, og jeg havde nær løbet med. Men min Ærgierrighed holdt mig tilbage. Jeg skreg til dem: kom dog for Guds Skyld tilbage, je vil see, hvad det er for et Spøgelse. De kom langsomt listende den ene efter den anden. Nu gik jeg videre frem, men mit Hjerte bankede af Angest, dog da jeg vendte mig om, og saae, at mit Reiseselskab langsomt fulgte efter mig, fik jeg Mod og nærmede mig Spøgelset paa et halvhundrede Skridt, endskiøndt jeg svedte Angestens Sveed. Og nu saae jeg tydelig, at den tilsyneladende Kæmpe, som rakte begge sine Arme ud imod os, var et afhugget Træ. Triumpherende bekjendtgjorde jeg min

Opda-

Opdagelse, og vi loe hjertelig over vor naragtige Frygt.

Dette Eventyr talte man længe om i hele Nabolauget og jeg ansaaes for en Helt.

Den Ære jeg indlagde mig ved denne Begivenhed, skaffede mig den Fordeel, at jeg siden slet ikke brød mig om Spøgelse-Historier, men jeg var sædvanlig den første, som søgte at opdage, at de vare Indbildninger, hvilket for det meste lykkedes mig.

Jeg stod længe i Anseelse, fordi jeg i en kort Tid havde solgt saa mange Æblekager; thi efter at jeg i tre Aars Tid havde arbeidet hos min Fader, kom en Bogbinder til ham og bad, at jeg til Juul maatte sælge Kalendere for ham, da han haabede, jeg vilde sælge lige saa mange af dem, som jeg forhen havde solgt af Æblekager. Og deri tog han ikke feil. Jeg solgte paa en Dag fleere end en af mine Kolleger i en heel Uge. Disse passede af Misundelse paa mig en Aften for at prygle mig dygtig, fordi jeg var saa lykkelig i mit Kjøbmandskab, men min Behændighed reddede mig fra dem, skjønt de allerede havde faaet mig lokket hen i en Afkrog. Den Gang tænkte jeg ikke paa, at jeg tyve Aar efter skulde af Misundelse forfølges af Boghandlerne i London og Oxford.

Jeg var fjorten Aar gammel, da jeg gik med min Fader til Taunton, en Miil fra Wellington, for at arbejde hos en Skomager, ved Navn: Georg Bowden. Vi havde arbejdet

det nogle Uger hos ham, da min Fader vilde vende tilbage med mig. Men Georg Bowden syntes godt om, at jeg var munter, og han bad min Fader at maatte tage mig i Lære hos sig, og da jeg hellere vilde blive i Taunton, end vende tilbage til Wellington, saa satte min Fader mig i Lære i syv Aar hos Georg Bowden, da denne lovede i den Tid at føde og klæde mig.

Min Husbond og hans Kone vare meget brave Folk. Alle Søgnedage vare de bestandig i Værkstedet, og om Søndagen gik de med deres hele Familie to Gange i Anabaptisternes Kirke, hvor der ikke foredroges megen Dogmatik, men desto mere Moral. Skjønt jeg hver Søndag hørte Præsten med megen Opmærksomhed, gik der dog et par Aar bort, førend den Tanke faldt mig ind, at det, som Præsten sagde, angik ogsaa mig, og jeg troer, at det gaaer de fleste unge Mennesker saaledes.

Min Husbond havde to Sønner, hvoraf den ældste var sytten og den yngste fjorten Aar gammel. Den ældste var døbt, kort førend jeg kom der. Begge Drengene havde lært at læse, skrive og regne. Men de havde blot læst Bibelen. Min Husbonds hele Bibliothek bestod i Bibelen, nogle Psalmebøger og en Regnebog. Om Søndagen maatte Drengene, naar vi om Eftermiddagen kom af Kirken, læse et par Kapitler af Bibelen, derpaa spadserede de en Times Tid, læste atter

nogle

nogle Kapitler i Bibelen, og gik, naar de havde spiist Aftensmad, tidlig til Sengs. Saaledes tilbragte de alle Søndagene, og saa længe jeg var der i Huset, iagttog man denne Orden meget nøjagtig.

Jeg maa her fortælle en underlig Vane af min Husbond. Han stod op hver Morgen hele Aaret omkring Klokken tre, sang en Morgenpsalme, imens han klædte sig paa, gik en halv Miil fra Byen til et Vertshuus, drak der en Flaske Øl i Selskab med nogle af sine Troes-Brødre, gik hjem med dem, før Klokken var sex; derpaa vækkede han os alle, gik igjen til Sengs og stod saa op henimod Klokken otte.

Saaledes levede den hele Familie den ene Uge efter den anden i rolig Tilfredshed, indtil den dessoværre blev forstyrret ved følgende Vanheld.

Jeg havde været to Aar i Lære, da min Husbonds ældste Søn Georg, havde hørt en Præken af Wesley, og derved paa engang følte sig overbeviist om, at hans forrige uskyldige og rolige Liv sikkert vilde føre ham til Helvede, og at han var fordømt, dersom han ikke ved Guds Ord blev omvendt. Dog han forblev ikke længe i denne ængstelige Tilstand; thi en af de hellige Brødre besøgte ham, og forkyndte ham i Brødrenes Navn sin Igjenfødelse og forsikkrede ham, at hans Navn var indskrevet i Livsens Bog.

Og

Og nu ansaae han sig til sine Forældres store Sorg for et nyt Kreatur.

Da Georg var forsikkret om sin salige Tilstand, begyndte han med en betænkelig Mine at yttre for sine Forældre, sin Broder og mig, at han for vor Skyld var urolig, da vi var i den ulykkeligste Tilstand, fordi vi endnu var under Lovens Forbandelse.

I de lange Vinteraftener, naar vi arbeidede sammen, beviiste Georg os paa sin Maade, at ethvert Menneske har saa megen Arvesynd, som der udfordres til at fordømme tusinde Sjæle, at et Barn, naar det døer, førend det døbes, sikkert fordømmes; at vore gode Gjerninger blot ere glimrende Synder; at et Menneskes Handlinger, de være nok saa dydige, ere syndige nok for at nedstyrte ham i Helvede; at vi blot blive salige ved Troen; at man ikke kan troe, førend man er retfærdiggjort, at Retfærdiggjørelse er en pludselig Bevægelse i Hjertet, hvorved den største Synder i Øieblikket overbevises om, at alle hans Synder ere ham tilgivne, og at hans Legeme fra det Øieblik af er et levende Tempel for den hellig Aand o. s. v.

Min Herre hørte sjelden paa dette mystiske Mæk, men hans Kone sad hele Timer med hendes Bibel paa Skjødet, og af den søgte at bevise, hvor nødvendige gode Gjerninger ere, og hvor urimelig Læren er om Arvesynden. Uheldigvis talede den gode Kone ikke godt for sig og havde

en

en svag Hukommelse, hvilket var det Modsatte hos Georg, saa at John og jeg mere og mere overbevistes om, at han havde Ret. „Thi, som Montaigne siger, man troer ingen Ting saa fast, som det, hvorom vi veed allermindst." derfor siger ogsaa Plato: det er lettere at fornøie Tilhørerne, naar man foredrager for dem Gudernes Natur end naar man forklarer Menneskets Natur. Fem Maaneder efter Georgs Omvendelse gik ogsaa John i Wesleys Forsamling, men han kom snart fortvivlet tilbage; da han skreg mere end engang: Ak! jeg er fordømt. Dog om føie Tid forlod sin fordømmelige Tilstand; thi han forsikrede os med inderlig Glæde, at nu var alle hans Synder ham tilgivne, og nu var han i den nøieste Forening med Gud. Herpaa begyndte han at recitere mange Vers, hvoraf jeg ikke forstod et Ord. Jo mindre jeg forstod, af hvad jeg daglig hørte Moderen og Sønnerne disputere om, desto mere ønskede jeg selv at eftersee de Steder i Bibelen, som begge Parterne anførte hver paa sin Maade; men til min meget store Bedrøvelse kunde jeg ikke læse. En halv Snees Bogstaver kiendte jeg endnu, og gjorde mig al mulig Umag for selv at lære mig de andre, men det vilde ikke lykkes. Lykkeligviis fik jeg af min Moder ugentlig en Skilling, denne gav jeg John, som derfor lod mig læse en Time; det var enten i Ludsmørke eller i Maanskin, for-

di vi Vinter og Sommer maatte gaae til Sengs uden Lys.

Efter et Aars Forløb kunde jeg temmelig godt læse. Og nu gik jeg første Gang i en Methodistisk Prædiken. Denne holdt en gammel Skotlænder, som sluttede sin Præken med disse Ord! I ere fordømte, I ere to, tre Gange evig fordømte, naar I døe uden Troe.

Denne skrækkelige Lære gienlød for mit Øre Dag og Nat, og jeg var saa fast overbeviist om, at jeg var fordømt, at jeg en heel Maaned ængstedes af den Tanke; hvorledes skal du blive forløst fra denne gyselige Tilstand.

Endelig, efter at jeg havde sunget nogle mystiske Sange og reciteret ligesaa mange bibelske Sprog, oplivedes min Indbildningskraft i den Grad, at jeg troede en Stemme tilraabe mig: du er igjenfød og Himmelens Yndling. Nu saae jeg, hvorledes Engle stode ved min Side og ledsagede mig, hvor jeg vandrede, og saaledes var jeg om føie Tid forenet med Guddommen, som en gammel Methodistinde.

Det Skrækkelige i Methodisternes Lære bestaaer deri, at den Retskafneste iblandt dem maae føle ligesaa ængstelige Samvittigheds-Nag som den groveste Synder, saa at nogle, som ikke havde den tilbørlige Samvittigheds-Angest, virkelig tvivlede om deres Salighed og derover bleve forrykte. Kunde Methodisterne opvække en urolig Samvittighed hos den Lastefulde, saa

kun.

kunde deres Lære være nyttig. Men paa denne Maade blive de dydigste Mennesker deres Offere; thi naar de ikke have levet et Øieblik, hvor de har Følelser af at være omvendte, saa er deres Tilstand gyselig, og de nages Dag og Nat af en saare ængstelig og urolig Samvittighed, indtil de endelig synge en sværmerisk Psalme, eller et bibelsk Sprog, der deklameres med Enthusiasme; og da pludselig føle sig overbeviiste om, at de ere indlemmede i den nøieste Forening med Gud. Men denne salige Tilstand varer ikke længe, da de ved den ubetydeligste Anledning paa ny ængstes af Tvivl, og længe maa martre sig, indtil de med Bøn og Sang igjen kan overbevises, at de ere indviede til den hellig Aands Tempel.

Saaledes leve tusinde Methodister deres Liv snart i den meest qvælende Samvittigheds-Angest, snart i de meest sværmende Henrykkelser, hvilke dog snart igjen fortrænges af deres første Forsatning.

Man kan virkelig sige om dem, hvad Cicero et Sted siger: „den Overtroiske er, hvad Stilling han end befinder sig i, saare elendig: Søvnen, som dog lader den Ulykkelige glemme sin Kummer, indgyder ham ny Skræk, fordi han i Drømme har havt Syner, som forud spaae ham tilkommende Trængseler.

For meer end tyve Aar siden havde nogle tusinde Methodister faaet den Indbildning, at

Verz

Verden skulde forgaae den tiende Februar. De lukkede deres Kramboder, og tilbragte de ni første Dage af Februar med Bøn og Faste. Natten til den tiende samledes de alle og ventede under Sang det sidste Øieblik; og mange tusinde, som ikke vare deres Troes-Forvandte, troede denne latterlige Prophetie ligesom de, og vare hele Natten meget angest. Dagen kom, Verden blev staaende, og de som have troet deres Undergang, vare saa bestærmmede, at de ikke i nogle Uger vovede at lade sig see i deres Boutiker. Dog bleve de ved at paastaae, at blot de Retfærdiges Bønner havde denne Gang bevæget Gud til endnu nogen Tid staae Verden. Nogle Aar derefter giorde Wesley hele England bange, da han svaaede, at den forestaaende Komet vilde opbrænde Verden med sin Hale, men de Hellige holdte ved deres Bønner Kometen endnu denne Gang i en ærbødig Afstand.

De sværmerske Begreber, jeg havde indsuet, med uimodsigelig Drivt til at tale om Religions-Hemmeligheder, havde denne Nytte for mig, at jeg anvendte alle ledige Øieblikke for at lære at læse, saa at jeg fuldkommen kunde læse Bibelen og Wesleys Sange.

Om Vinteren maatte jeg arbeide i Værkstedet fra Klokken sex om Morgenen til Klokken ti om Aftenen, men om Sommeren arbeidede vi blot saa længe som vi kunde see uden Lys. Hvor liden Tid jeg end havde for mig selv, læste jeg

dog

dog daglig ti Kapitler i Bibelen, og lærde efterhaanden alle Wesleys Sange uden ad. Naar jeg kunde faae fat paa et nyt Skrivt af Wesley, løb jeg hen med det til Gudinden Cloacina's Tempel for flygtig at løbe det igjennem, thi jeg havde aldrig ret god Tid til at læse det.

Jeg havde saa gode Øine, at jeg i Maaneskin kunde læse den mindste Skrivt, hvilket jeg havde megen Nytte af, da jeg Sommer og Vinter maatte gaae til Sengs uden Lys. Dette Forbud, at jeg aldrig maatte have Lys paa mit Soveværelse, ansaae jeg som en Forfølgelse, jeg som et Guds Barn maatte udstaae af Verdens Børn, og naar jeg om Søndagen maatte læse noget af Bibelen for min Husbond og hans Kone, valgte jeg altid saadanne Stæder, som handlede om de Gjenvordigheder, Guds Udvalgte plagedes med af Djevelen og onde Mennesker. Jeg forelæste ofte for min Principalinde Pauli Epistel, som handlede om Retfærdiggjørelsen ved Troen, derimod foreholdte hun mig Jakobi Epistel, hvori Troen uden gode Gjerninger anføres for utilstrækkelige til Retfærdiggjørelse. Jeg ansaae Jakob for meget uorthodox og var inderlig glad, naar jeg kunde anføre min Principalinde flere Sprog for min Mening, end hun kunde anbringe imod den.

Jeg havde endnu ikke faaet Lov af min Principal til at gaae i en methodistisk Kirke og

jeg

jeg vovede endnu ikke at overtræde dette Forbud; men da jeg blev mere og mere ivrig, løb jeg, naar jeg havde en Times Tid tilovers, hen i en methodistisk Kirke.

En Søndag Morgen, da jeg gik ud af Døren, kaldte min Principalinde mig tilbage og slog Dørene i Laas. Paa Grund af Methodisternes overtroiske Grundsætning, at man i kritiske Tilfælder skal slaae op i Bibelen, tog jeg min Tilflugt til dette Middel. De første Ord, jeg fik Øie paa, vare: „han skal give sine Engle Befaling om dig, og de skal bære dig paa Hænderne, at du ikke skal støde din Fod paa nogen Steen." Strax sprang jeg to Trapper i Veiret og til min Principalindes store Forskrækkelse sprang jeg udaf Vinduet. Jeg faldt paa Siden, og løb, uagtet jeg havde heftige Smerter, henimod hundrede Skridt til Kirken, men saa kunde jeg ikke mere; mine Fødder og den ene Side vare forstødte, og man bragde mig afmægtig hjem og jeg maatte ligge til Sengs over fire Uger. Jeg var uvidende nok til at tænke, at Gud havde handlet slet imod mig, og jeg havde siden efter ikke saa megen Tillid til ham. Denne rasende Tildragelse talede man meget om i Nabolauget; mange beundrede, at jeg havde en saa stærk Tro; men de fleste loe mig ud som en sværmerisk Dreng.

Min Principal døde, da jeg havde været fire Aar hos ham, og skjønt han havde været en meget brav Ægtemand og en god Fader, saa

 frygs

frygtede jeg dog meget alvorligt for, at han var faret til Helvede, da han ikke havde den rigtige Tro.

Min Principalinde troede, at hendes Mand var død af Sorg over hendes Sønners Opførsel; thi da de vare blevne Methodister, havde de meget skiødesløst og uordentligt passet deres Ting, og fordybet sig i deres aandelige Øvelser, saa at de meende, at Gud i Nøds Tilfælde vilde føde dem ved Ravnene.

Mange hundrede af Wesleys Menighed havde virkelig denne Tro. En gammel Kone, ved Navn Mary Hebbard gik ofte ud i Marken, uden at tage sit Linned ned, som hun havde hængt ud i Luften og svarede dem som erindrede hende derom; „Herren vaager over mig, han tillader ikke, at jeg mister mit Linned, men skulde det skee, faaer jeg vist noget bedre igjen."

Da min Principal var død fik jeg større Frihed, og fra nu af forsømte jeg ikke en eneste Præken, og indlemmedes høitidelig til Medlem af den sande Kirke, og neppe var nogen i sin Andagt mere enthusiastisk end jeg*).

Flere tusinde af Menigheden læser ikke andre Bøger end Bibelen og Wesleys Skrifter. Ofte stod jeg op om Vinteren strax efter Midnat, gik i Mørke halvanden Miil, for at høre en

*) Her udelades Lackintons Beskrivelse over den methodistiske Gudstjeneste.

en Skomager prække Klokken fem om Morgenen. Ofte vare der blot ti Brødre. Men jo færre vi vare, des hierteligere ønskede vi hinanden til Lykke, at vi havde havt en saa herlig Sjæle-Smaus, og forfrøsne vendte vi tilbage til vor Værksted.

Fra mit sextende Aar, da jeg blev omvendt, til mit et og tyvende, var jeg en hjertelig Enthusiast og anvendte alle de Øieblikke, jeg havde tilovers fra Verkstedet, enten til at læse i Bibelen og Weslens Skrifter, og at lære Psalmer uden ad, eller til at besøge de Troendes Forsamlinger. Jeg havde en saa god Hukommelse, at jeg kunde erindre alt, hvad jeg engang havde læst. Og saaledes kunde jeg Ord til Ord opremse en Prækken, skjønt den indeholdte mange mystiske Urimeligheder, og det endog efter nogle Dages Forløb. I min Bibel havde jeg indrykket mere end hundrede Blade, hvor jeg havde anmærket mine Yndlings-Steder med rødt Blek, saa at jeg allevegne var bekjendt som en ivrig Forsægter af Methodisternes Religion.

Men mit Sværmerie ophørte; og et ubetydeligt Tilfælde affondrede mig ganske fra Methodisternes Selskab.

To Parlamentslemmers Valg bragte hele Taunton i Oprør. Jeg var nu et og tyve Aar gammel og havde den Alder, som udfordres, for at kunne give min Stemme, hvorfor to Kandidater til disse tvende Parlaments-Pladser kjøbte

 mig

mig frie hos min Principalinde for de otte Maaneder, jeg endnu skulde have staaet i Lære. Min Ærgjerrighed smigredes overordentlig, at fornemme Mennesker plejede Omgang med mig og at jeg blev indbuden til alle høitidelige Gjæstebud. At jeg derved kom til at leve ganske anderledes end forhen, kan man slutte deraf, at jeg i de to Maaneder Valget varede, ikke gik i nogen methodistisk Kirke, men var i alle de Øjeblikke, jeg havde tilovers, enten i Viinkjeldere eller i Spillehuse.

Da jeg ikke havde megen Erfaring, tabte jeg temmelig meget i den første Uge, jeg spillede. Jeg tabte nemlig i en Aften min hele Formue, næsten 20 Rigsdaler og en Deel af mine Klæder. Mine bedste Veste havde jeg laant en Ven, som forlod Byen, uden at lade mig faae dem igjen.

Da jeg havde tilsat alle mine Penge, begyndte jeg igjen at arbejde, og tilbragde mine ledige Øjeblikke i bedre Selskab.

Skjønt jeg ikke længe havde gaaet i Methodistiske Kirker, havde jeg dog ofte den gyselige Tanke: "om du nu døde, saa blev du vist fordømt." Dog trøstede jeg mig igjen, da jeg efter de Grundsætninger, jeg havde indsuet, troede, at jeg anden Gang skulde komme ind i Naadestanden, og at jeg endnu havde Tid nok til at jage Djevelen bort. Og saaledes veed jeg, at mange af mine Bekjendtere levede udsvævende til deres

Død,

Død, da de endnu anden Gang haabede at faae Naadens Vink.

Jeg læste paa min Seng hele Timer om Sommer-Morgenen i Bibelen, men dog var mit Liv ligesaa udsvævende som før.

Nu kommer jeg til en Begivenhed, som havde vigtig Indflydelse paa mit hele Liv. Jeg forlod min gamle Principalinde og kom til en Herre, som stod under sin Kones Kommando. Hun befalede mig en Morgen at kjøbe Melk af en Malkepige, som kjøbte sine Sko hos os, men jeg kjøbte i dets Sted Melk af en anden Pige, jeg længe havde kiendt. Min Mester fik strax Ordre af sin Kone, at naar jeg ikke i Fremtiden strax udførte hendes Befaling, saa maatte jeg tage til en anden Herre. Da hun lod mig det vide, gik jeg strax min Vej, marscherde samme Dag til Wellington og tog Afsked fra min Fader, da jeg havde besluttet at gaae til Bristol. Jeg tog tilbage til Taunton og besøgte en vakker Pige af mine Bekjendtere, ved Navn Nancy Trott. Da jeg vilde give hende et Kys til Afsked, bad hun mig, at jeg vilde tillade hende at følge med mig til Bristol. Jeg kunde ikke sige hende nej, og jeg maatte nu arbeide for to Munde. Vi blev en Uge i Bridgewater, hvor jeg arbejdede meget flittig for at faae saa mange Penge, at vi kunde komme til Exbridge, fire Mile fra Bristol. Da jeg talte mine Penge efter, fandt jeg, at jeg kun havde

sexten

sexten Skilling Dansk. De tolv Skilling puttede jeg om Morgenen i Nancy Trotts Lomme, mens hun sov, og med de andre fire gav jeg mig paa Vejen. Kloken elleve om Formiddagen kom jeg til Bristol og begyndte om Eftermiddagen at arbejde.

Da jeg havde været en Uge i Bristol, gik jeg til det Tauntonske Herberge, for at spørge om Nancy Trott lykkelig var kommen hjem. Men hvor bange blev jeg ikke, da jeg hørte, at hun var kommen her en Time efter mig. Mit lidet Bekjendtskab i Verden og især til Fruentimmer opvakte den Tanke hos mig: at hun kunde sulte ihjel i en Bye, hvor hun ingen kjendte; jeg bød derfor adskillige af mine Landsmænd en Daler, som den skulde have, der først kunde bringe mig Efterretning om hende, og dog varede det otte Uger, førend jeg fik hende at see.

Da jeg havde været fire Maaneder i Bristol, førte en af de andre Svende mig paa Comoedie, hvor man opførte et Stykke af Skakespear. Da jeg aldrig havde seet eller læst en Comoedie før, saa kan man let forestille sig min Henrykkelse, da jeg her første Gang saae en prægtig illumineret Sal fuld af mange pyntede Damer og hørte over tyve Musici spille. Men det kunde ikke veje op imod den ubeskrivelige Fornøjelse, jeg havde, da Stykket blev opført, hvilket var saa dybt indpræget i min Hukommelse, at

jeg

jeg rigtig kunde angive hver Scene især og recitere de største Monologer Ord til Ord.

Da jeg havde været fire Aar i Bristol, vilde jeg besøge en af mine Bekjendtere, en brav Læderhandler, men jeg hørte af Tjenestefolkene, at han var død for nogle Uger siden, og det samme Maaned, som en Zigeuner havde forudsagt ham, da han havde ladet sig spaae i Haanden. Jeg anfører denne Historie, for at vise, hvor let man ved et Ord, man i Hidsighed siger, eller ved Spøg, man tillader sig, kan foraarsage en andens Død.

En lignende Historie indtraf for sex Aar siden i London. En Kjøbmand, ved Navn Joseph Scales mødte en Mand, han ikke længe havde seet. Min Gud! lever De endnu? sagde han til ham. Manden blev bange, faldt i Afmagt og døde om et par Timer.

Skjøndt jeg ikke kunde skrive, forsattede jeg dog mange Digte, af hvilke nogle havde saa meget Bifald, at min Ven Jones, som jeg dikterede dem, fik en Louisdor for Stykket af en Bogtrykker, saa at jeg inderlig glædede mig over disse Penge og havde den store Fornøjelse at see mine Digte sælges paa Børsen og at høre dem synges paa Gaderne. Ogsaa havde jeg større Indbildning om mine Digte, end om jeg havde skrevet det bedste af Skakespears Stykker.

Førend min Ven Jones blev bekjendt med mig, havde han ikke læst en eneste Bog, men

jeg

jeg rekommenderede ham de saa sværmerske Bøger, jeg selv havde, og han læste dem med megen Fornøielse. Da han havde gjennemlæst dem et par Gange, fik han saa megen Lyst til Læsning, at han indstændig bad mig at skaffe ham flere Bøger. Vi besluttede at gaae i den første den bedste Boglade, men det faldt os ind, at vi ikke kjendte Titlen paa en eneste Bog, og Boghandleren altsaa vilde lee os ud, og vi gik tilbage igjen.

Det gaaer endnu mange tusinde, ligesom det gik os den Gang. Hver Uge kommer der Liebhabere til mig i min Boglade, som gjerne vil kjøbe noget, men som ingenlunde veed hvad det skal være og derfor for det meste kjøbe den første Bog, jeg bringer dem.

En Dag gik jeg med min Ven Jones over Jacobs-Kirkegaarden forbi en Boutik, hvor der laae nogle Bøger. Vi standsede og læste Titlerne. En Oversættelse af Homers Iliade og Odyssee var der imellem. Dem kjøbte jeg, da jeg ikke kunde faae i Hovedet, at Wesley havde kaldet ham den største hedenske Digter. Min Ven Jones kjøbte Walkers Omskrivning af Epikurs Sædelære.

Vi vare saa fornøiede over vort Kjøbmandskab, at vi samme Aften begyndte paa Homer. Men vi forstode neppe den tiende Deel, og skjønt vi havde Standhaftighed nok til at gjennemlæse den fra Begyndelsen til Enden,

saa

saa fedede vi os dog ofte, og vi havde ondt ved at faae den læst igjennem.

Derpaa læste vi Epictet. Den forstod vi meget godt. Stoikernes Sædelære tryllede mig, og hvor jeg gik hen, tog jeg Epictet med. Jeg læste den mere end ti Gange med samme Henrykkelse, og jeg troede vist og fast, at jeg nu var betrygget mod alle Skjebnens Luner. Nu skammede jeg mig, at jeg saa unyttigt havde anvendt min Tid, siden jeg blev Svend, og jeg trak mig derfor ud af alle støjende Selskaber. Den stille Levemaade, jeg atter havde valgt mig, opvakte Lyst hos mig til igjen at høre John Wesley, som jeg ikke i nogle Aar havde hørt. Imedens Prækenen varede, fornyedes alle mine forrige sværmerske Ideer, og da jeg kom hjem, var jeg den samme methodistiske Sværmer, jeg havde været i Taunton.

Min Ven Jones kunde ikke lide, at jeg paa eengang var forvandlet til en alvorlig og sørgmodig Sværmer, da jeg før havde været munter og rask. Han skjeldte mig ud for en Hykler og skinhellig, og naar jeg vilde omvende ham, sang han verdslige Sange. Men hans Søster Betty og hans yngre Broder kunde ikke modstaae min Veltalenhed. De omvendtes, og nu bestormede vi ham alle tre med forenede Kræfter, og vi havde den Glæde inden tre Uger at indlemme ham som en Igjenfød i vort Selskab.

Nu

Nu bleve Jones og jeg fortroligere Venner end nogensinde tilforn. Vi havde fælleds Kasse; han arbeidede stærkere end jeg, men jeg havde større Fortrin end han i det Aandelige, og han antog alt det for et Evangelium, som jeg svarede paa de Tvivl, han efterhaanden fremsatte om sin Sieletilstand.

Alle de Penge, vi kunde spare sammen, anvendte vi paa Bøger, saa at vi i et Aar havde over halvtredsindstyve i vor Bogsamling. Min Ven Jones, hans Broder og jeg sov kun tre Timer om Natten. Den ene af os arbeidede bestandig, naar de to andre sov og gik først til Sengs, naar han havde vækket de to andre. Naar denne havde sovet i tre Timer, blev han vækket op, og en af os forelæste for de andre, mens de arbeidede.

Denne overdrevne Lyst til Læsning kunde let have giort os ulykkelige. Jeg havde nemlig vaaget to hele Nætter og faldt den tredie Nat i Søvn ved mit Arbeide. Maaskee jeg havde væltet Lysestagen, da jeg lagde mig til at sove; nok er det, at mine Kamerater fandt min Stoel og Bordet halv forbrændt, da de vaagnede. Dette Vanheld, gjorde mig i Fremtiden forsigtigere.

Jeg var to og tyve Aar gammel, da jeg var saa heldig at faae tilkiøbs hos en Antiqvar Plato om Sielens Udødelighed og Plutarks, Senekas, Epiktets og Konfucii,

fucii Sædelærer, og jeg forsikkrer, at jeg af disse Bøger har havt mere Nytte, end af alle dem, jeg har læst baade før og siden. Dem kan jeg takke for, at jeg tre og tyve Aar, efterat jeg har læst dem, stedse har været fornøiet med min Skiebne og aldrig været modløs i Gjenvordigheder. Jeg fandt aldrig nogen Fornøielse i at kildre min Gane, efterat jeg havde læst om Epikur: „at han aldrig om Dagen fortærede mere end for en Skilling, og at han ret gottede sig, naar han spiiste et Stykke Ost til sit Brød." Ja naar jeg endnu ofte maae spise ved et Taffel, hvor der er meer end tyve Retter, spiser jeg dog aldrig meer end af en.

Epikur frembragte en vigtig Epoke i mit Liv; da jeg blev bekjendt med ham, levede jeg siden efter allene af Brød og Theevand, at jeg kunde have Penge til at kiøbe mig Bøger, og min Aand blev ved denne Maadelighed i Mad og Drikke mere skikket til at nyde aandelige Glæder. Vist nok have de fleste en meget falsk Forestilling om Epikur, da de troe, at han sætter den høieste Lykke i Vellevnet; men det er meget urigtigt, da han anseer det Modsatte derfor nemlig Maadelighed og Sinds Tilfredshed.

Saa strængt levede jeg til Paaske 1769, da jeg forlod Bristol og efter min Vens Jones's Overtalelse med ham giennemreiste det vestlige England. Da vi havde arbeidet en Uge i Bridgewater

hos Hr. Casch, blev min Ven Jones forelsket i vor Principals eneste Datter, friede til hende og giftede sig med hende. Otte Dage, efterat min Ven havde havt Bryllup, tog jeg Afskeed med ham, og gik til Kingsbridge, hvor jeg fik Arbeide hos Hr. Taylor. Da jeg i Bristol for det meste havde gjort Silkeskoe og broderede Skoe, og min Principal aldrig havde havt en Svend, som kunde gjøre dem, saa skaffede jeg ham ved den Leilighed mange Kunder, da alle Fruentimmer vilde have et Par Skoe, som Svenden fra Bristol havde syet, fordi ingen Skomager i hele Byen hidtil havde kunnet levere broderede Skoe.

Da jeg engang dikterede en af mine Kamerater et Brev, kom min Principal i det samme og spurde mig, hvorfor jeg ikke selv lærte at skrive, da jeg uden Tvivl vilde lære det meget snart. Denne Tanke syntes jeg saa godt om, at jeg strax anvendte alle ledige Øieblikke og afkopierede saa godt jeg kunde, alt beskrevet Papiir og efter to Maaneders Forløb kunde jeg skjævt og krumt, men dog læseligt, skrive mine egne Breve. Det var Skade, at jeg ingen Anvisning fik i at skrive, og da jeg kunde skrive, skrev jeg alt for meget og alt for hurtigt, hvorfor jeg aldrig har kunnet lære at skrive godt.

De tretten Maaneder, jeg var her, vare de behageligste i mit Liv. Min Principal behandlede mig som sin bedste Ven, alle mine Bekiendtere agtede mig som den dueligste Arbeider i Byen, og ved

ved mit poetiske Talent vandt jeg mangés Yndest; thi snart skrev jeg et Geburtsdags Vers, snart et Bryllups Vers for dem.

Fra Kingsbridge reiste jeg til Exeter, hvor jeg arbeidede i fjorten Dage, og fortiente saa meget, at jeg igjen kunde komme til Bristol, hvor min Ven Jones havde sat sig ned; han modtog mig meget venskabelig, og tilligemed hans Kone, Moder, Søster og Broder bade mig saa hjertelig at blive hos dem, at jeg strax tog til dem.

Her hørte jeg først den methodistiske Præst Georg Whitefield, som havde en saadan Magt over sine Tilhørere, at i de Prækener, jeg hørte, maatte man, som han vilde det, enten lee eller græde, og sjelden kunde jeg lade en af Delene være.

Jeg maa gaae nogle Aar tilbage i mit Levnetsløb, fordi jeg endnu ikke har giort Læseren bekjendt med min første Kjerligheds-Historie.

Jeg var sytten Aar gammel, da jeg uagtet min aandelige Igjenfødelse, første Gang følte Kjerligheds Magt.

Da jeg i Charlton, en Miil fra Taunton, var i en methodistisk Kirke, blev jeg stærk forelsket i Forpagter Gamlins Tjenestepige, som ofte fulgte mig et Stykke over Marken hjem, hvor jeg gød himmelsk Trøst i hendes med Tvivl beængstede Sjæl, og ved Afskeden fra hende fik et Kys. Man kan let tænke, at jeg ikke forsømte nogen Præken i Charlton, for at faae

min

min kjære Nancy Smith til at følge mig et Stykke tilbage over Marken, hvor vi underholdte os saa længe med hinanden om guddommelig Kjerlighed, til vi begge følte verdslig Kierlighed for hverandre.

Men disse henrykkende Søndage vare snart forbi. Min Elskede kom bort fra Forpagteren og kom til at tiene tre Mile fra Taunton, saa at jeg i to Aar ikke fik hende at see.

Nogle Uger efter denne Skiønnes Afreise, forelskede jeg mig i en anden hellig Søster, ved Navn Hanna Allen, som jeg overtalte til med mig at høre Mandags-Prækener, hvilke begyndte om Morgenen Klokken fem. Af Tilbøjelighed for hinanden vare vi ofte ved Kirkedøren Klokken tre, og skiønt vi frøs meget, gik vi to Timer sammen, som vi tilbragte med aandelige Samtaler, der sædvanlig endtes med et Kys.

Med denne kiære Pige levede jeg i tre Aar mange hundrede af mit Livs lykkeligste, og jeg kan med al Sandhed tilføie, uskyldigste Timer.

- Men dog kunde jeg ikke glemme min kjære Nancy. Og da jeg engang blev uenig med Hanne Allen (jeg erindrer ikke mere hvorfor) skrev jeg til hende, at skiønt vi vare adskilte fra hinanden, elskede jeg hende dog ligesaa heftig som før, og jeg haabede igien at see hende.

Det skeete ogsaa meget snart. Nancy opholdte sig nogen Tid hos hendes Fader i Petherton, en god Miil fra Taunton, da Valget af en ny Parlamentslem, forvandlede mig

mig fra en streng Methodist til et udsvævende Menneske. Vi fornyede vor Bekiendtskab og vi tilsvore hinanden evig Kierlighed. Ringene havde vi verlet og Bryllups-Dagen var bestemt, da Nancy slog op med mig, fordi hun havde hørt at jeg svirede hele Nætter.

Kort derefter reiste jeg til Bristol, og jeg glemte næsten ganske min Nancy.

II.

Min Manddoms-Historie.

Men jeg var anden Gang ikke længe i Bristol, for jeg atter begyndte den standsede Brevverling med min forrige Elskede. Jeg skrev hende til, at min Lyst til Læsning og mine Omflakninger fra Sted til Sted, ikke mere skulde føre mig paa Afveje, saa længe jeg var alene, og at hun derfor saa snart muligt vilde komme til Bristol. Nancy besvarede mit Brev med, inden otte Dage selv at indfinde sig, og vi bleve viede i December 1770 i Petri Kirke, syv Aar efter vor Kierligheds Begyndelse.

Jeg leiede Husly for 4 Mk. 8 ß. Dansk om Ugen. Til Meblerne anvendte jeg alle mine Penge, saa at jeg Dagen efterat vi havde havt Bryllup, ikke eiede mere end een Skilling, hvormed vi begyndte vor Ægtestand.

Jeg fortjente ugentlig storten Mark, og min Kone, som ikke godt kunde komme afsted med

Sy=

Synaalen, nebve fire, hvilke vi for det meste gav ud for Logis, Varme o. s. v. saa at vi til de nødvendigste Levnets Midler i det højeste havde en Dalerspenge tilovers. Men denne Daler kunde vi ikke engang anvende til Huusbehov; thi min Ven Jones var bleven vred paa mig, fordi jeg havde forladt hans Huus, og nogle Dage efter mit Bryllup krævede han mig ti Rigsdaler, som jeg var bleven ham skyldig fra den Tid, jeg opholdte mig hos ham. Efter min Regning skyldte jeg ham blot to Rigsdaler, men for at undgaae Trætte, lovede jeg ugentlig at betale ham tre Mark, og i de tyve Uger, jeg afbetalede ham denne Gjeld; spiste vi os knap mætte. Til Thevand og Øl havde vi ikke en Skilling tilovers, men maatte lade os nøje til Frokost med et Stykke Brød og med ristet Hvedemeel, kogt i Vand. Om Middagen spiste vi for det meste Kartofler, som vi af Mangel paa Smør dyppede i Salt.

Og dog vare vi meget fornøiede med vor Skiebne og bad daglig af vort Hiertes Fylde: "giv os i Dag vort daglige Brød" uden nogensinde at ønske bedre og rigeligere Næring.

Nogle Dage efter, at jeg havde sendt Jones de sidste tre Mark, bleve vi begge syge, og da jeg nu ikke kunde fortiene noget, saa maatte vi de fire Dage, vi begge vare syge, leve af sexten Skilling, som vi havde lagt hen i en Sparebøsse som en Hielpeskilling i Nød. Jeg blev Gud

skee

skee Lov frisk uden Medicin, men min stakkels Kone blev næsten syg eet halvt Aar, i hvilken Tid hun desværre maatte ligge til Sengs.

Hendes Sygdom kom fornemmeligaf hendes Levemaades Forandring. Paa Landet havde hun stedse arbejdet i frisk Luft, og i Byen maatte hun for det meste arbeide hele Dagen paa en Stoel, desuden kunde hendes Helbred ikke taale den tykke Luft i Bristol, da hun fra Ungdommen af havde aandet sund og frisk Luft. I de første Maaneder af hendes Sygdom levede jeg blot af Havremeel, opløst i Vand; thi da jeg maatte give mange Penge ud for Medicin, havde jeg ingen Penge tilovers til Levnetsmidler. Desuden kunde jeg ikke fortjene saa meget, som sædvanligt da jeg maatte anvende megen Tid til at passe hende op, thi at holde en Opvarterske var mig umuligt. Dog havde jeg gierne fundet mig i min tunge Skjebne, naar jeg ikke i hele sex Maaneder havde hørt min kjære Kone i hendes bedste Aar jamre sig Dag og Nat.

Hvorledes jeg kunde udholde denne gyselige Tilstand et halvt Aar begriber jeg ikke; thi endnu gyser jeg, naar jeg tænker derpaa, og dog er det mere end tvve Aar siden.

Da jeg troede, at min stakkels Kone ved en Forandring af Luften vilde blive sin utaalelige Hovedpine qvit, mod hvilken hun forgjæves i saa lang Tid havde brugt Piller, Mixtur og Draaber, reiste jeg med hende til Taunton, to Mile

fra hendes Fødested. Men jeg kunde ikke der fortjene saa meget som i Bristol, og derfor rejste vi igien tilbage, saa snart min Kone troede, at hun kunde taale Luften i Bristol. Men neppe havde vi paa ny været der i nogle Uger, førend min Kone atter fik hendes gamle Tilfælde, og vi tog igien til Taunton. Og saaledes rejste vi i halvtredie Aar fem Gange til Taunton.

Men da jeg saae, at hendes Helbred ikke blev bedre, ved Opholdet i hendes Fødeby, da hun i Taunton var ligesaa elendig som i Bristol, og jeg paa begge Stederne havde mistet mit bedste Arbejde, fordi jeg saa ofte maatte flakke frem og tilbage, besluttede jeg at tage til London. Men hvor skulde jeg tage Rejsepenge fra for os begge og Penge til at flytte vort Boskab? Vi besluttede derfor, at jeg først skulde rejse alene, og om jeg fik godt Arbejde, skulde hun komme bag efter; jeg satte mig derfor som Passageer paa Posten den 29de August 1773, og kom til London Dagen efter med fire Mark og fire Skilling i Lommen.

Mit første Besøg var hos en hellig Broder, en Skomager, som strax skaffede mig tilstrækkelig Arbejde.

Uagtet jeg med saa megen Henrykkelse havde i Epikur og andre herlige Bøger læst mange sunde Tanker, var jeg dog, da jeg kom til London, mere overtroisk end tilforn; jeg saae endog Spøgelser, og det var naturligt, at jeg strax

den

den første Søndag ilede til Wesleys Kirke, hvor jeg, efterat den offentlige Guds Tieneste var forbi, foreviiste min Klasse- og Samfunds-Billet, og paa Grund deraf kom jeg samme Dag i en Klasse og om tre Uger indlemmedes jeg i deres Samfund.

Men jeg maatte mange Uger kæmpe med mig selv, forend jeg kunde beslutte at blive i London. Med Gysen saae jeg, at Mennesker, i Stedet for at gaae i Kirke, reed, kiørte, sviirede, ja kiøbte og solgte.

I Bristol kunde jeg ikke begribe, at Gud ikke udryddede disse Sabbats Overtrædere. Men i London gik det langt værre til, og jeg frygtede virkelig ofte, at London havde naaet sit Maal i Uretfærdighed, og at dens sidste Dag var ikke langt borte. Men tilsidst betragtede jeg London som det andet Sodoma og mig selv som den anden Loth, og besluttede ligesom denne at blive saa længe i London, indtil jeg af Gud fik Vink om at forlade den. Adskillige af Wesleys Menighed forsikrede mig, at der endnu var mange Rettroende i Byen, og at Himmelen for disse sine udvalgte Yndlinges Skyld hidtil havde skaanet London.

I fire Uger havde jeg fortjent saa meget, at jeg kunde lade min Kone og mit Bohave hente; og i London befandt min Kone sig ogsaa meget bedre end i Bristol; formodentlig bidrog ogsaa hertil den bedre Pleje, jeg nu kunde give

hende, da jeg fortjente mere end før; maaskee ogsaa, at jeg den Dag, hun kom til London, forærede hende en Silke=Kjole, da hun hidtil havde havt Klæder af uldent Tøi. Jeg kjøbte mig ogsaa for en Dukat en Overkjol, da det hidtil ikke var faldet mig ind at kjøbe en.

I Slutningen af November fik jeg Efterretning, at min Bestefader var død og havde testamenteret mig 60 Rdlr.

Jeg var i Pengesager saa uerfaren, at jeg ikke kjendte andre Midler til sikkert at faae denne i mine Øine store Summa, uden selv at hente den, hvorved jeg tilsatte det halve af min Arvepart, da jeg tabte mere en fem Rigsdaler af min Lomme, hvori jeg kun slet forvarede mine Penge, og nogle og tyve Rigsdaler satte jeg til underveis.

Med de Penge, jeg bragte tilbage, kjøbte vi Møbler, og jeg glemte heller ikke at forøge min lille Bogsamling, med nogle Folianter og Qvarter, saa at vi af alle vore Penge ikke havde flere til Juleaften en halvfemte Mark. Med disse Penge sendte min Kone mig til Slagteren, for at kiøbe os en Kalvefierding. — Ulykkeligviis saae jeg hos en Marschandiser, idet jeg gik forbie, Youngs Nattetanker, som jeg længe havde villet have, og kunde ikke modstaae Fristelsen, jeg havde til at kjøbe dem, da Marschandiseren netop forlangte halvfemte Mark. Jeg løb glad hjem, viste min Kone med Triumph den Skat, jeg havde faaet og beviste hende med al

min

min Veltalenhed, at Kalvefierdingen blot kunde glæde os nogle Timer, men den guddommelige Young derimod vor hele Levetid, og uagtet min Kone alvorlig tiltalte mig for min Ulydighed mod hendes Ordre, saa satte jeg mig strax ned og læste i et væk til Klokken tre om Natten.

I Begyndelsen af Junii 1774 sagde en af mine Troes-Brødre, Hr. Boyd, til mig, at der var en liden SkomagerBoutik i Nærheden til Leie, og at han troede, jeg sikkert vilde faae megen Næring, naar jeg havde været der nogen Tid. Uden videre Overlæg sagde jeg strax, jeg vil ogsaa sælge Bøger. „Hvorledes falder De derpaa?" sagde Hr. Boyd. „Jeg har, svarede jeg, mange Bøger, men jeg ønsker endnu at have flere. Fortjener jeg ikke noget ved at sælge Bøger, saa kan jeg dog læse dem for intet."

Min Ven lovede mig, strax at leie Boutiken for mig, og om en Time bragte han mig den Efterretning, at jeg om nogle Dage kunde flytte ind.

Jeg aabnede altsaa Dagen efter St. Hans Dag 1774 min Boutik med nogle Stykker Læder og nogle hundrede, for det meste aandelige Bøger, som i det høieste kunde være 30 Rigsdaler værd.

Da jeg første Gang saae mit Navn paradere over min Boutik, glædede jeg mig som Nebukadnezar fordum, da han udbrød „er det ikke det store Babylon, jeg har bygget?"

Skiønt

Skjønt Featherstonegaden i St. Lucas's Kirkesogn laae meget afsides og min Boutik var meget uanselig, saa fik jeg dog efterhaanden mange Kunder, som enten fik Skoe hos mig, eller kiøbte Bøger; og naar jeg fik mine Bøger solgt, kiøbte jeg igien andre, som daglig bleve falbudne hos mig, saa at min Boutik meget snart blev for liden for min Bogsamling. En af mine Troesforvandte, som tillige var min Kunde, tilbød mig tredive Rigsdaler uden Rente, hvorved jeg da meget udvidede mit Vareoplag.

Skjønt vi nu fortjente mere end før, saa levede Vi dog ikke bedre. Vi spiste Kartofler og drak Vand, for at kunne have noget i Baghaanden, om Sygdomme og andre Vanheld skulde ramme os. Jeg blev sex Maaneder boende i denne Gade, og da jeg havde opkrevet hver Skilling, fandt jeg, at min Formue fra tredive Rigsdaler var forøget til halvandethundrede.

Denne i mine Oine store Formue ansaae jeg alt for betydeligt til længere at begraves i en saa elendig Gade, og jeg leiede derfor en Boutik i Chiswelgaden, som var bedre skikket til min Bedrivt, skjønt ikke mange Mennesker gik derigjennem, uden Væverne fra Spitalfeld, og de Dage, naar en blev hængt i Tyburn, eller naar Mængden af Methodister, som havde en Kirke i Nærheden, strømmede derigjennem. Da min Boghan=

handel daglig udvidedes, saa solgte jeg mit hele Forraad af Læder og kjøbte Bøger.

Her kan jeg ikke undlade at gjøre følgende Anmerkning. Da jeg begyndte at handle, mærkede jeg, at nogle Kjøbere, som gjennemsaae mine Bøger, kjøbte meget af mig og uden at tinge, da jeg kun havde faa Bøger, men de kjøbte meget mindre og tingede meget, da jeg havde flere Bøger og solgte dem lettere; og da jeg havde bragt min Boglade i Orden og solgte Bøger for en Rigsort, jeg ellers havde solgt for en Daler, bleve de ganske borte. Aarsagen til denne ellers ubegribelige Adfærd har uden Tvivl været, at de indbildte sig, at en Marchandiser, som ingen Bogkundskab har, sælger lettere end en Boghandler, skiøndt jeg af min egen Erfaring kan bevise det modsatte. Fordi jeg ikke vidste bedre, gav jeg tre Mark og mere, da jeg begyndte at handle, for Bøger, jeg hos Forlæggeren fik for to Mark, og jeg kunde altsaa ikke sælge dem saa let som nu, da jeg ofte hos Forlæggeren kiøber dem for en fierdedeel af Prisen. Jeg sælger endnu ved Marchandisere, som boe i de elendigste Hytter, mange Bøger to Gange saa dyrt, som de ere ansatte for i mine Kataloger. Ligeledes forholder det sig med Auktionerne, hvor mange Bøger drives langt høiere op, end de staae i mine og mine Kollegers Kataloger; saaledes blev nylig Bayles Ordbog, den samme Udgave, som

jeg

og sælger for 15 Daler, solgt paa en Auktion for 23 Daler.

I September 1775 blev jeg, og otte Dage efter, min Kone, angrebet af en hidsig Feber, som kostede min Kone Livet.

Hun var en herlig Kone, og skiønt hendes langvarige Sygdom styrtede mig i Armod og foraarsagede mig megen Kummer, saa fortrød jeg dog aldrig, at jeg havde givtet mig med hende.

Min Kones svage Side var et overdrevent Bigotterie, hvorfor hun ikke engang nød de saa sunde Øieblikke i hendes Liv, dog overgik en af mine Bekjendtere, Madam R*, en Kiøbmands-Kone hende overmaade meget i Bigotterie. Da hun havde været givt i sex Maaneder, fandt hun, at hendes Mand en Aften læste i Doddridge om sand Gudfrygtigheds Begyndelse og Fremskridt, en Bog, som Wesley havde udstreget for hetherodox; med megen Heftighed skieldte hun sin Mand ud, fordi han vilde læse en saa afskyelig Bog, men det vilde hendes Mand ikke indrømme hende og forsvarede sig saa godt, han kunde. Da disse to Ægtefæller længe havde disputeret med hinanden, gik Madame R* i Seng uden at spise Aftensmad. Morgenen derpaa stod hun tidlig op, tog en Pakke Linned under Armen, listede sig ud af Huset og satte sig i en Hyrevogn. Da Hr. R* stod op, spurgte han strax efter sin Kone, og da ingen vidste, hvor hun var, gik han strax omkring til alle de-

res Bekjendtere, men ingen vidste, hvor hun opholdte sig. Tre Uger, efterat hun var gaaet bort, mødte han hende i Baagergaden, bad hende indstændig at følge med sig tilbage, men hans Bønner vare forgjæves; hun sagde: "at hun holdt "meer af hendes himmelske Brudgom Christus end "af ham." Derpaa gav hun ham et Kys til Afskeed, ilede bort, saa hurtig hun kunde og saae aldrig hendes Mand siden.

For tre Aar siden forlod Madame G** i Dublin, uden at spise Aftensmad, af samme Aarsag, hendes Mand og tre Børn, hvoraf det yngste endu laae ved Brystet, kom til London og ernærede sig som Vaskerkone. Da man bebreidede hende sin uforsvarlige Adfærd mod hendes Mand og Børn, sagde hun: "Gud befalede mig "at forlade alting for Christi Skyld og at give mig "under Wesleys Fane, og da var det mig "en let Sag at forlade min Mand og mine Børn."

Da min Kone blev begravet, laae jeg endnu til Sengs og jeg kunde altsaa ikke afværge, at de Koner, jeg maatte antage til Hjelp for at passe mig og min Kone, stial alt mit Linned; og havde mine retskafne Naboer, de Herrer Wheeler, Bottomley og Schaw ikke venskabelig paataget sig Opsigt med min Boglade, saa havde uden Tvivl disse tyvagtige Qvinder ligesaa vel stiaalet mine Bøger som mit Linned. Disse tre brave Mænd besørgede alle mine Anliggender,

og

og laande mig endog Penge til min Kones Begravelse.

Aldrig skal jeg glemme den Godhed, som disse ædle Mænd, der gjøre Methodisterne saa megen Ære, have viist mig.

Jeg har aldrig havt Lejlighed til i Gjerningen at viise Hr. Wheeler min Taknemmelighed. Men de Herrer Bottomley og Schaw, (som ere Tømmermestere) have gjort Arbejde for mig for mange tusinde Daler, og saa længe jeg og de leve, skal ingen Tømmersvend komme til at arbeide i mit Huus, naar ikke de sende ham. Frue Northam og Frue Bell (begge mine Troes Søstre) kom til mig, saa snart min Kone, der havde lagt sig ud med dem, var død; de jog de opvartende Kierlinger bort, de skiftedes til at vaage om Natten, og deres kierlige Pleie kan jeg sikkert takke for, at jeg igien fik min Helbred.

Min Værtinde Mademoiselle Dorckas Turton var nær bleven et Offer for hendes Menneskekierlighed; thi efter at have passet min Kone nogle Dage, fik hun samme Feber som hun og svævede nogle Uger mellem Liv og Død. Der rygtedes i hele Nabolauget, og alle skyede vort Huus, som der havde været Pest. Ja man havde udbredt overalt, at jeg var død, saa at mange af mine Kunder lod forhøre, om jeg virkelig levede, da jeg allerede fire Uger havde været i min Boglade.

Made=

Mademoiselle Dourckas Turton, havde mistet hendes Fader tre Maaneder, førend jeg fik min Boglade. Hendes Fader havde ved Processer og en ulykkelig Spillelyst tilsat sin hele Formue, som var 12000 Daler, saa at hans Datter, som havde anlagt en Skole, maatte ernære ham.

Den Kierlighed og Omhed, hvormed hun behandlede sin Fader, opvakte den Tanke hos mig, "at en saa brav Datter uden Tvivl vilde blive en brav Kone." Da hun var kommet sig igien, greb jeg Leiligheden for at tilbyde hende min Haand; hun modtog Tilbudet, og saaledes traadte jeg den 30te Januar 1776 anden Gang i den hellige Ægtestand.

ved Pastor A. P. Meden.

(Slutningen eller hans Livs vigtigste Periode, følger i næste Hæfte).

Sang den 29de Januar 1803.

Fred, men ikke Søvn i Norden;
Kiekhed uden Pral og Haan;
Stadig Lyst til retviis Orden
Uden Taabens Smaahedsaand:
Brødre! det er Mandens Ære,
Det bør Danskes Idræt være;
Saa var djerve Fædres Daad.

Kor

Kor

Hvad der giver Manden Ære,
Brødre! det vor Id, skal være;
Saa var djerve Fædres Daad.

Fædrelandet høit at ære;
Blive Gud og Kongen tro;
Seier hjem fra Kamp at bære;
Virke rask i hædret Ro:
Brødre! det er Mandens Ære,
Det bør Danskes Idræt være;
Saa var gjeve Fædres Aand.

Kor

Hvad der giver Manden Ære,
Brødre! det vor Id skal være;
Saa var gjeve Fædres Aand.

Uden Bram at tye tilsammen;
Vexle stundom Alvors Ord;
Stundom hylde skyldfrie Gammen,
Juble høit om breden Bord,
Og et Hædersqvad ved Kruset
Synge fro for Kongehuset:
Det var glade Fædres Skik.

Kor

Brødre! her vi og ved Kruset
Synge fro for Kongehuset
Følge glade Fædres Skik.

Konning Kristian Intet savne,
Som hans Hierte glæde kan!
Fredrik snart en Søn omfavne
Lig ham selv, som Prinds og Mand!
Brødre! hver sit Bæger krone,
Horn og Luur og Glasset tone!
Skaal for Kongen og hans Søn!

Kor

Alle vi vort Bæger krone
Horn og Luur og Glasset tone:
Skaal for Kongen og hans Søn!

V. K. Hjort.

Forsog

til Skole-Væsenets Forbedring paa Landet;

fornemmelig i Henseende til Skole-Lærdommene, Skole-Lærerne, bestemt Skole-Gang, nødvendig Skole-Tid, og nogle enkelte Skole-Regler

af

T. M. B. Galskiøt.

Sognepræst for Hyllested, Wendslob og Holsteinborg.

Velee, foragt, og forkast ikke enhver Selsomhed. Ogsaa de sonderligste Selsomheder kan have Noget betragtesværdigt og tænkesværdigt.

I Cor. 10, 15.

Her ere nu tre, saa godt som fire Skole-Lærer-Seminarier i Danmark, det Blaagaardske, det Trolleborgske, det Vesterborgske, og nu nylig det Brøndbyeste. Men med alt dette, mon det nu kan ventes, at enhver kommende Skole-Lærer kan blive seminaristisk oplært? Jeg mener nej. — Ikke alleene er det en Umulighed, saavidt jeg skiønner, at alle de Skole-Lærere, som aarlig i Danmark behøves, kunde ved disse tre til fire Seminarier dannes; saameget mindre, da endog

endog negle af dem gaaer til Norge; men endog, hvor saa kan, og hvor saa vil bekoste deres Ophold ved disse Seminarier tre til fire fulde Aar? Af alle disse fire Seminarier, naar endog tredive var i hvert af de tvende første, og femten i hvert af de to sidste, og lad en Trediedeel aarlig gaae ud, saa vilde der dog kun være tredive ti hele Danmarks Rige; og dette vil vel neppe være en tredie Deel af det Antal, som behøves. — Ej engang at melde om den Ubehagelighed paa den anden Side for Seminaristen selv, om, naar, og hvorledes han kan blive befordret, efterat han har udlært. — Mine Tanker derfor, hvorledes enhver Skole-Lærer seminaristisk kunde blive oplært uden store Bekostninger, samt hvorledes han, efterat han er oplært, kunde være sikker paa Befordring, har jeg troet mig pligtig her at fremsætte tillige med Adskilligt, til Landsbye-Skole Væsenet henhørende. — Men at dette kunde blive desto mere indlysende, vil jeg inddele det i adskillige Hoveddele.

§. 1.) Hvad skal Børnene lære i Landsbye-Skolerne? — Her bliver nok a) det Nødvendige; b) det Nyttige; og c) det Morende at agte paa.

1) At Christendom og Børnenes Dannelse til gode, sædelige, fornuftigen glade og lykkelige Mennesker bør være en Hovedsag, tilstaaer vel enhver uden videre Beviis. Men her maa

jeg

jeg anmærke hvad ofte tilforn er sagt: At Luthers Catechismus, som for det meste er oversat i meget slet Dansk, og i mange Dele er uforstaaelig, burde forandres, og forandres til Nytte; saa ingen Skole eller Institut skulde synes at have nogen Grund til at sætte den til Side: og derpaa befales almindelig indført eller brugt. Enhver som med Eftertanke vil læse den tredie Artikel, den tredie, fierde og femte Part, vil neppe modsige mig. Endogsaa det Bedste af den burde forbedres. Det første Bud f. Ex. burde saaledes hedde: Jeg er Herren din Gud! Du skal ikke have fremmede Guder for mig. Det er: Vi skal over alle Ting frygte, elske, og lyde Gud, som vor retfærdigste og bedste Fader, samt da og i alle Ting forlade Os paa ham, som vor alvise, og almægtige Herre. Følgelig ei frygte, elske, lyde eller forlade os paa nogen anden Person eller Ting i Verden mere end paa Ham, eller lige med Ham. — Det femte Bud. Du skal ikke slaae ihiel. Det er: Vi skal frygte elske og lyde Gud, saa vi ei enten ved aabenbar eller hemmelig Gierning, eller ved hiertekrænkende Forhold tager Livet af vor Næste. Følgelig ej heller skader Næstens Legeme paa nogen utilbørlig Maade, og meget mindre hans Siel. Derimod skal vi, saavidt der staaer til os, befordre hans Legems Sundhed, komme ham til Hielp i Livs og Legems Farlighed og Elendighed, samt fremme hans Siels Forbedring, Glæde og Lyk-

saa

falighed. — Det fjette Bud. Du ſkal ikke bedrive Hoer. Det er: Vi ſkal frygte, elſke, og lyde Gud, ſaa vi ikke enten tænke, ſige eller giøre Noget utugtigt, men leve et kydſkt og ærbart Levnet, og tillige hvis man er i Ægteſtanden, agte og elſke ſin Ægtefælle. — Det ſyvende Bud. Du ſkal ikke ſtiæle. Det er: Vi ſkal frygte, elſke og lyde Gud, ſaa vi ikke enten aabenbar eller hemmelig, med Vold eller Bedragerie tilvender os Noget, endog det Allermindſte af Næſtens Gods og Eiendom. Derimod ſkal vi ſtræbe for, at ſamme kan blive ubeſkadiget og ved Magt, ja forbedret, forøget og formeret. — Videre. Den anden Part burde være den førſte, og den førſte Part burde være den anden. Under hvert Bud burde det nye Teſtamentes, ligegældende Anordninger tilføies, ligeſom og under Artiklerne de nødvendige Beviis-Sprog af Huus-Tavlen og Sentenſerne anføres, og ikke ſtaae bagefter for ſig ſelv, men ligelydende med Overſættelſen i Lærebogen, men den Forklaring, ſom i disſe Sprog findes lige fortløbende med Bibelens Ord, undertiden med forſkiellig Tryk, undertiden ikke, var det at ønſke, blev indſluttet i Klammere, paa det Børn ikke ſaa let ſkulde blande dem med Sproget ſelv, men bruge dem Henſigtsmæsſig, til at forſtaae Sproget, og beſvare de desangaaende givne Spørgsmaale; da det nu er uſigeligt beſværligt at faae Bønder-

Børn til at giøre Forskiel imellem Sproget og dets Forklaring.

2) Til Kristendom regner jeg og: Udtog af Bibel-Historien, uden hvilken ingen Prædiken, som jævnlig mælder om Bibelske Personer og Tildragelser, til Lærdom, Exempel, Advarsel, kan forstaaes og tilbørlig nyttes.

3) Kristendom venter jeg og forudsætter, efter Hvers Forestilling, færdig indenads Læsning. Mangel herpaa giør største Delen, at Bonden ei at kommer videre end han er. Bonden kan nok læse, men hvorledes? Enten læser han kun færdig i de Bøger, som ere Ham bekiendte; eller naar et eller andet mere fremmed Ord forekommer, deels springer det forbi, og taber eller ganske forfeiler Meeningen, deels staver sig frem, og Meeningen glemmes eller fordunkles. Herved bliver Læsning ham tung og ubehagelig, saa han ei læser med Lethed og Lyst; og jo mindre han læser, desto tungere det falder ham, og desmere bliver han afvænt fra at læse, og større Oplysning flygter ligesaa meget for ham, som Han for Læsning. Og dette kommer for det meste af den Uorden, der er i den korte Skolegangs Tid, hvorom siden. — Det videre Nødvendige, som skal læres i Skolerne er:

4) Sang. Jeg vil ikke bevise at Sang er behagelig, opmuntrende og hierterørende, naar det passer med Ordene, og er som den bør; men jeg vil allene giøre opmærksom paa, hvor

uværdig den er for den offentlige Gudstieneste, og hvor væmmelig den maa være, naar Hver i Kirken ikke synger, men (man tilgive mig det egentlige Udtryk) bröler paa sin Maade og i sin Tone. Saadan Sang ligner snarere en Flok tudende Ulve end Lovsyngende Mennesker. Efter min Mening burde aldrig nogen, uden at kunne synge, tilstædes at blive Skoleholder, og mindre Kirkesanger. Dersom Börn ei lærer at synge i deres Skolegang, de lærer det da sieldent taalelig godt, (man erindrer vel at jeg taler om Bonder-Born). Naar jeg undtager Sygdom, eller feilagtig Bygning i Brystet, som letteligkunde kiendes i Begyndelsen hos dem, som vilde bestemme sig til et Skoleembede; saa troer jeg, at hvad Demostenes kunde blive til i Henseende til Talen, det kan ethvert Menneske blive til i Henseende til Sangen, hvis ikkun Lyst, Lærvillighed, og Ovelse fandtes.

b) Foruden foranførte, som jeg regner til det Nødvendige, skulde og læres det Nyttige; hvortil jeg henfører 1) Skrivning, og 2) Regning, de 4 Species, og Regula de tri.

Men hvad saa videre? Ikke det samme regner jeg til det Nyttige, og lige Nyttigt paa alle Stæder og i alle Provindser. I Sjælland, og de samme lignende Stæder, hvor Haandarbeider og nyttig Huusfliid ere ganske fremmede for Bonden, der regner jeg saadant til

det særdeles Nyttige, som Børnene burde underviises i, i Skolerne. Saaledes:

3) Hvor mange Penge gaaer ikke ud for den Siælandske Bonde til Tøir, Skagler, For- og Bag-Reeb, Hee-Bævler 2c. hvortil han ikke behøvede at udgive en Skilling, naar han selv avlede Hampen, og naar han endogsaa kiøbte den eller Blaarene, dog kunde spare mere end det halve, som Reebslagerne tager. Fremdeles hvor meget maa Bonden ikke udgive til Seletøj, Tækkegarn, Hoekurve, Solde, Sæller, Biekuber 2c.. Til Snedkerie, Bødkerarbeide: Ophuggen, og de nødvendige Gaards-Redskabers Tilhuggen? Mangen Bonde kan ej selv giøre sin Plov, ja ofte, naar den er giort, neppe ret stille den. Skulde Alt dette ikke med Billighed ansees for det saare Nyttige for en Bonde? Og dette saa meget mere, da Bonden som oftest har eller letteligt kan erhverve sig alle Materialierne til disse Arbeider. Halm har han til Tækkegarn (den Siælandske Bonde kan ligesaavel bruge Halm-Tække-Garn som den Jydske. Denne Sidstes Gaarde, ere formedelst Mangel paa Skov og Lye endog langt mere udsatte for Storm, end den Førstes) til Sæller og Biekuber. Hamp kan han selv avle, eller om han vil, letteligt kiøbe Hamp eller Blaar til Reeb og til det Siælandske Seletøi, hvis han vil vedblive at bruge det

samt,

samt til hverdags Halskobler. Pile kan han og uden Vanskelighed have ved at plante denne nyttige Vært paa Grøfterne, til Høekurve, Solde, Sæller, Biekuber og Karbaand. Siv findes mangfoldige Steder uden al Plantning til det langt bedre jydske Seletøi, Stav-Puderne; ligesom Træet og kan saaes til Stavtræer, Plove, Harver, &c. &c. — Og ligesom Bonden har Materialierne ved Haanden, saa har han og Tiid nok til alt saadant. Ikke alene adskillige Regndage, da han ei kan være ude i Markarbeide; men især de lange Vinteraftner, som den Sjælandske Bonde saa sielden veed at anvende til Nytte. — Jeg vilde, Bonden i Almindelighed skulde tilvænnes at blive sig selv saa nyttig, som mueligt. I det ringeste saa duelig og vinskibelig, som den jydske Bonde, eller Odboen i Siæland, hvilken sidste, som den nærmeste for Sjælænderen at tage Exempel af, aldrig kiøber et Stykke Reeb eller Toug, da han selv slaaer det, endog til hans Baade; selv binder Fiskegarn, fletter Seletøjer og Halskobler, ligesaa gode, som de kunde kiøbes af Mestere. Al slig Virksomhed troer jeg ikke kan blive indført, med mindre det læres i Skolerne. Foruden at Bonden herved blev sig selv saa nyttig; saa vantes og usigelig meget fra Moralitetens Side. Naar Bonden nu intet har lært, og intet kan bestille af slige Haandarbeider de lange Vinter-Aftener, saa bliver Tiden ham lang; han griber da til

To=

Tobakspiben, som koster ham mange Penge om Aaret; saa til Kortet, saa til Brændeviins Flasken i det herlige Kortselskab og da fordærver ofte et slet Menneske en heel Snees, foruden at de ved Hvelse snart kan fordærve hverandre indbyrdes.

Og hvormeget behøvede mange Koner og og Piger ikke at lære? Det eeneste de forstaae i Almindelighed er: At spinde (ofte maadeligt nok) og at binde Strømper; Altsaa hvormeget fattes end nu? Endog at sye, skiære, i det ringeste det nødvendige Linned, at stoppe og bøde tilgavns, er sieldent. Hver Bondekone paa Odden har gemeenlig sin Væv i Huset, og væver selv i Foraaret og Forsommeren Alt det, der er spundet om Vinteren, og kunde dette ikke og skee andre Stæder? Hvor nyttigt var det og ikke om Rokke med tvende Tene kunde indføres? Om en nogenledes grundig Anviisning kunde gives i Skolerne til sikker Bryggen og Bagen? da alle slige Ting nu gaaer ret paa en Slump; hvorfore og engang haves godt, en anden Gang tykt eller kastet, eller i flere Henseender daarligt Øl; eengang godt Brød, en anden Gang raat, forbrændt, ei løstet, for surt, eller for sødt Brød. — Hvor nyttigt, om Hørrens og Hampens bedre og nemmere Tilberedning, fra den er oprykt, til den er spindefærdig, kunde gives; da det vidtløftige og kostbare Arbeide med de mange Mennesker, der skal holdes, især til

den

den nu brugelige Brydning og Skætning, giør, saavidt jeg skiønner, at Hørsæd og Hampesæd er saa ringe blandt Bondestanden i Almindelighed. Hvor nyttigt, om bedre og sikker Kiærne-Theorie kunde gives baade til Haand-Kiærners bedre Indretning, saaog til den rigtige Temperatur eller Varmegrad, som Fløden skal have til hastig at erholde godt Smør? Hvor nyttigt om bedre Madlavning, uden derfor at giøre den kostbarere; bedre Maltgiøren; om Garnfarving kunde læres? Vel veed jeg, at mange gode Bøger gives i denne Henseende, saasom Hoegh, Wedel, Nød- og Hielpe-Bog, Nyeste Bonde-Practica, Bøger, som ingen Skole burde savne; imidlertid er det ikke nok. Pigerne i Skolen burde see det, og med det samme gives mundtlige Anviisninger, og Aarsagerne, hvorfor saa og ikke anderledes burde afhandles. Af tyve Koner kommer maaskee neppe een til, i sin Tiid, at kiende og see disse Bøger, end sige praktisere efter dem; men hvad de i Ungdommen seer for Øine, hænger ved, og kan siden give dem Anledning at eftersee i Bøgerne, om Noget er glemt, eller er blevet dem uviist.

4) Til det meget Nyttige regner jeg endnu et Slags Agerdyrknings-Studium, ikke saa vidtløftigt, som Høegh eller Wedel, men et kiærnefuldt Udtog af dem, og flere Nyeres sikkre Resultater, blot i Læresætninger, læsde (NB. ikke uden ad) og videre forklarede af Skø-

lere-

lelæreren. Her vilde de blive erindret om de forskiellige Harvemaader, om hvers Feil og Fordele, om River, med en Hest for, til at rive efter med, paa Agrene, istedenfor den langsomme med Haand-River. Om Fordelen af Loddernes Indhegning og Beplantning med Piil og andre Vexter, om Græsarter 2c. 2c. I Særdeleshed om de forskiellige Jord-Arters Blandinger med hinanden i det rette Forhold, som uden Tvivl, Bondens sandeste Guld-Grube; samt at den slettefte Jord, gemeenlig ved slig Blanding, kan blive den fortreffeligste; tillige: at slige nødvendige Arter til Blanding sielden ere langt borte, men som oftest enten tæt under Jord-Skorpen eller i en nærliggende Ager eller Enghule. — Hvis dette hidtil Anførte meest Nyttige af Huusflid og bedre Agerdyrkning varført i Gang; saa synes det nærmest Nyttige at være:

5) Kundskab om Have Dyrkning, Frugt-Træe-Plantning, samt begge disses Foreening uden at skade hinanden, og uden at medtage den megen Tiid, som ellers Have-Dyrkning fordrer, og giør samme frugtelig for en Bonde; Hertil regner jeg og Humle-Avl og Bie-Avl. —

Men skal en Skolelærer kunde give nogen Anviisning enten til bedre Agerdyrkning, Agerdyrknings Redskaber og Agerdyrkningsmaade, samt til Hauge-Dyrkelse; saa er det en Hovedsag frem for alle Ting, at Skolelærere ikke an-

vises deres Lod langt fra Haanden, undertiden ved Marke-Skiel; og 2) hvor det er skeet, samme da endelig forandres, i hvordan det end kan skee, saa at de faaer Lodden tæt ved; thi ellers modsiger al Anviisning sig selv; ligesom og Sommer-Skolegangen hindres aldeles, der er saa umistelig for de smaae Børn hvorom mere siden. — Vel veed jeg at Plums Haandbog ej synes om, at Skole-Lærere skulde have Jord til Dyrkning; og mener: at de blot burde have til en Koes Græsning. — Men deri kan jeg ikke være enig med Forfatteren. Skoleholderens Jord er gemeenlig kun 6 Tønder Land. Ikkun eet Stæd, veed jeg, han har 10 Tønder formedelst dens Ufelheds Skyld; og det synes slet ikke overflødigt. Hans Sinkelse herved er kun egentlig i Høstens Tiid; og den bør være Ferie og Glæde allevegne. Foraar med Pløining, Sæd, Harving, kan han ej sinke sig, da han dog ej selv giør Noget af dette. At Tærskning og andre Agerdyrknings Sysler kunne hindre Skolegangen, har jeg endnu ej seet Beviser for, ikke heller troer, at mere Velstand, ved større Indtægt, af Agerbruget, skulde tillige giøre saa fattig at man ikke formaaede at lade aftærske en indbringende Afgrøde. Ja! om endog galt skulde være, saa troer jeg, at det var bedre at sinke sig ved saadanne Sysler, hvorved kunde indhentes en saare nyttig Erfaring til at bibringe den Unge til hans Hoved-Næringsvei og hele Statens almin-

mindelige Vel, end formedelst Fattigdom at synke Tiden til Skrædderie eller andet Sligt, og Kø-berie med disse forarbeidede Sager, hvoraf Fordelen for det Almindelige er liden eller ingen. — Saa een Koes Græsning! Altsaa skulde Skolcholderen kun have Melk den halve Tid om Aaret, og da, naar han har mange Børn, bespises med Knaphed og Mangel! — Men den øvrige halve Tid skulde hans Umyndige slet intet have af deres fornemste og kiæreste Børnespise!!! Og nu hvad Vederlag kunde gives ham derfor? Mon ikke Forpagter eller Eier vilde have sin Fordeel? som ogsaa maatte gaae fra Skoleholderen. — Meget mere troer jeg, naar Skoleholderens Jord var, som den endelig burde være, i Nærheden hos ham, at han da ikke alene kunde og burde have en nødvendig Opmuntring og Vederqvægelse efter Skoletimerne, (som ethvert Menneske efter sit Arbejde) ved den ædleste og behageligste Syssel; men endog hans Exempel burde være det for Huusmændene, som Præstens for Gaardmændene, at hans ved Kundskaber og Flid dyrkede liden Jordlod kunde ved dens rige Afgrøde baade vise Muelligheden af og opvække Iver for en anden, bedre og fordeelagtigere Dyrkningsmaade. Bonden selv begynder yderst sielden paa noget Nyt, eller vover Noget, uden at have seet det for Øine; men seet saa giort. Saaledes med Udstiftningen, med Kløveravlingen, med Sommerpløjningen eller Brak-

ningen

ningen m. m. — End mere, Jorddyrkning fra 6 til 10 Tønder Land i Nærheden, synes mig endog nødvendig for Skoleholderen, med Hensyn til de ældre Skolebørn, især til Confirmanterne hvilke han en Onsdag eller Løverdag om Foraaret og een om Efteraaret, naar kun dog den halve Dag forsømmes, og han selv skal have pløjet og saaet, skulde anvise de forskiellige Dyrknings-Maader i Praxi, og tillige forskiellige Dyrknings-Redskaber (ønskeligt, om de maatte findes som Inventarier i enhver Skole) om hvilke de til andre Tider havde læst og hørt.

6) Saa Kundskab i Lovene, men slig Kundskab, som virkelig er tilforladelig, og hvorved ej Landmanden føres i Vildrede; og tillige saa tydelig, at der ej skulde gives to Meninger om en Tale. Steenstrup har rigtig nok udgivet slig en Bog; men om den er en saa sikker og tydelig Vejviser, derom vil jeg lade andre dømme.

7) Det synes temmelig nyttigt, at nogen medicinsk og chirurgisk Kundskab bibragtes. Dersom en Bondes Hest bliver syg, søger Bonden Raad overalt; men bliver han selv, hans Kone eller Børn syge, da skal de ligge hen paa Guds Forsyn. Skal de leve, saa lever de nok, og skal de døe, saa er det forgieves at søge Lægedom. Førtes nu Børnene til at kiende nogle gandske faa af de almindeligste Sygdomme og Lægemidlerne derfor, var derved meget vundet, at den Syge nemlig kunde lære at søge en ordentlig

Læge.

Læge, og enten ikke lade Sygdommen faae overhaand og blive ulægelig, eller naar man vilde gjøre det ret Godt, pakke i sig alle de Ting, hvor modsigende og skadelige de end kunde være, som hver raader, og derved ufeilbarlig dræbe sig selv.

8) Nogenlunden mechanisk Kundskab var og temmelig nyttig. Bonden har ofte med mange svære Arbeider at gjøre, ikke sjelden har han og bruger de sværeste og ubeqvemmeste Redskaber og Maader. Havde han blot nogle af de brugbareste og almindeligste Regler inde, de vilde da ved mange Lejligheder komme ham til vas, lætte ham Midlerne og Arbeidet, og spare ham mange Bekostninger.

9) Geometrisk Kundskab var heller ikke overflødig; den kunde i mange Henseender være ham nyttig og brugbar, baade naar han skulde udskiftes, og naar han var udskiftet, deels ved sin Lods Inddeeling, deels om han, som Ejendomsmand vilde bortsælge Noget af den til Andre.

10) Antropologie, eller Menneskelære kunde være nyttig, som Biedrag til den guddommelige Storhed, og fornemmelig i Henseende til Moraliteten; det ophidsede, forsømte, eller forsvækkede Legems Indflydelse paa Sielen, og dens Attraaer; samt i Henseende til Selvbevarelse, og Sundhedens Vedligeholdelse, som heel almindelig hos menige Mand neppe kjendes, end sige iagttages.

11) Endelig Naturhistorie og Naturlære. Man undre ikke over, at jeg sætter dette, som man gjør saa meget af i vore Tider, saa langt tilbage

blandt

blandt det Nyttige. Hvorfor skal vel læres Noget af dette? Jeg kjender ikkun disse tre Aarsager: a) At Gud i sin Storhed og høie Egenskaber af hans Gjerninger kan kjendes og dyrkes: b) At Overtroe kan udryddes; og c) at de skabte Tings Virkninger, Kræfter og Fordele for det daglige Liv og til timelig Lyksalighed kan benyttes. Det første a) troer jeg ikke bør skee efter en systematisk Naturhistorie, som baade er for vidtløftigt og adspredende. Jeg har hørt Bønderbørn, som vidste at opregne Klasser, Ordener, Slægter, Arterne af fremmede Dyr og Fugle 2c. og kunde ej læse ret inden i en Bog. Dette er nok ikke til Nytte. Jeg har læst, at Christus paa en anden Maade lærde Naturhistorie, som nok var bedre, i det ringeste at begynde med. Seer til Fuglene under Himmelen, de saae ikke 2c. 2c. Salomo i al sin Herlighed var ikke klædt som een af dem. Math. 6. Land-Almuen har Naturens store Bog opkastet for sig; den seer daglig de skabte Ting i Hundredetal og kjender dem. Den behøver ikkun at gjøres opmærksom paa det Store, Godheden, Viisdommen, med et Ord det Guddommelige i dem. Naar Bonde-Ungdommen ligesom den unge Henning von Halden, først har lært at kjende Tingene, som de ere, den vil da uden stor Vanskelighed ved mundtlige Samtaler (kun at Lærerne i Førstningen havde passende Anviisnings-Bøger hertil) langt bedre, end af de døde Bøger og tung Udenads-Læsning, opløfte sine Øjne til Alt Dettes store Ophavsmand. Og naar og hvor dette? Ved en ugentlig

lig Catechisation af Skolemesteren Onsdag og Løverdag Eftermiddag for Børnene, og Søndag for den confirmerede Ungdom fra Paaske til Mikkelsdag i Skolen, og fra Mikkelsdag til Paaske maaskee ved Omgang i Byerne for eller efter den offentlige Gudstjenestes Holdelse, samt ved Ungdommens Confirmations-Underviisning, af Præsten. Der ere overflødige Lejligheder, hvor det Store og Guddommelige i Skabningen og det daglige Forsyn kan bemærkes og stilles ligesom til Skue, ja hvorved Kristendoms-Underviisningen selv kan vinde nyt Liv og Styrke. — — Samme Beskaffenhed har det i Henseende til b). Ingen Overtroe gives, uden at jo Kristendommens Lærdomme ere aldeles tvert derimod. Det kommer altsaa egentlig an paa, at en Kristendoms-Lærer kan komme til at kjende hver Steds Overtroe, som har sine forskjellige Skatteringer eller Afvexlinger, da han aldrig kan mangle Lejlighed ved Kristendommens Forklaring for Confirmanterne at rykke derfra ud imod hver Overtroe; og da Overtroen i sig selv er meget ufornuftig, saa blot at tage til Hielp de almindelig bekiendte Fornuftens og Erfaringens Regler til at vise Overtroens Dumhed og Urimelighed. I Henseende til c) kommer Bønderbørn og Almuen neppe saavidt, ligesom det og vilde føre dem temmeligt lang fra deres Hovedbestemmelse, at de kunde give sig af med physiske Experimenter for deraf at udlede Tingenes Kræfter og Fordele. Det synes snarere at henhøre til de egentlige Physikers og Lærdes Fag,

hvis

hvis Tid og Evne og Stilling kunde giøre dem det til en behagelig Syssel og Pligt, at opofre sig for det Almindelige.

Endelig c) til det Morende regner jeg Historie og Geographie. Dog den første med Forskiel. Dersom Historien læses eller læres kun for Fornøielse eller blot for nysgiergen at vide hvorledes det er tilgaaet i Verden, eller for at kunde have noget at snakke om i Selskaber, og kunne fortælle Verdens Tildragelser for at vise sig frem for sine Medborgere; da kan jeg ikke finde deri uden Morsomhed; endog i sidste Tilfælde, en ilde anbragt Morsomhed; derimod dersom den læses som Mallings Store og Gode Handlinger for deraf at opflammes til ædel Fædrelands Iver; saa vil vel ingen nægte, at slige Historiske Bidrag maatte synes at henhøre blandt de første nyttige Ting, som burde anbefales. — — — Til alle disse Ting burde beqvemme Bøger forfattes, korte, tydelige, uden Spørgsmaale, i Læresætninger fremsatte, som Ledetraad for Lærerens Underviisning, og tillige Læsebøger for Ungdommen, til at øve og befæste dem i Indenadslæsningen, og som siden, naar den Unge blev voxen kunde bringe ham de lærte Skolekundskaber tilbage, hvis noget glemdes i den tilvoxende Ungdoms muntre og ubesørgede Dage. Men foruden slig kortfattet Bog i hver Videnskab for den Unge selv, burde og forfattes større Bøger i hvert Fag, harmonerende med de kortfattede Haandbøger for Skolelæreren; om han maa-

stee

skee, naar han skulde bibringe Børnene hans Kundskaber syntes at have glemt eller ikke at have tydeligt Begreb nok, om et og andet, at han da strax kunde have slig Bog ved Haanden.

(Fortsættelsen i næste Hefte).

Til —

Hvor er ei Spil i Mode paa vor Jord;
En øder Guld og Tiid ved L'hombre - Bord;
Hver Nat om gode Tal en anden drømmer,
Og Lotteriet ham hans Kasse tømmer;
Hiin spiller Hanrej, denne Verial.
— Nu hvis de Mægtige kun ikke ville
Med deres Bønder Schak om Riger spille,
Er Jordens Skjæbne dog ei reent fatal.

O. Horrebow.

Be-

Betragtninger

over den Omstændighed:

at det første Aarhundreds hedenske Klassikere efter Kristendommens Indførelse saa sjeldent og løseligen vedrøre Kristendommens Sag

især med Hensyn til Sveton.

Enhver redelig Sandhedsforsker — være sig Kristen eller Ikkekristen — ønsker formodentligen at vide, hvad det første kristelige Aarhundreds hedenske Philosopher og Historieskrivere have meldet angaaende de Kristnes Troe, og iiler med Begjerlighed hen til disse Kilder, for at stille sin Læretørst. Men — hvor flau bliver man ikke, naar man efter den omhyggeligste Søgen maae klage: Oleum et operam perdidi? — Alt, hvad man fandt, beløber sig til nogle faa dunkle og eensidige Stænk.

Den tænkende og vel underrettede Historiker, Cornelius Tacitus, som skrev under Trajan, giver — i Henseende til Kristnesagen — allene et Par eensidige Smaakvæk. Fra den yngre Plinius, *) som

*) En Samling af hans Breve — hveriblant adskillige til nysnævnte C. Tacitus — ere til endnu — endog oversatte paa Dansk.

Februar 1803. L

som skrev paa samme Tid — omtrent 60 Aar efter Kristi Død — have vi det bekjendte kostelige Brev til Keiser Trajan, hvori han kun har to Ting imod de Kristne: (formeent) Overtroe, og Haardnakkenhed: (saa anseer han deres ubevægelige Fasthed i deres Troesbekjendelse). — Brevets hele Indhold — som vor lærde Pastor Bynch har leveret med nogle passende Betragtninger i Iris og Hebe August Heftet 1802 — viiser tilfulde, at Plinius med al sin Kundskab, og Retsindighed kjendte lidet eller intet til Kristendommens væsentlige Dogmer. Den lærde — endog i Grækernes Skrivter vel bevandrede — Historieskriver: Flavius Josephus, der tjente som Officeer under Titus Vespasianus, og spillede en betydelig Rolle ved Jerusalems Erobring, især ved hans syndige Tale til de beleirede Jøder — kommer, som jødisk Skribent — om han og virkeligen i sin Troe var en ægte Jøde *) — her ikke i Betragtning. Mærkværdigst bliver

*) Ved Sammenhængens og Sprogets nøieste Overveielse, og ved at tage i Betragtning hvad han melder om Johannes den Døber og Apostelen Jakob, som han kalder: "Jesu Kristi Broder" — saavelsom Vanskeligheden og Unødvendigheden i at forfalske et saa vigtigt Skrivt, uden at slig en urimelig dolus malus skulde opdages — er jeg for min Deel bleven overbeviist om at, — hvordan man end vil betragte ham i Henseen til Religionsbekiendelse — det velbekjendte og mærkelige Sted om

bliver os i omhandlede Hensyn C. Svetonius Tranqvillus *)

Han var samtidig med Tacitus og Plinius', af hvis Brev til ham (det attende i den første Bog) man lærer, at han var en paa Drømme troende Advokat i Rom. Den samme Sveton udgav de tolv første Keiseres Biographier, som viise, at han omhyggeligen har samlet meget nøiagtige Underretninger og tildeels interessante Anekdoter. Troværdig synes han at være, og upartisk undtagen i to Tilfælde: naar han fortæller Varsels-Historier, og naar han vedrører de Kristnes Sag. Dette Sidste er skeet paa tre Steder.

a) Det første forekommer i K. Claudii Levnetsbeskrivelse, hvor han paa et passende Sted indstrøer disse Ord:

 "Ju-

om Jesus, som Kristus i hans Antiqvit. Judaic. libr. 18. dog er af ham selv, og altsaa — ægte.

*) At hans Sprog er yndelig (amabilis) turde jeg ikke just ligefrem underskrive med vor lærde Ole Borch i hans: Consp. lingvæ lat. Mig synes han at smage vel meget af Sølvalderen, og hans Ord og Udtryksmaader ei altid at være de bedstvalgte. Blandt flere Exempler falder mig just følgende ind: I K. Claudii Biographie fortæller han: hvorledes den keiserlige Prinds: Drusus — legede med en Pære, som han kastede op i Vætret, og greb i sin aabnede Mund, hvorved han da blev qvalt. Udtrykket: "strangulatum" holder jeg ikke

for

"Judæos impulsore Chresto*) assidue tumultuantes Roma expulit."
Paa Dansk: "Jøderne, som efter Chresti Tilskyndelse idelig en vakte Uroeligheder, fordrev han af Rom."

Ubetvivleligt er det, at Claudius — uagted han nogle Aar forhen havde udgivet en dette Folk i Almindelighed meget gunstig Forordning fordrev Jøderne af Rom — en Begivenhed, som findes endog stadfæsted af Lucas i Apostl. G. 18, 2. Og, naar den ovennævnte Fl. Josephus anfører en lignende Begivenhed i K. Tiberii Regjerings Tid, saa maae det være en Mislighed i Tidsregningen, hvilken Feil denne ellers nøiagtige Historiker oftere har gjort sig skyldig i. Historisk Sandhed er det, at mang-
fol-

for det bedste. En Guldtids Klassiker vilde nok have skrevet: "suffocatum, eller: exstinctum. Ogsaa forekommer han mig, at fortælle alt for mange ubetydellge Smaating — endog indtil Uhøviskheder. F. Ex. "Claudius dicitur meditatus edictum, qvo veniam daret, flatum crepitumqve ventris in convivio emittendi." En anden Sag havde det været, om sligt et lysteligt Edict virkeligen var kommen ud. Man forestille sig, hvad Efterkommerne ville tænke om den Skribent, som i vore Dage skrev noget Sligt om en nyeligen bortdød Fyrste.

*) "e" for "i" maae være en Vankundigheds- Skriver- eller Trykfeil.

foldige Jødefamilier da — ligesom længe forhen — vare boesidende i Rom. Og, at dette Folk meest i Palæstina — ponsede fra Kristi Død af paa idelige Uroeligheder og Oprør har deres egen Religionsbroder Joseph ved adskillige anførte Exempler sat uden for al Tvivl. Hvad der gjorde dem saa uroelige var nok deels deres overspændte national Stolthed, da de ansaae sig selv som et fortrinligen helligt Folk, der stod endnu under umiddelbart Theokratie — deels det Aag, og den Forhaanelse, de vare underkastede af de stolte herskesyge Romere — deels, at de mærkede, at deres Messias, som de saa vist og fast forventede paa den Tid, ei havde indfundet sig efter deres fordomsfulde Indbildning — deels vel og hemmelig Græmmelse over, at have maaskee miskiendt og forgrebet sig paa den Rette — og endelig at de saa ofte bleve skuffede af falske Messiaser, der bleve beskæmmede og afstraffede som aabenbare Bedragere. Svetons Tillæg: "impulsore Chresto" er — for at bruge det allerleimfældigste Udtryk — urigtigt; thi jeg sætter forud, at Forfatteren dermed peger hen paa Kristendommens Stifter, som dog omtrent 18 Aar forhen var bleven korsfæsted. Man veed, at Jøderne og de Kristne, som udspirede fra dem, ligesom fra Rodstammen, og som i 36 Aar til Jerusalems Ødelæggelse, havde adskilligt i Henseende til hellige Bøger og Skikke, saavelsom Religions Dogmer tilfælles med hinanden, bleve

af

af Hedningene anseete som eet — fra hverandre lidet forskielligt — men omtrent lige overtroiskt — Religionspartie. Denne Omstændighed gjør det begribeligt, hvi Sveton ikke melder om de Kristne, som dog vare med indbefattede i det keiserlige Forviisnings Dekret. Svetons usande og høist ufortiente Beskyldning leder ellers til den Formodning, at de om Jøders og Kristnes Religioner yderligen uvidende Hedninger — selv disses Verdsligviise — have tillagt de Kristne og deres hellige fredlærende Religionsstifter, Jødernes Laster og oprøriske Bevægelser — En Formodning, som ydermere stadfæstes af de lærde Kristnes kraftfulde Forsvarsskrivter.

b) Det andet Sted forekommer i Keiser Neros Levnetsbeskrivelse, hvor Sveton har nedskrevet disse Ord:
"Afflicti supliciis Christiani, genus homi-
"num superstitionis novæ ac maleficæ."
d. e.
"Med Livsstraffer forfulgtes de
"Kristne, et Slags Mennesker af
"en nye og højst skadelig Over-
"troe."

Paafaldende er den Omstændighed: at ei alene Sveton og Tacitus; men endog den lærdere og humanere Plin frisk væk affærdiger de Kristne som et overtroiskt Folk; dog med den Forskjæl, at den Sidste, som bedre havde lært at kiende

kjende dem af deres Tænkemaade og Handlinger, taler om dem med en Art af Agtelse og Medlidenhed; Sveton derimod — hvis Affærdigelses-Maade viiser, at han, uden at kjende dem, var ganske indtagen imod dem — vil dog vide, at de udmærkede sig ved en Overtroe, som ei allene var nye; men ogsaa: "høistskadelig." Besynderligt nok, at den Skribent, der ved hver en Leilighed fortæller løst og fast om Troe paa Drømme og paa de allertaabeligste Forvarseler — og derved røber sin egen dumme Overtroe *) — vil beskylde

*) Her eet af mange Exempler: "Cæsar-Slægten" — skriver vor Forfatter — "uddøde med Nero, "hvilket blev „forud tydeligen tilkjendegiven ved "mangfoldige Tegn; men allerskinbarligst ved "tvende: Da Livia fordum — strax efter hendes "indgangne Ægteskab med Augustus — reiste ud "paa sin Lystgaard Vejentanum, nedlod en forbi-"flyvende Ørn en hvid Hone med en nysplukked "Laurbærqvist i Næbbet i hendes Skjød. Og, da "hun havde ladet Honen pleie og Qvisten plante; "fremkom der saa stor en Mængde Kyllinger, at "den samme Gaard endnu den Dag i Dag er har "Navn af Hons — og der blev saadan en Laur-"bærlund, at Keiserne, naar de vilde holde hoi-"tideligt Seiers-Indtog, plukkede deraf Laurbær; "og da pleiede de Triumpherende strax at plante "andre igien paa det samme Sted. Og det blev "bemærked, at ved enhver Keisers Død gik det "Træe ud, som af ham var bleven planted. I "Neros sidste Leveaar henvisnede altsaa med Top

og

skylde en exemplarisk dydig Folkestamme, der havde saa mange lærde og fornuftige Mænd iblandt sig, og hvis Troe han ei engang holdte det Umagen værdt at kiende — for Ulykke anret-tende Overtroe." Hvo maae ikke billigen standse ved det — i de første Sekler efter Kristendom-mens underfulde Udbredelse — saa almindelige Særsyn: at tænkende, lærde, skarpsindige Mænd have funnet vise saa megen Ligegyldighed ja end-og Modbydelighed for det dydigste, fredeligste og taalmodigste Folk, som nogensinde var til? og sætte det forud — som først burde være beviist — at deres Troe og Lære vare bygte paa, og inde-holdte idel Overtroe. Mærkværdigt i høj Grad er det dog unægteligen, at saa Mange af hine lærde og skarpsindige Mænd, som foretoge sig, nøje at kjende de Kristne og Grundene til deres Troe, skammede sig siden over deres forrige Over-troe og Fordomme, fordømte disse, og antoge, som guddommelig Viisdom, hvad de af blot Uvi-denhed forhen havde foragtet som sting Overtroe.

c) Det tredie Sted findes i Fl. Vesp. Bio-graphie saaledes lydende:

„Per-

"og Rod den hele Skov, og den hele Honseslægt "døde ud."

Nu sporger jeg blot: Hvo var meest overtroisk? enten de Kristne? eller den Mand, der kan troe, og som Troes-Artikle fortælle Efterkommerne sligt elendigt Digt? —

"Percrebuerat oriente toto vetus & con-
"stans opinio: esse in fatis ut eo tem-
"pore Judæa profecti rerum potirentur.
"Id de Imperatore R. qvantum eventu
"postea prædictum patuit; Judæi ad se
"trahentes rebellarunt." — d. c.

"Der havde hele Orienten over
"udbredt sig en ældgammel og
"fast Meening, at det var en viß
"Bestemmelse; at Nogle paa den
"Tid i Jødeland oprundne skulle
"bemægtige sig Herredømmet. At
"den Spaadom angik den Romer-
"ske Keiser, har Tilfældet siden
"viist; men Jøderne tilegnede sig
"den — og gjorde Oprør."

Disse Svetons ganske mærkværdige Ord fra en hedensk Romers Pen 100 Aar efter Kristi Fødsel viise uimodsigeligen: hvor bekjendt den i Jødernes hellige Skrivter indeholdne Spaadom om, en, fra dette Folk oprunden, almindelig Regent — hvis Fødsels-Tid og Sted og Herkomst — endog fra Oldtiden af (vetus) nøjagtigen var bestemt — var bleven over næsten den hele da bekjendte og kultiverede Deel af vor Jordklode — og det endog med Tillægget: "viß og fast" (constans); saa at det ikke blev anseet for et løst Sagn, eller blot Formodning; men var inderlig Overbevisning — virkeligen almindelig

Fol-

Folketroe, hvilket desuden kunde godtgjøres med andre historiske Beviser, om end Sveton aldrig havde anbragt disse Ord. At vor Forfatter anfører Spaadommens Indhold som pegende paa Flere: (profecti), det røber hverken meer eller mindre end hans Uvidenhed om Spaadommens Kilder og ordrette Meening. Elendig flaut og urigtigt kom han derfor og fra Forklaringen med Hentydning paa de Romerske Keisere; thi — flere Anmærkninger at forbigaae — manglede jo hos dem en væsentlig Omstændighed af Spaadommen — denne: at være "opranden af jødisk Æt." *) Josephus, som bekjendt med Spaadommen efter Grundsprogets Udtrykke, indsaae heel vel, at den pegede kun paa Een, og kunde kun opfyldes paa Een, og udtydede den — uden Tvivl imod sin Overbeviisning — paa Vespasian; men dette er og med al Grund bleven ham lagt til Last, som et skjændigt og maaeløst Hofkryberie.

Billigen spørge vi: hvi berørte de første Tiders hedenske Skribentere saa overmaade sjældent, en saa overmaade navnkundig Sag, som Kristendommens? og, naar det skede, hvi da saa ganske flygtigt? ret ligesom den, der kommer Ilden for nær, og snapper Haanden hurtig til sig, af

*) Svetons Udtryk her: "Judæa profecti" lige efter Ordene: "Udkomne eller udreiste fra Jødeland" er ubestemt og tvetydigt, og viser atter hans Uvidenhed om Spaadommens Ord og sande Meening.

af Frygt for at brændes? Hvi forbigaaer den ellers saa omstændelige — saa vel underrettede — Sveton med den dybeste Taushed den under Domitians*) Regjering — Svetons egen Tid — næsten hele Romer-Verdenen over — haarde, tildeels grusomme Forfølgelse, som overgik de Kristne? da han dog detaillerer saa mange Smaating, Drømme og Forvarseler. Ikke var det jo nogen Hemmelighed, at de Kristne overalt havde organiserede Menigheder, offentlige Lærere, hellige Bøger, som indeholdte Regler for deres Troe og Levnet, at de forkastede — som Vederstyggeligheder — Af- og Fleerguderi, Overtroe og alle Laster. Ovenfor blev det erindred, hvor saa og løse Træk man finder i Tænkeren Tacitus's Skrivter, uagted det ikke kunde synes af hans Vei, at mælde noget om den Sensation, Kristendommen gjorde i de ham bekjendte Lande. Viismændene: Seneca, Plutarch og Epictet — skulle de da heller ikke yttre nogle Betænkninger over Kristen-Sagen? Nei. Qvintilian? ikke heller. Florus da? ikke eet Ord. End Gel-

*) Man erindre sig, at Sveton ikke forglemmer at fortælle: hvorlunde denne just ikke blide Regent — satte sin Fornøjelse i, hver Dag efter Taffelet at fange og spidde Fluer; i hvilken Anledning det var, at Hofmarskalken Vibius, da En, som vilde gjere Keiseren sin Opvartning, spurgte: om der var Nogen hos ham? gav det bekjendte vittige Svar: "Ikke een Flue."

Gellius — denne tænkende, belæste og bereiste Mand, som længe havde opholdt sig i Athen, hvor man i hans Tid havde Kristne Menigheder og Bisstopper — Gellius, i hvis "Atheniensiske Nætter" i Anledning af hans lærde Samtaler og Fortællinger det snarest maatte ventes. — Skulde da hans vidtberømte Ven, Philosophen Favorinus aldrig have indladt sig med ham over en Gienstand, der allerede havde vakt saa megen Opsigt i Verden? nei, ikke een Tøddel man finder om den Ting. Alligevel levede alle de Benævnte o. s. — paa Seneca nær, (som efter Neros Befaling var bleven aflived) under Vespasianerne, Domitian, Trajan og Hadrian — og havde følgeligen havt mangfoldige Exempler for sig af piinligen ombragte Kristne under Domitian og Trajan.

Et Særsyn, som, rigtig betragted med alle sine Omstændigheder, maae — synes mig — giøre os vor Religion hoistærværdig. Hvad? bluedes man maaskee ved — eller gruede man for, at komme det klarstraalende Guddomslys for nær? Havde man maaskee en dunkel Følelse af, hvad der kunde skee — hvad Erfarenhed lærte, at der maatte skee Den, der nærmede sig til denne nysoprindende Sool? eet af to: enten flambrænde sig — eller og blive ganske indtagen for og giennemvarmed af dens lysende Skin. Mærkede man ikke, at der var udbredt en Lære, som havde — lig en Tryllekraft — givet Menneskeslægten et

— sig

— sig stedse forplantende — electriskt Stød, der vakte den opmærksomme Verdens forbausende Beundring, bragte Oraklerne til skamfuld Taushed, og gjorde Lasternes Trælle selv til den høieste Dyds Exempler.

Vel fremstode en Crescentus, en Celsus, en Porphyrius, som offentlige Opponentere; men Resultaterne af deres Forsøg havde kun lidet Tillokkende. Ved Sandhedens Kraft overvundne, stode de der paa den store Kampplads som nedrige Kalumniantere, som ubline Løgnere og tidligen lærte Verden, at hverken Mørkheds Magt eller jordiskt Vælde formaaer noget imod en Lære kommen fra Gud og udbredt under Almagtens kjendelige Medvirkning ved sin egen indvortes Kraft. Vel have enkelte Kristendoms Fiender: en Hierocles, Eunapius, Libanius — i de seenere — ja endog lige indtil vore Dage, — (hin Hær af Brittiske Kristen-Fiender — saa om Voltaire med sine Lærlinge: de nyeste Oplysningsmænd, som giøpe endnu af og til, ere i friskt Minde) fornyet Angrebene; men hver en Gang er og deres Pile faldne matte og sløvgjorte ned for de Kristnes Fødder: og hver en Gang er vor Religion gaaen derfra med fornyet Glands, med Seier og Ære. Prisede være stedse Deres Minde, som strede saa djærveligen for den gode Sag, fra Qvadrater og Justiner af, lige indtil Løsser og Baller.

Men

Men os, Brødre! bør det altid at være aarvaagne og holde fast ved den gode Bekiendelse — for alle Ting at viise vor Troes Ypperlighed med Gjerning og Sandhed. Hvad hiin dydige Stoiker Epictet ideligen udraabte, det lader os ideligen udøve: ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Randlev, den 10de Januar 1803.

N. Blicher.

Oversættelse

af fire Stykker

af

Gleims Halladat,

ved Kammerraad Gundelach.

At begynde paa at oversætte Gleims Halladat, efterat Hr. Lector Guldberg havde oversat to Stykker deraf, nemlig II. 4. de huuslige Glæder, og II. 11. den Forvisse, der ere indrykkede i den danske Tilskuer No. 40 og 41, samt 82 for 1796, og efterat Hr. Justiceraad Pram havde oversat fire Stykker deraf, nemlig II. 8. Landskabet, II. 5. Kilden, I. 12. Torbisten, og I. 15. Udsigten, der findes i Borgervennen No 41, 42 og 43 for forrige Aar, samt efterat Hr. Capitaine von Abrahamson nu har oversat den heele Bog: kunde aldeles ikke falde mig ind: men for 27 Aar siden, da jeg lærte at kiende denne fortreffelige Bog af det temmelig correcte Eftertryk fra Franckfurt og Leipzig 1775 i Octav, som da folg-

solgtes i vore Boglader (thi den rette Udgave, i Qvart, fra Hamburg hos Bode 1774 har jeg først endeel Aar derefter erholdet), prøvede jeg paa: hvorledes en Oversættelse deraf vilde lykkes mig, naar jeg, saa nøie som muligt, fulgte Originalens Ord, Vendinger, Linier og Versemaal. Blandt de faa Papirer, som Ilden levnede mig i 1795, ere følgende fire Stykker blevne i Behold, hvoraf det første forhen er trykt, under mit Navn, i No. 2 af de norske Intelligentz-Sedler for 1780, og som jeg nu, ubekymret for: at de, om jeg end ikke havde paalagt mig een forommeldte Tvang, sikkert ville tabe ved at sammenlignes ved Hr. Capitaine v. Abrahamsons Oversættelse, giver til Iris og Hebe, da Sammenligning i saadanne Tilfælde har for Fleere, end for mig, sine Behageligheder. Af denne Aarsag har jeg ogsaa tilføiet endnu een Oversættelse af II. 16. Barnet, der er trykt, uden Navn, i No. 12 af nye Kritik Tilskuer for 1777, hvor Bogen er i Korthed recenseret.

* * *

I. 2. Gud.

Den Eeneste, som alt for Alting er,
Han er vor Gud! tilbeder, Skabninger!
Han skabte alt; tilbeder, Skabninger!
Ham, den Uskabte, ham, den Eeneste;
Som alt for Alting er, den Eeneste,
Den Første, ham, tilbeder Skabninger!
Hans Verden, stor og viid og herlig! du,
Med alle dine Flammekloder, var
Ei før, du skulde blive, og du blev!
Du, skiønne Verden! blev og er og er
Udi din Pragt! tilbeder, Skabninger!

Tr.

Titusind' af hans Soele traadde frem,
Og gaae for evig deres store Gang!
Titusinde Jordkloder traadde frem,
Og gaae for evig deres store Gang!
Titusind' Myriader Aander staae
Omkring hans Trone. Om hans Trone? Bort
Med Tronen, bort! Ei sidder han, ei staaer,
Han er ei Konge, ei Calif! Han er
Det alle Værkners Væsen! Han er Gud,
Han er vor Gud! tilbeder, Skabninger!

Hvo er den, som han til sit Værksted frem
At træde kaldte, og at see, at see — — —
Hvordan han gior det? Og at see, hvordan
Vort Ocean i boiet Lydighed
Han holder, at een Draabe af dets Vand
Af Dybet ei udflyde vil! Hvordan
Han Maanen lader, bunden som ved Traad,
Omsvæve i den blaagraae Luft: Hvordan
I Tiid af Hestens eller Myttrens Huy!
Han Millioner Soles Afstand seer,
Og maaler den, og tæller hvert et Stov!

Hvo er, som Han? Ei boer der paa hans Jord
I nogen ode Klippekloft en Aand,
En ham hengiven og ophoiet Aand,
Og ingen seer fra Morgenroden ned
Og Slyerne, som siger mig: hvordan

Han

Han gior det! Ingen Herrens Seer er,
Og ingen Hellig, ingen From, der veed,
Hvordan det skeer! tilbeder, Skabninger!

Fra dig, du lille Klode! hvor vi see
Titusend' Millioner Kloder bist
Kun tindre, op til dig, Soelklode! og
Igien fra dig hen op til Andazull*),
Der, Millionerfold saa stor, som du,
For Jordens ringe Orm et Punctum er!
Fra dig, du lille Millot**), indtil dig,
Du stolte Arrah***), som i hoie Flugt
Kun for en Flintsteen Bannadar****) seer an!
Fra dig, du lille Lisba*****), med hvis Blod
De Stolte lade farve deres Dragt,
Til dig, du kloge Bilbot******), som din Kind
Bemaler, for at være smuk, og saa
Alt hoiere, indtil en Aand; som Gud,
Det alle Væsners Væsen, tænke vil — — —
Ha!

*) Formodentligen Sirius.

) En liden Skarnbasse. *) En stor Orn.

****) En meget stor Klippe.

*****) En Purpur-Snegl.

******) Et Slags Aber, som holdes for de klogeste, fordi de mindst efterabe Mennesker.

Februari 1803. M

Ha! hvilke Trapper! hvilke Trapper her!
Og hist i alle Millioner, hist!
I alt det Døde, alt det Levende!
Og alt det Lette, alt det Tunge! Gud,
Den Eneste, som Alt for alting er,
Han er vor Gud! tilbeder Skabninger!

I. 3. Den barnagtige Tanke.

Paa Klippen, hiin, der med sin spidse Top
Hist Skyerne adskiller, Bannadar
Den kaldes, sad jeg, for at see mig om
I Guds den viide Verden, og jeg saae
Forsvunden under mig den store Hær,
Som Misa-Lutt *), beundret af vor Tiid,
Udrustede til Krig, forsvunden, saae
Forsvunden — ham med sine Slaver, saae
Forsvundne hans de tusend' Taarne! Gud,
Hvor alting under Dig maae synes smaat,
Jeg tænkde! men barnagtigt tænkt! thi Gud
Med Øien seer, med Øren hører, ei,
Har ingen Sandser! Gud er Gud! Hvo ham
Med slappe Tanke-Kraft udgrunde vil,
Den er en Daare, som et Ocean
Vil rumme i det huule af sin Haand!
Han er ophøiet, er fuldkommen, er,

Hvad

*) En stor Fyrste.

Hvad end den herligste blandt Skabte er,
Som Andazull er langt fra Vannaivar
(Vor svage Siæl kun denne Maalestok
Vi give vil, hvormed den maale kan)
Saa hoit derover er han hist, og hist,
Og oven, eller neden, overalt
Det alle Væsners Væsen, som for hoit,
O Menneske, for vore Sandser er,
Dig Ydmyghed affordrer! Har du den,
Da førſt kan du med dine Øien see,
Med dine Øren høre, og i Gud
Andægtig være! Og, naar du da hist
Paa Klippen sidder, og til Dybet seer
Ned paa en Konge eller paa en Schach,
Og seer ham at forsvinde, da, o da,
Da skal det alle Væsners Væsen sig
Dig aabenbare, skal udi din Aand
En Ild nedsende, som et Lyn, og høit
Din Sang skal give Gienlyd: Gud er **Gud!**

I. 5. Siælen.

Hvo er blandt Mennesker, der laaner mig
En Vinde, af min Siæl at vinde ud
Den Tanke, som udi et skummelt Dyb
Deri forborgen ligger? hvad det er,
Som i mig tænker: det er Tanken! Dybt

I det, hvad er, den ligger! Udi det,
Hvad til mit Væsen hører, dette Hvad
Den ligger dybt! Mit fulde Hierte slaaer!
Mit Alt sig stræber frem og har en Kraft,
Mit Alt er Siælen og mit Legeme!
Er dette Hvad, som driver hvert et Lem.
Men hvad er Siæl, og hvad er Legeme?
Kan jeg det fatte, ha! et Leir jeg
Da paa et Bierg vil søge, til en Skov
Fra eder, mine kiære Mennesker,
Fra Hustrue og fra Børn begive mig
Og gruble! Alle Viise kunde ei!
Hvad? Ei at ville vide, hvad det er,
Som inden i mig tænker! — Gud er Gud!
Af ham jeg har mit Væsen og mit Liv,
Selv Soelen ved hans Magt blev til, og hvert
Et Soelegran! Naar Soel og Soelegran
Ei tænke, jeg for bedre mig anseer
End Soel og Soel'gran, tænker da paa Gud!
Og, ubekymret, Brødre! hvad det er,
Som i mig tænker, tænker jeg paa Gud,
Og Gud benaader mig, fra ham udsendt
Til der, I hans Mennesker! jeg skal
Det Budskab bringe frem: at eders Aand
Og eders Legem', begge samlede,
Et eget Noget er, som Gud har kiært,
Som paa hans Jordklump her kun være skal

Een-

Eenfoldigt, i hans bedre Verden naar
Til bedre Handlinger meer Viisdom, og,
Naar det med Lyst gaaer frem til Viisdom, i
Hans bedste finde evig Varighed.

II. 16. Barnet.

O! hvilken Glæde, hvilken Glæde kan
Et Menneske i Hiertet føle, naar
Det er endnu uskyldigt! Barnet, som
En livlig Foraars-Morgen er hensat
Ved en udpyntet Blomster-Kurv, og der
For første Gang sig seer hensat, og nu
I Blomster med sin spæde Barne-Haand
Omrager, hvor det smiler! hvor saa glad
Tar det nu een og nu en anden Blomst,
Og hvor fornøiet seer paa den og den!
Naar det da Rosen tar, hvor studser det!
Og naar den smukke Roses søde Lugt
Opstiger i dets lille Næse, og
Det nyser saa, og Barnets Moder sit
Hielpgud, Hielpgud, da raaber, hvilken Lyst
Fornemmer Barnet da, fornemmer hun,
Den ømmeste blandt Mødre, som sit Barn
Opløfter paa sit bløde Moder-Skiød
Med Favn og Kys! Af slig Uskyldighed
Hver Ungs, hver Gammels Hierte være, som
Her ved den klare Bæk, ved Høien hist

Af Glædens Hav vil øse, som vor Gud,
Der Fader er, for sine Mennesker.
Har udøst! O! hvad Glæde da at see
I hans den høie Stierne-Hvælving, naar
Alt stille er om Natten, denne, som
En Fader er os alle! — — Styrket af
En saadan Glæde føler jeg min Aand
En Haandbred større, og mit Væsen mig
Ophøiet synes, som blev værdiget,
Udi hans høie Glæders Hvirvel, nu
At indsee med et Øie fuldt af Siæl
I denne Afgrund af hans Herlighed.

II. 16. Barnet.

(Aftrykt efter nye kritisk Tilskuer No. 12 for 1777.)

O hvilken Glæde, hvilken Glæde kan
Vort Hierte føle, naar det er endnu
Uskyldigt! hisset sat et Barn sig ned,
En deilig Foraars-Morgen sat det sig
Ned ved en deilig Blomster-Kurv, og det
For første Gang ved denne smukke Kurv.
Nu farer det med spæde Barne-Haand
Omkring i Blomsterne og leer. Hvor glad
En efter anden tager op, hvor høist
Fornøiet seer det nu paa den, nu den!
Hvor kudser det, naar det blir Rosen vaer!

Og

Og naar dens søde Aande stiger op
I Barnets lille Næse, og naar det
Da nyser, og dets Moder raaber: Hielp
Hielp Gud dig lille Søn! O hvilken Lyst
Fornemmer Barnet! hvilken Engle-Lyst
Fornemmer hun, den bedste Moder, hun
Som tager Barnet paa sit Moder-Skiød,
Og kysser, favner det! — Saaledes vær'
Den Unges og den Gamles Hierte reent,
Uskyldigt, naar det her ved Bækken, hist
Ved blomsterstrøede Høi vil øse af
Det Hav af Glæder, som vor Fader, Gud
For sine Mennesker har overalt
Udøst! O Glæde, hvilken Glæde er
Det, naar man i en stille Aften seer
I Stiernehvælvingen den Evige,
Ham, alles Fader, Gud! — Af saadan Fryd
Min vederqvæget Aand den føler sig
En Haandbred større, synes mig et høit
Opløftet Væsen, som blev værdiget
I Glædens høieste Triumf, at see
Med et besielet Øiekast henind
I denne Afgrund af hans Herlighed.

J.

Dette Bogstav er vel det sædvanlige Mærke for

Recensenten i dette Fag; men hvem han var: veed jeg ikke.

Kjobenhavn, den 31te December 1802.

Gundelach.

Efterat dette var skrevet, har jeg bragt i Erfaring: at Hr. Decanus Dr. Wolff ligeledes har oversat I 2 Gud, der er indrykket i Morgenposten No. 71 for 1789, og atter, med nogle faae Forandringer, aftrykt i Nytaarsgave for 1800, udgivet af Hr. Hofboghandler Poulsen, S. 97-100.

Den 24de Januar 1803.

G.

De Gamles Gilder.

Vore gamle Forfædre have gjort adskillige Indretninger, som de have holdt for, at være nyttige for det Almindelige; thi derved have de søgt, at stifte Kjærlighed og Enighed i det borgerlige Selskab. Blandt disse bør og regnes deres Gilder, eller med visse Regler forsynede Laug. Saadanne Gilder have allerede i Hedningernes Tider været i Brug; ja det sees af den Islandske Edda, at man har troet Guderne selv vare komne til Gilder.

Bemærkningen af Ordet Gilde, holdes almindelig for at være den samme, som et Gjæstebud;

stebud; men dog har det hos de Gamle bemærket noget andet og mere end et blot Gjæstebud. Nogle mene, at det Ord Gilde har sin Oprindelse af det gamle nordiske Ord Gilla, det er Samtykke; eller Gilder, det er agtbar og berømmelig. Andre mene, at Gilde kaldes saa, fordi hvad Oldermanden siger, bør være gildt eller gjældende. Atter Andre vilde hidlede Ordet Gilde af Gylden eller Gjæld, som betyder en Pengesamling.

Men overalt bemærker et Gilde ikke andet, end et Selskab, et Broderskab; og dets Lemmer kaldes Gildesbrødre. Man har endnu Kjøbmands- eller Handelsgilde, det er ikke andet, end et Selskab imellem visse Kjøbmænd, eller et Handelscompagnie. Gildestue har ikke været andet, end det Sted, hvor Selskabet holdt sine Samlinger, hvilket det latinske Convivium oplyser, naar det tages i sin naturlige Forstand; men baade Latinernes Convivium, og vort Gilde, dog derhos maae betyde et Gjæstebud. Det maae formodes: at et saadant Broderskab i deres Sammenkomst, først have afgjort og talet med hinanden om det, som skulde besluttes og forhandles; dernæst at Lemmerne siden have spiist og drukket med hinanden, til Fortrolighedens og Venskabets desto mere Bestyrkelse.

Fordum har der været mange Slags af saadanne Gilder; og det synes troligt, at deres Antal er bleven forøget, ligesom Tallet af de canonise-

niserede Helgene tilvoxte; og ligesom de fleste Stæder havde deres egne besynderlige Helgene, saa holdte de og Gilder til de sammes Ære og Ahmindelse. Nogle af dem havde deres faste Gods og visse Privilegier, samt egne Segl. Jo mere almindelig en Helgens Ære og Anseelse var; jo flere Stæder holdte man og samme Helgens Gilde. Saaledes var St. Knuds Gilde meget berømt og almindeligt her i Norden.

Herved kan jeg ikke undlade at anføre et lidet gammelt Manuskript fra Pavedommets Tid, af Aar 1468, hvilket lyder saaledes:

"I Jesu Christi Nafn. Vi Broder Anders Prior i den Hellig Aands Huus i Aalborg og gandske Convent der sammesteds hilse Eder Oldermænd, Gildebrødre og Gildesøstre i Sanct Laurus Gilde, det gamle Smædelaug, og i vor Frue Gilde, den nafnkundige Smed Seberielaug i Randers, de aldsom kiæreste Brødre og Søstre, som efter gudelig Kiærligheds Gierninger, med hvilke I kiær have Gud og vor Orden, saa empfange vi og tage Eder i fornæfnte den Hellig Aands Broderskab Gode i Eders Live, og efter Eders Død af sonderlig Naade fuldkommelig bevilges og deelagtig at være de Aandelige Gode ting, som ere Messen, Ottesang, Vægt og Almisse-Gierninger; thi som den virkelig Hellig Aands Naade gives at være hos os til ævindelig tiide. Item naar efter Døden Gud give hand vorder ham tæckelig, os vorder vitterliggiort,

den

den samme tieniste skal vorde for Eder giort, den som plejer at skee for vor synderligste gode Venner, de som os synderligst have elsket og til Gode giort, efter de Privilegia og Naade, som den samme Hellig Aands Orden mildelig er givet af Paver. Innocentius Pave iblant mange andre gode Ting, da giver hand disse store Naade alle de som den Hellig Aands Brødre hielper af deris Godz og gaae i saadanne Hellige Broderskab, dem forlader hand den syvende Deel af det siette Bud, og den faaer Hans og St. Peders Beskærmelse. Item Johannes Pave forlader dem, disse fornæfnte Brødre hielper og tilgode gjør dem forglemte Synder. Item den samme Pave Johannes giver ydermere stor Naade og Sejer alle dem, som disse fornæfnte Brødre hielper og tilgode gjør Levendis og Døde, gjøre vi medkomne og Deelagtig at være af de Kirckemessmesser, de i de Hellige Romer Kircker siunges, og de Pilegrimsfærd, de der skeer og vandret vorder til den Hellige Graf til ævindelig tiid.

In Cujus rei Testimonium sigilla nostra præsentibus sunt impressa: Anno Domini MCDLXVIII. feria tertia proxima Post Festum Annunciat. Beatæ Mariæ Virginis."

Fester.

En

En liden astronomisk Anmærkning.

Efter et Tidløb af 71 Aar, nemlig i Aaret 1874, maae Venus gaae forbi Solens Skive; men Indvaanerne i Europa, som leve paa den Tid, kunde ikke faae dette Syn at see. Ligeledes efter et Tidløb af 201 Aar, nemlig i Aaret 2004, gaaer Venus igjen forbi Solen; og da vil dette Syn, for Europæerne, vise sig i en meget fordeelagtig Stilling.

Af denne Planets Gang forbi Solen, som skede tvende Gange i det sidst forløbne Aarhundrede, har man funden Solens horizontale Parallaxe, at falde imellem 8 og 9 Sekunder: som et Medium antager man for samme $8\frac{1}{2}$ Sekund; men ved Sammenligning af de paalideligst Jagttagelser erfares, at den noget mere nærmer sig den 9de end den 8de Sekund; og efter mine Tanker, da kom man Sandheden noget nærmere, naar Solens Horizontalparallaxe blev antaget for $8\frac{2}{3}$ Sekunder. Efter denne Bestemmelse, maatte Parallaxetavlen forholdsmessig blive forandret, efter forskjellige Højder lige indtil Zenith; men kyndige Astronomer, som med de nøjagtigste Instrumenter, udi Aaret 2004, komme til at iagttage denne Veneris Passage, vilde bedst vurdere Rigtigheden af denne Bestemmelse.

Fester.

Ved

Ved min Faders Gravhoi
paa Agersøe.

Ak! hvad søger jeg i Dødens Have?
Midt i Natten, er det vel min Vej?
Her i Tungsinds Skiød, blandt sunkne Grave
Trøstens hulde Engel findes ei.

Værer hilset alle I som vare!
Eders Søvn omgiærde Himlens Fred
Indtil I blandt Millioners Skare
Vækkes op til evig Salighed.

Eders nye Borger, ak! jeg søger
Siig mig, siig mig! Skygger hvor han er
Der hvor Vinden hist med Vorbum spøger
Mon hans kiære Støv vel findes der.

Ha! — jeg gyser! — hist en Gravhøi hæver
Frisk bestrøet og blomstersmykt sig op —
Ak! jeg knæler, og en Taare bæver
Ned paa visne Blomsters brusne Knop.

Ja, o Fader! her, ja her! du hviler
Løsnet fra al Qval og Smertens Braad,
Medens Maanen ned paa Graven smiler,
Og dens Straaler blinker i min Graad.

Du mit Alt fra første Ungdoms Alder
Dig jeg altsaa aldrig, aldrig seer.
Ak! forgiæves jeg tilbagekalder
Dig, o Elskte! vee! du er ej meer.

Dog ei meer jo — hisset, hisset lønner —
Han der tæller Stiernerne — din Daad.
Englens Pligt og Støvets han paaskiønner
Viid, skiøndt skiult er jo hans Faderraad!

W. A. Thanch.

Nor

Notabene.

Hvad Galskaber andre Planeters Indvaanere foretage sig, eller ikke udøve, ere os ubekjendte. Mon den Tid dog aldrig skal komme, da de saa kaldte fornuftige Skabninger i Almindelighed, som ere Beboere paa den tredie Hovedplanet i vort Soelsystem, skulde vorde kloge, og ikke, med aabne Øjne lege Blindebuk?

Den store Hob, af disse Beboere, ere i det højeste ikke andet end Hverdagssjæle, med en meget indskrænket Forstand: det er vanskeligt, at faae voxne Børns Gjøgleværk afslagt og udryddet, naar det i Aarhundreder er blevet udøvet, tilladt og haandhævet; det er morsomt, at høre paa gammelt Sagn, gamle Fabler og Eventyrer; det er mageligt, at henslumre Livet i Vankundighed, Dumhed, og Overtroe.

Fester.

Fædrelandets Skaal.

Nævn mig det Land, hvis Sønner gløde
Af Friheds Ild og stunde frem
Mod Evighedens Morgenrøde
Ved Borgerdaad, som adler dem!
Nævn mig det Land, hvis Døttre svæve,
Liig Gratier i Foraarsdands,
Ad Himmelbanen hen og hæve
Ved Uskylds Straaler Ydets Glands.

Nævn

Nævn mig det Land, hvor Staalet blinker
Kun for at meje Agrens Høst,
Hvor kun, naar Musers Høitid vinker,
Dets Folk forsamler sig til Lyst!
Nævn mig det Land, hvor Jubel toner
Fra grønne Eng og gyldne Vang,
Besvart fra Skovens høje Kroner
Og sølvblaa Hav med Jubelsang!

Det er det Land, hvor Fyrstens Trone
Staaer trygt i Musers Helligdom,
Bekrandst med Phoebi Laurbærkrone,
Af Fredens Palmer slynget om.
Det Land vort Danmark evig blive!
Med Glasset fyldt til gyldne Rand
Hverandre Samfunds Haand vi give!
Din Skaal, o elskte Fædreland!

O. Horrebov.

Iris og Hebe.

En Fortsættelse af Maanedskriftet Iris.

Martz 1803.

Samlet og udgivet af Hofboghandler Simon Poulsen.

Paa Udgiverens Forlag, trykt hos Bogtrykker
Johannes Breinholm.

Fødselsdagen.

(til Hr: Kammerherre Baron Løvenskjold)

Hvad er en Fødselsdag: Er det den Time,
Da Jordens ædle Søn gaaer frem til Livet?
Den Dag da Tid og Evighed sig smykker
Med nye Blomster for sin nye Borger?
Den Dag Algodhed aabner nye Kilder
Til Fryd paa Jorden; skaber nye Strømme,
Hvormed han vil befrugte Verdens Ager,
Og modne Verdens Høst? Er det den Time,
Da for en sukkende utallig Skare, —
Som bleve Offere for Lykkens Luner,
For egne Feil, formeente Brødres Trædskhed —
Det første Glimt af Haab, en sanddrue Straale
Af Fremtids Held antændes; da en Broder

Blev født, som stedse vil med trofast Hjerte
Husvale, og med trofast Arm omslynge
Enhver, han møder paa hans Vej, og lider?

Hvad er en Fødselsdag? Er det den Time,
Da Dydens Alm udskjød sin første Spire?
Om nogle Aar maaskee den ædle Stamme
Mod Stormen trodser, og fortrolig bærer
Om stærken Green den Dydens spæde Ranke?
I dennes Ly maaskee den Himlens Drue
Skal modnes frem til Kraft og Held for Jorden?

Hvad er en Fødselsdag? Hvor skal jeg søge
Opløsning paa en Gaade, Daaren spotter,
Og Viisdom selv kun sjelden frit opløser!
Hvad gjør vor Fødselsdag stor eller ringe?
Hvad gav den Værd for Gud, for os, for Verden?

Den Dag, da Philips Søn, den Store, fødtes
Var den saa vigtig vel for Verdners Herre?
Fremkalder han maaskee, som seer de Taarer,
Nyfødte Kongesøn engang vil fælde,
Fordi han hersker kun paa heele Jorden,
Fremkalder han til Trøst endnu en Verden,
Og drager en Komet fra viide Bane,
Hvor Orioners sidste Straale tabes,
Saa tet herhid til Jordens spæde Øje,

For at bebude os den Helt, som fødtes?
O! hør, min Sjel! — fra Almagts Væsen bruser
En stadig Strøm af Liv, hvis mindste Draabe
Er verdensvanger! I dens Bølger gynge
Utalte Sole! — — Hvor er Philipiden?
Hvor stor er vel for Gud den Dag, han fødtes?

— Men du, som Smerters Ild igjennemgløder
Som under Vanmagt og med bange Hjerte
Bespeider Timerne og Smertens Stigen,
Og sukker til den Stund, da du skal føde —
Dig er den Dag dog rig paa Qval og Glæde,
Fordi et Menneske er født til Verden?
Dig er den stor? — O! nej. De Taarer tørres
End førend Morgendug paa Yemens Sletter.
(Thi Fryd og Sorg af samme Kilder øse;
Dog kun i Hast, og som paa Flugt for Tiden,
Som sejrende i Deres Spor sig skynder).
Saa sidder nu den nys saa rørte Moder
Ved næste Gry, og stirrer paa sin Spæde.
Et Havblik fulgde paa de stærke Storme.
Ei Fryd, ej Kummer bruse: ikkun Haabet
Med milde Luftninger afkjøler Hjertet.
Med tænksom Roe hun seer sin Søn og spørger:
Hvad var hans Fødselsdag? til Sorg? til Glæde?
Hvad vil den vorde for ham selv og Verden!
Af Fremtid venter hun at høre Svaret.

Ja — vise Qvinde — ja! saaledes er det.
Kun Tiden siger, hvad din Søn skal vorde;
Kun Tiden vidner, om hans Dag er herlig,
Om Verden, om du selv skal prise eller
Forbande Dagen, da du gik i Døden
For denne Søn.

„Ja vel — udbryder Daaren —
„Lad Tiden vidne! Kun hans Dag er herlig,
„Som engang prises høit; om hvilken Skarer
„Sig klynge med Lykønskning, og for hvilken
„Et Vivat skingrer og en Lysild brænder."
O! Daare, nei. Den Arme selv kan have
En Fødselsdag saa skjøn, som nogen Stormand.
Og denne selv — Hvor tit er ej den Varme,
Hvormed ham Skarer prise, og den Lysild,
Som brænder med hans Vaaben, lige konstig?
Kun han, som virker Held for Broderkredsen,
Og troer, den Dag er tabt, han ej har gavnet;
Hans Fødselsdag er stor; dens Minde varer,
End naar han selv gik bort igjennem Graven
At nyde Løn. Til ham velvillig smiler
En Vennekreds af Brødre; og den Vise
Og Sandheds Ven ham bringe uden Rødme
Lykønskning paa hans Fødselsdag, og bede,
At han til Brødres Held maae leve længe.
Den Lykkelige! Han har gavnet Brødre,

For-

Forøget Jordens Held, dens Plager mindsket,
Og fundet selv en Vej til Himlens Yndest!
Hans Fødselsdag er skjøn for ham og Verden.

Derfor tør Musen og, endskjøndt hun stirrer
Alvorlig over Død og Grav og Tiden,
Og vejer Sandheds Værd mod hykkelsk Virak —
Endda hun tør lykønske Dig, du Ædle,
Til denne Dag, du atter har oplevet.
Den ædle Villie, hvormed Du virker
Til Dine Manges Vel, gjør Dagen herlig.
Lev længe lykkelig blandt Dem, Dig elske.

J. M. Hertz.
Sognepræst i Corsøer.

Boghandleren James Lackington.

(Slutning).

III.

Mit Livs vigtigste Periode.

Nu kommer jeg til den vigtigste Afdeling i mit Liv, da jeg ved en Bogs Læsning var saa heldig at udrives af den ulykkelige Overtro, i hvilken min Sjæl befandt sig. Og denne Bog var:

Johan Bunkels Levnet og Meninger.

I den bladede jeg lykkeligviis engang og traf lykkeligviis et Sted, som interesserede mig saa meget, at det anspored mig til at læse videre: thi jeg kunde have fundet hundrede andre Steder, og havde strax kastet Bogen bort som hetherodox. Jeg læste ikke, jeg nød det Hele med megen Graadighed, og nu faldt Skjellet fra mine Øine, jeg indsaae tydelig, hvor daarlig jeg havde været, da jeg af ufornuftig Bigotterie havde nægtet mig de uskyldigste Glæder, og jeg begyndte strax at udøve min nye Theorie; jeg tilbragte Aftenen hos nogle gode Venner; jeg morede mig og drak Punsch, gik ofte paa Komedie — og tog Deel i enhver anstændig Fornøielse, som tilbød sig.

Gid dog alle bigotte Methodister, som troe, at fordi de sige et Ord i Spøg, maa de frygte for evig at brænde i Helvede, vilde læse denne

Bun:

Bunkel; men Ulykken er, at man ikke kan overtale dem til at læse denne Bog, da de ansee alle Bøger, undtagen Bibelen og Wesleys Skrifter, for Djevelens Snarer, saa at man kan sammenligne en Methodist, der selv lægger Hindringer i Veien for at blive oplyst med hine Sværmere ved Ganges, som deres hele Levetid blive staaende paa et Sted og have gjort det Løvte ikke at see længer fremad end tre Skridt.

Man kan let tænke, at jeg nu ikke længer blev Wesleys Discipel.

Det er mærkeligt, at nogle Aar, før denne Revolution foregik hos mig, da jeg endnu ikke var Boghandler, sagde Wesley i min Nærværelse til sin Menighed, at han aldrig længere end et halvt Aar kunde beholde en Boghandler i sin Hjord; og den gang tænkte jeg mindst paa, at jeg selv skulde blive et Beviis paa denne Sætnings Rigtighed.

Nu begyndte jeg at læse philosophiske og metaphysiske Bøger, og skjønt jeg neppe forstod det halve af dem, saa forsvandt dog ved deres Læsning megen Dunkelhed, som var blevet tilbage i min Sjæl.

Men ved følgende Tilfælde ophørte jeg ganske at være Methodist.

De methodistiske Præster formane Huusfædrene ikke at koge om Søndagen, at ikke Tjenestefolkene ved Madens Tillavning skal afholdes fra at høre Guds Ord, (saaledes kalde de deres ufornuftige Præk); thi naar Herskaberne hellere

vil

vil spise varm Mad om Søndagen, end fremme deres Tienestefolks aandelige Vel, saa paadrage de sig derved et stort Ansvar. I Følge denne Grundsætning, spiste jeg hver Søndag og Festdag kold Mad, indtil jeg engang efter Prækten gik forbi Wesleys Huus, og til min store Forundring saae igiennem et Vindue, at en Kone dryppede en stor Steeg paa Spid, og en anden plukkede en Høne, og at altsaa de to ikke havde været i Kirke. „Hvad sagde jeg til en Troesbroder, som fulgte med mig, paalægge Hyklerne os Byrder, som de selv ikke ville bære."

En lignende Tildragelse indtraf i Taunton for et halvt Aar siden. En rig Bager havde været i en Præken, hvori Præsten beviste, at en Bager, som bagede Brød om Søndagen og alle de, der spiste frisk Brød om Søndagen, vare evig fordømte. Fra den Tid af bagte Bageren ikke mere om Søndagen, mistede næsten alle sine Kunder og maatte tilsidst leve af Fattiges Penge. Lykkeligvis gik han en Søndag ved Middagstiden forbi Wesleys Huus, i det Øjeblik, da varme Vandbakkelser bragtes ind i Huset. Han fulgte Lugten, kom ind i Spisesalen, og saae Wesley med sin Familie spise en Bedesteeg, som røg endnu, og Vandbakkelserne stod paa et Bord ved Siden; fra den Tid af forlod han Menigheden og bagde om Søndagen ligesom

for. Mange Haarskjærere, som have den Ulykke at blive Methodister, blive ydeilig fattige, fordi de ingen vil frisere om Søndagen.

En Kone, som solgte Melk, gik 1792 fra Forstanden, fordi hendes Samvittighed var meget ilde over, at hun om Søndagen havde solgt Melk, og hendes fem Børn ere nu i Fattighuset.

For nogle Uger siden tiltalede en Præst i Gartnergaden sin Menighed saaledes: "I have udspredt, at min Lære virkelig har bragt nogle fra Forstanden; men skjønt det virkelig forholdte sig saa, kan jeg dog være ganske rolig, da Pligt byder mig, at jeg hellere maa lade fem Tusinde komme i Daarekisten, end en i Helvede.

En af mine Bekiendtere, en methodistisk Boghandler sover hver Løverdag i en Bedstefaderstoel; friseert og fuldkommen paaklædt, at han om Morgenen, naar han vaagner, strax kan gaae i Froprækken.

Man kan ikke forestille sig, hvor mange Forfølgelser jeg maatte udstaae, fordi jeg forlod Wesleys Menighed; især hadede det smukke Kjøn mig. Mange, som gik forbi min Boglade, stode stille, korsede for sig, rystede med Hovedet og gik sukkende bort. Adskillige kom ind i min Boglade, førte mig hen i en Krog og sagde til mig: "Broder Lackington, jeg ynker "dig, Helvede har allerede aabnet sit Svælg for "at sluge dig, og du slumrer endnu." En anden,

den, hvis ufornustige Snak jeg besvarede med Latter, skreeg saa højt, at man kunde høre det paa Gaden: "han vilde ikke længer være under "Tag med mig, da han hvert Øjeblik maatte "frygte for, at Jorden vilde aabne sig og jeg "styrte i Afgrunden."

Engang kom en methodistisk Præst til London, løb hen til mig, og skjønt jeg havde Folk hos mig, skreeg han af fuld Hals: "Djevelen vil "i Dag nedstøde dig i Helvede med en Høtyv."

Af saadanne Optrin forefaldt der nogle Hundrede i min Boglade *).

Min anden Kone havde en stor Lyst til Læsning, hvorved hun morede mig meget, da hun læste for mig om Aftenen, og desuden selv havde Nytte deraf, da Tiden ikke blev hende lang i Bogladen. Efter et halvt Aars Forløb, kunde hun finde alle Bøger, skjønt jeg den Gang havde flere end fem Tusinde. Jeg kunde derfor rolig besørge mine Forretninger i Byen, fordi jeg vidste, at der ikke blev noget forsømt, naar jeg var borte. Min Kones Opmærksomhed og Høflighed skaffede mig mange Kunder, og jeg mærkede nok, at jeg kunde sælge meget mere, naar jeg kunde faae større Rum til mit Varelager. Men dertil havde jeg ingen Udsigter. Jeg havde mange Bekjendtere, men ingen af dem var rig nok til at laane mig en Sum.

Ofte

*) Her udelades endeel Anekdoter, Methodisterne angaaende.

Ofte havde jeg ikke Penge til at kjøbe de kostbareste Værker, som bleve mig tilbudne for en Bagatel, og jeg pantsatte ofte mit Uhr, mine Klæder og mit Linned, ja mine bedste Bøger, for at kunne kjøbe andre Bøger.

Da jeg nogen Tid havde været Boghandler, lærte jeg at kjende en meget retskaffen Mand, Johan Denis. Han havde ofte besøgt mig i min Sygdom og beundret den Rolighed, hvormed ieg saae Døden imøde. Derved havde han faaet Agtelse for mig, hvilket han to Aar efter viiste mig, da han tilbød mig 1778 at træde i Kompagnie med sig, hvilket jeg med Glæde antog, efterdi jeg nu fik en anseelig Summa rede Penge i Hænder, som jeg anlagde i Bogkjøb paa Auktioner, hvorved mit Vare-Oplag om føje Tid dobbelt forøgedes.

Kort efter trykte jeg det første Katalog paa tolv tusinde Bind; dette giorde forskjelligt Indtryk paa mine Kunder. Nogle vare meget fornøjede dermed, andre opholdte sig derover. Da ingen af os havde nogen Litteratur-Kundskab, saa kunde vi ikke tilføje Forfatternes Navne, naar de ikke stod paa Tittelbladet, og Boghandlerne morede sig derfor over vor Uvidenhed. Imidlertid fortjente vi dog i den første Uge hundrede og tyve Rigsdaler. Dermed var min Kompagnon saa fornøjet, at han laande mig tolv hundrede Rigsdaler til at kjøbe nye Bøger for.

To

To Aar stode vi i meget venskabelig Forbindelse, indtil vi ved en Disput kom i Uenighed. Han meente, jeg havde kjøbt nogle kostbare Værker for dyrt, jeg paastod det modsatte, men da han blev ved sin Mening, saa beraabte jeg mig paa min Kontrakt, da jeg i Følge den alene besørgede Indkjøbet. Her blev min Kompagnon hidsig, og vor Disput endtes saaledes, at vi ophævede vor fælleds Handel. Hr. Denis var saa ædeltænkende, at da jeg skulde betale ham henimod 2000 Rdlr., forlangte han ingen Penge af mig, men tog en Obligation, som jeg kunde betale ham efter Leilighed.

Længe efter jeg havde betalt ham min Gjeld, laante han mig, da jeg havde en saare nødvendig Udgivt at bestride, den Pengesum, jeg anmodede ham om.

Da han døde, efterlod han sig en stor Samling mystiske og alchymistiske Bøger, som han i levende Live holdt meget dyrere, end de vare værd. Derover disputerede vi ofte, fordi jeg havde den Grundsætning at være fornøjet med liden Profit for at kunne faae flere Kunder; men han vild ikke rette sig efter Indkjøbs-Prisen; thi naar han havde kjøbt en Bog for en Bagatel, vilde han dog ikke sælge den under den sædvanlige Pris. Denis døde i sit halvtredsindstyvende Aar. I de første Maaneder af hans Liv var han saa svag, at man ikke troede, han kunde leve et Aar, og dog var han i de sidste fyrgetyve Aar fuld-

fuldkommen rask, fordi han nøie iagttog Kornaro's Forskrifter. Ulykkeligviis satte han sig paa en Steen-Bænk, da han havde gaaet sig svedig, hvilket paadrog ham en hidsig Feber, hvoraf han døde siette Dagen efter.

Ved Enden af Aaret 1785 besluttede jeg ingen at creditere. Denne Beslutning fattede jeg, da jeg havde mærket, at mange Regninger først bleve betalte om sex Maaneder, mange om tolv Maaneder, mange om to Aar og mange aldeles ikke.

Jeg ansaae det for sandsynligt, at naar jeg ikke tabte noget ved lang Kredit, ingen uefterrettelige Kreditorer havde, og ingen Tid spildte med at udskrive Regninger og indkræve min Gield, jeg da kunde sælge lettere og erholde flere Kunder.

Da jeg meddeelte nogle af mine Venner dette Projekt, loe de af mig og paastode, at jeg ligesaa let igjen kunde opbygge Babels Taarn, som have udbredt Handel, uden at give Kredit. Men skiønt mine bedste Venner raadede mig fra denne Beslutning, blev jeg dog ved mit Forsæt. Jeg noterede derfor i enhver Bog den ringeste Priis, som jeg kunde sælge den for, hvilken Pris var langt under Boglade-Prisen, og jeg fandt til min store Glæde, at jeg ikke alene beholdt mine gamle Kunder, men ogsaa fik mange nye.

Man kan ikke forestille sig, hvilke Vanskeligheder der mødte mig i de to første Aar, hvorfor jeg ofte havde i Sinde at opgive min Yndlings-Plan,

da

da jeg, for at blive mit Forsæt troe, ikke krediterede mine bedste Venner, eller de meest anseete Mænd i Riget. Alle min Bog-Ombringere havde den strængeste Ordre enten at bringe Penge eller Bøger tilbage. Udenlandske havde ogsaa Vanskelighed med at sende mig slige smaa Summer, som de saa Bøger beløb sig til, de vilde have. Saaledes toge adskillige, som endnu ikke havde handlet med mig, i Betænkning, at sende mig Penge, fordi de formodede af den ringe Priis, at Bøgerne vare slet konditionerede, hvilket dog aldrig var Tilfældet, da alle de Bøger, hvorved der ikke stod beskadiget, ikke fattedes det mindste. Mange, som ikke kjendte min Plan, bleve meget misfornøjede, naar jeg nægtede dem Kredit, men jeg havde Glæde, at de fleste, naar jeg beregnede dem den Fordeel, de deraf vilde have, kjøbte alle deres Bøger hos mig, de saa, som bleve borte, vare blevne ligesaa vrede paa mig, som om jeg havde krævet dem.

Endnu en anden Vanskelighed havde jeg i de første Aar at overvinde. Mange, som ikke kunde faae i sit Hoved, at jeg kunde sælge Bøgerne saa let, skreve mig til, om Bogen No. 10 virkelig var den Udgave, der stod anført, om No. 20 virkelig var indbunden i heelt Engelsk Bind, om No. 30 virkelig havde illuminerede Kobbere, saa at jeg nær var bleven gal over disse virkelig fordømte Spørgsmaale. Men Himlen skee Tak, efter nogle Aars Forløb synes Publi-

kum

kum at være overbeviist om, at det kan have fuldkommen Tillid til mit Katalog, i det mindste er jeg befriet fra disse uudstaaelige Spørgsmaale.

Da jeg nu begyndte at opvække Boghandlernes Nid imod mig, da deres Kunder bebrejdede dem, at jeg i det hele solgte Bøgerne 50 Procent lettere end de, saa udspredede de, at jeg lod mine Bøger indbinde i Lammeskind, skjønt jeg solgte dem for Kalveskind; men jo mere Boghandlerne bagtalede mig, desto flere Kunder fik jeg. Og jeg kunde paa mig anvende følgende Sentenz af Skakespear i Julius Cæsar:

"Der er en Slags Ebbe og Flod i Menneskets Skjebner, benytter man sig af den sidste, fører den til Lykke; forsømmer man den, saa ender vort Livs hele Fart sig paa Sandbanker, og med Skibbrud.

I de første tre Aar, efterat jeg havde ophørt med at kreditere, tiltog mit Varelager ikke alene i Mangfoldighed, men endog i Bøgernes indvortes Værdie. Thi alle de Penge, jeg fik anvendte jeg, naar jeg havde bestridt min Huusholdnings-Udgivter, paa at forøge min Bogforraad, saa at jeg nu kunde udgive et Katalog paa mere end 30,000 Bøger.

Da min Handel daglig udvidedes, kunde jeg ikke mere befatte mig med at kjøbe enkelte Bøger, men kjøbte nu heller hele Bibliotheker, som Arvingerne for at spare Auktions-Omkostninger og Tiden, gjerne strax vilde gjøre i Penge. Rigtigt

rigtnok var der mange, som heller henvendte sig til andre end til mig, fordi de ræsonerede saaledes: «Lackington sælger sine Bøger til ringe Pris, han kan derfor ikke betale meget. Jeg «vil altsaa henvende mig til en Boghandler, som «sælger dem eengang saae dyre som han."

Denne Slutning synes rigtig, men er det ikke. Thi fordi jeg sælger til ringe Priis, faaer jeg snart mine Penge igjen, betaler altsaa ikke saa meget i Rente, Leje og Assecurance, som om jeg solgte dyrere, og fik mine Penge ti Gange sildigere.

At jeg deri havde Ret, erfarede jeg siden paa mange Maader, da mange bød mig deres Bogsamlinger tilfals, efterat de havde falbudt dem hos forskjellige Boghandlere, og fandt, at jeg bød dem mere end mine Kolleger havde budt dem.

Det blev snart bekjendt, og der gik ingen Uge forbi, at man jo falbød mig en Bogsamling. Erfaring har viist, at den Methode, jeg siden efter har fulgt, var den bedste.

Naar en tilbyder mig et Bibliothek, saa siger jeg ham strax paa eengang det højeste jeg kan give, og denne Priis er sædvanlig højere, end enhver Boghandler kan give. Men troer Sælgeren, at han kan faae mere hos en anden, saa taxerer, jeg Bibliotheket, hvorfor han betaler mig fem Procent. Nu gaaer han omkring til andre, og naar han seer, at han ingensteds kan faae mere,

kom-

mer han atter til mig og jeg betaler ham foruden Taxten de fem Procent tilbage, som jeg havde faaet for at taxere det.

Da jeg efterhaanden blev indviet i Boghandlernes Hemmeligheder, blev jeg og indbuden til at komme paa Auktioner, hvor blot Boghandlerne komme sammen (hvilket endnu er Skik) og hvor der ofte paa en Eftermiddag sælges 80,000 Bind. Den, som har kiøbt Oplaget af et Værk, gjør det halve, eller meer eller mindre til Makulatur, og sælger aldrig de øvrige Exemplarer under Boglade-Prisen. De, som overbevises om at have solgt til ringere Priser, udelukkes af Selskabet.

Ogsaa jeg fulgte i de første Aar denne Methode, men efter Sandsynlighed troede jeg at kunne fortjene mere, naar jeg solgte de kjøbte Bøger for ringere Priser, end naar jeg forvandlede den største Deel af dem til Makulatur og jeg besluttede derfor ikke at lade Spekhøkeren faae en eneste Bog, som kunde finde Kjøbere, men at tilbyde Publikum dem for ringe Priis. Saaledes har jeg reddet mange hundrede tusinde Bøger fra Undergang, men ogsaa derved paadraget mig de fleste Boghandleres Avid, hvilke fra dette Øjeblik af ophævede al Forbindelse med mig og bagtalede mig paa det nederdrægtigste. Men Publikums Bifald og den gjensynlige Fordeel jeg havde ved min nærværende Methode, var mig en rigelig Løn.

Jeg fik daglig flere Kunder, og deriblandt mange, som tilstode mig, at de aldrig vare faldne

paa at kjøbe Bøger, da deres Finanzer ikke tillode dem det; men nu kunde de ikke modstaae Fristelsen at kjøbe Bøger for en Rigsdaler, som i alle Aviser bleve ansatte til ti.

Og saaledes kan jeg sikkert antage, at en halv Million Bøger nu læses, som uden det gode Kjøb vare blevne forvandlede til Kræmmerhuse. Naar man betænker, hvor mange Kundskaber der udbredes ved en eneste Bog, som ofte læses af mere end tyve Mennesker, saa kan jeg være stolt af den Tanke, at jeg tildeels er Aarsag i den Oplysning, som man finder blandt Londons fattige Indvaanere.

Havde der for tyve Aar siden, da min Kone sendte mig med halvfemte Mark til Slagteren for at kjøbe en Kalvesteg til Juleaften, været en Lackington, saa havde jeg for de Penge, jeg gav for Youngs Nattetanker, faaet Bogen og nogle Pund Kalvekjød, og saaledes bragt Provision hjem baade for Aand og Legeme, hvilket min Kone havde syntes bedre om, end nu, da jeg i Stedet for en Kalvesteg kun bragte en Bog.

Hvor dyrt jeg betaler Manuskripter, derpaa kan jeg ikke svare fyldestgjørende, da jeg ikke forlægger mange Bøger.

Man hører sædvanlig Skribenterne klage over det maadelige Honorar de faae af deres Forlæggere, men Skribenten har for det meste deri Uret, da de største Værker ere udkomne ved Bog-

hand-

handlernes Opmuntring, hvilket Johnson selv tilstaaer, naar han siger, at hans Forlægger har angivet den første Plan til hans Ordbog og hans Udgave af Skakespear, og kalder ham derfor sin bedste Mæcenas.

En Popes, Tullens, Humes, Hills, Robertsons og Gibbons Værker bevise, hvor ræsonabel Boghandleren er mod den fortjente Lærde. Adskillige af dem have tilstaaet, at deres Forlæggere frivillig have givet dem fire Gange saa meget som de forlangte.

Tillad mig herpaa at anføre nogle Exempler. — Forlæggeren til Chambers Ordbog, skjænkede Forfatteren 3000 Rigsdaler, uagtet, han havde betalt ham et stort Honorar, med følgende Skrivelse: "Jeg anseer det for min Pligt "ved denne Bagatel at tilkjendegive dem min Glæ"de over, at Deres Værk er gaaet af over min "Forventning. — Den afdøde Boghandler Elliot i Edinburg gav Smellie 6000 Rigsdaler for hans Philosophie i Naturhistorien. — Hume fik for de første Dele af hans Storbritanniens Historie tusind Daler, men for de sidste 30,000 Rigsdaler. — Robertson fik for sin skotske Historie kun tre tusind Rigsdaler, men for Kejser Karl den femtes Historie fik han 28000 Rigsdaler. Doctor Blair fik det højeste Honorar, som nogen Tid er betalt for Prækener. Boghandlerne Cadell,

og Creech i Edinburg gave ham tyve tusind Rigsdaler og en Livrente af 1200 Rigsdaler.

Det største Honorar, som en Forfatter nogensinde har erholdt, fik den afdøde Doktor Hawkesworth for Søreisernes Historie, naar man betænker, at det blot er Kompilation og i deheldder meget faa af hans egne Tanker; thi han fik 36000 Rigsdaler.

Man kan let udregne, hvad Tab en Forlægger udsætter sig for, naar han betaler Forfatteren et saa uhyre Honorar, da Trykning, Papir og Kobbere ofte koster eengang saa meget til. Erfaring lærer ogsaa, at mange Boghandlere have tabt mere end det halve paa Værker, som have kostet dem mere end tredive tusind Rigsdaler. Saaledes fik Doktor Rowes af sin Forlægger 10,000 Rigsdaler for en Bog, hvis Manuskript han endnu ikke havde afleveret, da han pludselig døde. Da Doktoren havde sat Pengene paa Livrente og forresten ikke efterlod noget, saa tabte Boghandleren hele Summen. Forend Doktor Rees havde paataget sig at besørge den nye Udgave af Chambers Ordbog, havde Forlæggeren uden Nytte udsat mange tusinde Rigsdaler til Lærde, der ikke opfyldte deres Løfte, og ikke erstattede ham Pengene, som de forud havde faaet.

For det meste have Skribenterne overspændte Begreber om deres Værker, og kan ikke begribe, at Forlæggeren blot lader trykke et Oplag

halv saa stort, som de mene, der bør trykkes. Saaledes kom for nogen Tid siden en Videnskabsmand til mig og falbød et Manuskript om Oekonomien, men da jeg ikke vilde forlægge det, bad han mig, at trykke det paa hans Bekostning og tage det i Kommission. Jeg spurgte ham, hvor mange Exemplarer jeg skulde trykke. Han begyndte derpaa en Beregning over alle Familierne i England, Skotland og Irland, og da han var færdig dermed, sagde han: "da hver Fami"lie i det mindste kiøber et Exemplar, saa "maatte vi dog for det første lade trykke 50,000 "Exemplarer; dog er jeg bange for, at de rives "bort, førend det nye Oplag kan blive færdig." Jeg havde ondt ved at forestille ham, at han vilde have nok i den halvtredsindstyvende Deel, endelig tillod han, at jeg blot trykte tolvhundrede. Da de vare færdige, betalte jeg mere end hundrede Rigsdaler i Avertissements-Penge og der solgtes blot 83 Exemplarer, hvormed Bekjendtgjørelsen ikke engang kunde betales.

Naar en Skribent ikke har mange Forbindelser, saa er det langt fordeelagtigere for ham at sælge sit Manuskript til en Forlægger, end selv at forlægge det. Jeg kiender mange Skribentere, der lade trykke paa egen Bekostning deres Skrifter, der endnu i deres levende Live blive saa godt som Makulatur, men naar en Boghandler kjøber dem efter deres Død, sælges de, og oplægges mange Gange paa nye.

Hvor

Hvor mange Bøger jeg i nogle Aar havde kjøbt, og hvor store Summer jeg derfor havde udgivet, kan let beregnes, naar man betænker, at jeg af mange Bøger kjøbte paa eengang hundrede til tusinde Exemplarer. Af adskillige Bøger kjøbte jeg 6000 Exemplarer, af Watts Psalmer og Hymner havde jeg endog et Oplag af 10,000 Exemplarer. Jeg maatte ofte i en Uge betale Auktions-Direktøren 5000 Rigsdaler, og jeg kjøbte en Eftermiddag for 30,000 Rdlr. Bindene kostede mig mange Penge, da alle de store Værker vare indbundne meget prægtige, og de mindre Værker forskjellig indbundne. Jeg gysede ved at tænke paa, at jeg var forvoven nok til at kjøbe Bøger for saa store Summer, naar jeg ikke eengang ejede den halve Kjøbesum; men jeg var stedse saa heldig at faae saa mange Penge samlede, at jeg altid kunde betale Regningerne, naar de præsenteredes mig. Mange meget fornuftige Boghandlere har ligesom jeg kjøbt Bøger for store Summer paa Auktioner, men kunde aldrig holde det ud længer end et Aar, da de ikke havde hurtig Afsætning, uden hvilken denne Art af Boghandel aldeles ikke kan bestaae. Og derfor vil man have ondt ved at fortrænge mig, naar ikke Lykken skulde gjøre mig alt for stolt, og jeg blive magelig. Derfor har jeg (ligesom den første Konge i Bøhmen, der bevarede sine Bondersko som en Helligdom), sat over mit Kontoir disse Ord; "ved en ofte igjentagen

gen Fordeel bliver man tilsidst riig."

Nu vilde man maaskee spørge, hvorledes jeg har lært at kjende de vigtigste Værker i fremmede Sprog, da jeg dog blot forstod Engelsk, og ikke engang i det Engelske kunde forstaae mange tusinde techniske og videnskabelige Udtrykke, som forekom paa Titelbladene. Man troer derfor, at jeg stedse har havt Mennesker, som have hjulpet mig til at forstaae og at skrive Titlerne, samt bestemme Priserne.

Nej! i de første tretten Aar, jeg var Boghandler, har jeg aldrig havt et Menneske i min Tjeneste, som enten kunde skrive, eller havde Skole-Kundskab. Jeg har selv skrevet alle mine Kataloger, som i mange Aar indeholdte flere end 400,000 Bind, indtil jeg for otte Aar siden ved alt for megen Anstrængelse paadrog mig en hidsig Feber, saa at jeg siden den Tid har dikteret min Skriver Titlerne. I de sidste to Aar have mine vigtigere Forretninger aldeles ikke tilladt mig at tage nogen Deel i Katalogskrivningen; dog skjønt jeg nu har nogle og tyve Mennesker i min Tjeneste, bestemmer jeg, saa længe jeg er i Byen, Prisen paa hver Bog især.

Mine ringe literære Kundskaber samlede jeg med stadig og vedholdende Flid, og paa faa Mennesker kan man med større Føje anvende Ordsproget end paa mig: Lysten driver Værket.

Hvor

Hvor vanskeligt det maatte falde for et Menneske, der ikke engang kunde læse, da han kom i Lære, blot at gjøre Forskiel paa Ord, som Biographie og Geographie, kan man let forestille sig; og jeg troer sikkert, at dersom jeg ikke ved sværmerske Skrifters Læsning havde faaet en saa overdreven stor Lyst til at læse, havde jeg ikke havt den tiende Deel af de Kundskaber jeg har; thi dette Læseraserie forbundet med Driften til at udgrunde alt, hvad jeg ikke forstod, var Aarsagen i, at jeg ikke blev keed af ved en Sides Læsning, nogle og halvhundrede Gange at slaae op i Lexica og andre Hjelpekilder som jeg havde anskaffet mig.

Vist nok læste jeg i de første Aar blot mystiske Bøger, af hvilke de fleste kun alt for sparsommelig berigede mine Kundskaber: men lykkeligviis vare der nogle mellem dem, som nøje gjennemgik alle Begivenhederne i Verdens Historie, for at bevise deres ufornuftige Grundsætninger; og for at kunne forstaae dem, maatte jeg nødvendig studere Historie og andre Videnskaber.

Saaledes blev nu efterhaanden mit Hoved et Pulterkammer for mange Kundskaber, som først bleve bragte i Orden, da jeg ved min Affondring fra den Methodistiske Kirke, ikke længere ansaae det for Synd at læse verdslige Bøger. Nu læste jeg Bolingbrocke, Schaftesbury, d'Argens, Helvetius, Tindal, Voltaire og andre Fritænkere. Efter dem læ-

læste jeg de fleste engelske Digtere og Oversættelser af græske og romerske Klassiker, af franske og italienske Digtere. Foruden dem læste jeg de vigtigste Reisebeskrivelser og Biographier.

Engang havde jeg stor Lyst til at lære fransk, men det Sted i Helvetius, „naar man er 54 Aar gammel, kan man ingen nye Kundskaber erholde," afskrækkede mig og jeg noiedes med at kunne afskrive Titlerne i mit Katalog. Satte jeg og mange Gange Dativet for Akkusativet, saa undskyldte mine Kunder denne Feil og kiøbte ligesuldt af mig.

Mange af mine Kundskaber skyldte jeg Theatret, da jeg om Vinteren ofte kom der fire Gange om Ugen.

Overmaade megen Fornøielse har jeg havt af Fieldings, Richardsons, Goldsmiths, Sternes og Marmontels Romaner.

For at skaffe mig nogle Kundskaber i Naturlæren, Astronomien og Geographie, kom om Aftenen nogle Bekjendere til mig tre Gange om Ugen, hvor vi ved en Flaske Viin anstillede Forsøg med Elektrisermaskinen, Luftpompen og flere mathematiske Instrumenter.

Saaledes erhvervede jeg mig vist nok overfladige, men for mig som Boghandler nødvendige Kundskaber.

I Begyndelsen maatte jeg betale mange Lærepenge; jeg solgte af Uvidenhed Bøger for et Par

Par Mark, som jeg nu ikke sælger under 5 Rigsdaler, men deraf har jeg havt meer Nytte end Skade, da Kiøberen roste min Billighed for alle sine Bekiendte og derved skaffede mig end flere Kunder.

Hvor fordeelagtigt det er, ikke blot for Boghandleren, men for enhver anden Sælger, at han nøies med en liden Fordeel, kan jeg bevise med følgende Exempel. — For et Par Aar siden kiøbte min Kone et Stykke Linned til Skiorter. Da vi fik Lærredet, spurgte nogle Damer, som besøgte min Kone, hvad det kostede, og kiøbte hver et Stykke, da de fandt Prisen meget billig. Efter nogle Maaneder kom en Mand til mig, som jeg aldrig havde seet, og takkede mig i de forbindtligste Udtryk, at jeg havde hiulpet ham til en Leverance for 6000 Rigsdaler; jeg spurgte ham om hans Navn, og erfarede nu, at han var ovenommeldte Linnedhandler og at en af Damerne, som min Kone havde viist hen til ham, havde ved hendes Mand forskaffet ham en Leverance til en Plantage i Jamaika.

Saaledes kan denne Linnedhandler tilskrive den Omstændighed, at han solgte en Alen Lærred otte Skilling ringere end sine Kolleger, en stor Deel af sin Velstand, saaledes er ofte en ringe Omstændighed Moder til vigtige Begivenheder. Sandsynligviis havde Newton aldrig opfunden Læren om Tyngden, var ikke et Æble faldet

paa

paa hans Næse. Saaledes havde Galilæus ikke saa rigtig bestemt Lovene for Luftens Tyngde, havde ikke hans Gartner gjort ham nogle Spørgsmaale om at anlægge en Pumpe. Og saaledes kan vi tilskrive Gibbons Mesterstykke den Omstændighed, at han besøgte Ruinerne af Kapitolium.

Man treffer i Livet mange Mennesker, meget duelige i deres Fag, men uden mindste Verdens-Kundskab, hvilket jeg har erfaret, er saa nødvendig til Selvkundskab. I min Ungdom havde jeg daglig Leilighed til at kjende den arbeidende Menneskeklasses Fordomme og Skikke i adskillige Byer og smaa Steder; i de sidste Aar har jeg mange ledige Timer havt megen Omgang med fornemme Handelsmænd og Lærde, og mine Forretninger nøde mig ofte til at underholde mig hele Timer med Lorder, Pairs og deres Gemalinder.

Ved denne Omgang med Mennesker af mange forskjellige Stænder har jeg samlet en Verdens-Kundskab, som man forgjæves troer at erholde ved Historiens Studering og Reisebeskrivelsers Læsning. Vist nok er Middelstanden bedre skikket til at lære at kjende Mennesker og Ting end de Fornemme. Hiin trænger, saa at sige med større Fortrolighed ind i det menneskelige Liv. Hver Ting viser sig for ham i sit naturlige Lys: han har mere Leilighed til at gjøre allehaande Anmærkninger og nødes til at skaffe sig man-

mange Kundskaber, da han veed, at han blot ved uafladelig Flid kan bringe dem i Udøvelse og udmerke sig i sit Kald.

Jeg kjender ingen Skole, hvor man bedre lærer at kjende Mennesket, end i en Boglade. Hver Dag kommer her paa denne Skueplads en halv Snees Mennesker efter hinanden og ofte paa eengang. Neppe er Aristokraten gaaet bort med sin Burke under Armen, efter at have udgydet sin Harme over den franske Regiering, før Republikaneren træder ind og forlanger Paines Menneskerettigheder, forsikkrer at Pitt har nedlagt sit Embede, og at Tippo Saib allerede har indtaget Madras. Nu kommer Bedstemoer med sin Datterdatter og kjøber Bogatsky's Skatkiste, og i samme Øieblik kommer en Petitmaitre og forlanger Digte à la Grecour.

Dog, det vilde blive for vidtløftigt at beskrive de forskiellige Karakterer, som dagligt vise sig i min Boglade, naar jeg vilde sammenligne den med et Theater. Stor Fornøielse havde jeg, naar jeg hørte to af mine Kjøbere tvistes med hinanden, at hvad den ene anpriste som et Mesterstykke, blev af den anden befundet meget afskyeligt.

Anecdoten om Zeno kiender man:

Da Zeno ved et Skibbrud havde tabt den største Deel af sin Formue, opholdt han sig en heel Dag i en Boglade, for i Xenophons Skrivter

ker at søge Trøst i sit Ulykke. Han fandt den Trøst, han søgte, og sværmede Boghandleren, hvor Philosopherne boede, som gav saadanne herlige Lærdomme. I det samme traadte Philosophen Crates ind, og Zeno var fra det Øieblik af hans Discipel.

Jeg havde i Tidens Længde lært saa noie at kiende Boghandelens Gang, at jeg i de sidste syv Aar ved hvert Aars Begyndelse forudsagde mine Bekjendtere, hvad jeg det Aar kunde fortjene, og aldrig er det slaaet mig feil forud, paa en Bagatel nær, at bestemme Summen. Mit Afsætnings Thermometer steeg eller faldt, eftersom vigtige eller ubetydelige Phenomener lod sig tilsyne paa den politiske Himmel, og jeg folgte den Uge da Efterretningen om Bastillens Nedrivelse om Kongens Flugt, om Toulons Erobring og andre saadanne Tidender som til London vist for 500 Rigsdaler mindre, end naar Aviserne blot indeholdte sædvanlige Tildragelser.

Det er et Bevis for, at de fleste Boglibhabere, blot kiøbe for at more sig, eller, om de ikke dertil have Aands Daanelse nok, blot for at myrde Tiden, som ofte plager dem med skrækkelig Kjedsomhed. Finde de ikke paa Kaffehusene og i Klubberne Moerskab nok i politiske Samtaler og Debatter: saa bliver det en Fornødenhed for dem igjen at tage en Bog i Haanden; og naar Ebben kommer og bringer dem paa tør Land,

saa

saa springe de i Lekturens Baad, for med den at drives ud i rum Søe.

Publikum og især Boghandlerne kunde ikke begribe, hvorledes jeg kunde betale de mange Bøger jeg daglig kjøbte, og jeg forundrer mig selv over, at jeg i de første 10 Aar, da jeg ofte paa een Dag kjøbte for 20,000 Rigsdaler, uden at have 1000 Rigsdaler i Kassen, dog kunde betale til rette Tid, uden at jeg en eneste Gang behøvede at bede om Udsættelse med Betalingen, hvilket man dog neppe havde nægtet mig, da man kiendte min Nøiagtighed i at betale. Jeg kan derfor ikke fortænke mine Kolleger, at de forsikkrede mine Kunder, at jeg neppe kunde holde det ud i to Aar.

Da jeg for otte Aar siden, for at forbedre mit Helbred, som ved bestandig Læsning og Katalog-Skrivning havde lidt overmaade meget, gjorde en Reise paa sex Maaneder i de vestlige Provinser, spurgde mine Kolleger jevnlig ved andre min Kone, om jeg kom igjen? og udbredede over hele Byen, at jeg var reist til Philadelphia, fordi jeg formedelst Gield ikke torde komme til London. Men hvor bleve de ikke beskiæmmede, og hvor forundrede ikke mine Bekjendte sig over, at jeg kom tilbage med fem Vogne fulde af Bøger, hvilke jeg underveis havde kjøbt.

Paa nogle Aar har jeg for at sætte Grændser for min Lyst til at kjøbe gode Bøger, gjort mig det til en Lov, ikke at anvende mere end to tredie Dele af min Gevinst paa Bogkjøb. Vist

nok

nok har det ofte kostet mig Overvindelse at lade et fordeelagtigt Kjøb fare, men hidtil har jeg troligen fulgt denne Rettesnor, som Pastoral-Klogskab foreskrev mig.

Naar man gjennemlæser Johnsons Levnet af Drugget, saa vil man deri finde mig meget livagtig aftegnet. Ligesom Drugget, bød jeg i Begyndelsen, naar jeg lukkede min Boglade op og i, min Ven velkommen med et Haandtryk. Et Aar efter, gik jeg ofte med ham i et Vertshuus og drak en Flaske Porter. Et par Aar efter inviterede jeg ham til Aften hos mig og trakterede ham med en Kalvesteg. Nogen Tid efter beværtede jeg ham med Budding og Østers, indtil vi tilsidst drak hinandens Skaaler i Punsch eller Burgunder. Nu sang vi ofte ved vore Maaltider, isærdeleshed ogsaa Sange til Landlivets Priis. Derved faldt jeg paa at kjøbe mig en Eiendom paa Landet, og jeg kjøbte et nydeligt Landsted i Surry. Vi mærkede om føje Tid, at en Hyrevogn, som vi maatte bruge for at komme derud, var i mange Henseender meget ubeqvem, og vi anskaffede os en Karet og fire Heste. Da gode Venner ofte fulgte med os paa Landet, og jeg og min Kone ikke havde Plads nok i Vognen, anskaffede vi os to Rideheste. Da vore Selskaber ofte vare nogle og tredive Personer, saa saae jeg mig nødt til at holde to Tjenere, for behørig at opvarte dem.

Faa,

Faa, selv blandt mine Bekiendtere, kunde troe, at jeg havde fortient saa meget ved mine Bøger, at jeg kunde bestride de Omkostninger, min Huusholdning fordrede. Mange bilde sig ind, jeg har vundet den store Gevinst i det hollandske Lotteri; nei! sige andre, han har i en gammel Bibel fundet en Bankoseddel paa 10000 Pund. Men jeg kan forsikkre paa min Ære, at alt, hvad jeg ejer, har jeg hverken funden i Lotteriet, eller i gamle Bøger, men blot ved en ofte gientagen Fordeel, ved vedholdende Flid og punktlig Orden.

Den rene Fordeel, jeg havde i Aaret 1791, beløb sig til 24000 Rigsdaler; Aaret efter havde jeg meer end 30000 Rigsdaler i Overskud. Og jeg er vis paa, at tillader min Helbred mig at besørge mine Forretninger som hidtil, vil jeg hvert Aar fortiene mere og mere, da Lyst til Læsning saaledes har tiltaget og daglig tiltager, at Tjenestepiger nu kiøbe de Bøger hos mig, som blot Lærde for fer Aar siden kiøbte. Jeg afviger aldrig fra mit System at betale hele Bibliotheker saa dyrt som muligt og at sælge dem igien med en meget liden Fordeel. Saalænge jeg og mine Medhielpere bruge denne Methode, er jeg forsikkret om, at Publikum ikke vil lade min Bogbude No. 46 i Chiswellstreet være ubesøgt.

Mange have forundret sig over, hvorledes jeg under mine mangfoldige Forretninger kan bestemme den Fordeel, jeg har havt et heelt Aar.

Jeg

Jeg har i fierten Aar paa følgende Maade giort den nøjagtigste Beregning over min Fordeel. Alle de Bøger, jeg har, er forsynet med to Priser, den ene for mine Folk, hvad den har kostet mig, og den anden for Publikum, hvor meget den skal koste; og alle Bøger, enten de koste nogle Mark eller de koste hundrede Rigsdaler, indføres, naar de sælges, i en Journal, tilligemed Priserne, hvad de ere kiøbte for, og hvad de ere solgte for. Om Aftenen beregner en af mine Folk Gevinsten for hele Dagen, og hver Løverdag for hele Ugen, og den en og tredivte December for hele Aaret. Saa let en Sag som det er at beregne Indtægten saa let er det og at beregne Udgiften, da alle Udgivter opskrives og det lige indtil Skillinger. Hvad jeg giver ud for de Bøger, jeg kiøber, sammenlignes hver Uge med hvad jeg har fortjent, saa at jeg, som sagt, aldrig anvender mere end to tiende Deele af Gevinsten til Bogkiøb.

Mange af mine Kolleger have meget opholdt sig over min efter deres Mening ufornuftige Plan: ingen at kreditere, og de betænker ikke, at jeg kan føre Kontra-Klage. Hvor mange tusinde Lærde og andre, som leve af deres Indkomster, der udbetales dem hvert Fierdingaar, har jeg ikke maattet afvise, skiønt jeg vidste, at jeg sikkert fik mine Penge om nogle Uger. Jeg kunde altsaa sige til mine Kolleger: "naar de ikke gave Kredit, saa vilde mange, som nu tage Bøger hos dem, kiøbe dem hos mig."

Ved mit billige Bogsalg har jeg ogsaa gavnet mange af mine Kolleger; nogle have selv tilstaaet for mig, at de har solgt mange Bøger, som ellers vare blevne liggende, da adskillige bragte dem Bøger, som vare kjøbte hos mig, (hvilket de kunde kjende paa Priserne, som stode skrevne deri) og tilføjede: de havde laant dem af en Ven og vilde gjerne selv eje dem.

For at bekjendtgjøre flere end hundrede tusind Bøger, som jeg hvert Aar sælger, lader jeg aarlig trykke to Kataloger, Oplaget paa tre tusind Exemplarer; paa vhert Exemplar kan jeg regne otte Læsere, fordi den ene laaner den anden det, saa at mere end tyve tusind Mennesker læse mine Kataloger, og Publikum altsaa kjender Priserne paa mine Bøger ligesaa godt, som de stode i Aviserne.

For nu ikke længer at misbruge Læsernes Taalmodighed, tillade man, at jeg ender Historien om mit hidtil førte Liv med en Gravskrivt, jeg i levende Live har sat over mig selv paa Kirkegaarden ved mit Landsted:

"Lackington, som her hviler, blev "riig, fordi han, da han var fattig, heller vilde læse end spise. Der er nu ingen flere Exemplarer af ham; men snart "ventes et nyt forbedret Oplag, frie "for Trykfejl og forøget med Tillæg "at udkomme."

A. P. Meden,
Præst i Aalborg.

Op-

Oplysningen

et Digt

Danmarks Kronprinds helliget.

Alt længe var Daggry i Østen,
og lyste paa Fjeldenes Toppe;
Men Mulmet laae tykt over Dalen,
og svøbt i dets Skygger laae Hytten.

Indhyllet i blændende Taage
omvankede Bjerghulens Sønner,
og kæmped, mod Skygger og turde
ej stige den Dagning imøde;
Thi Øiet uvant ved de Straaler
sig skjulte i dunklere Skygger;
men Alfader bød, og see Dagen
almægtig omlyste de svage.

Saa straaler fra Evigheds Egne
det Lys, som skal Mennesket lære
Sin Pligt og sit Væsen at kiende
og vandre ad klippefuld Bane.

Men født i Vankundigheds Mørke,
og fængslet med Kummerens Lænker;
saamangen tør Øiet ei hæve
mod hine velgiørende Straaler.

De kæmpe mod Mørkhedens Skygger,
og tryg udi Mørket de øve
hver Udaad, og ængstelig raabe:
hint Lys vil kun blænde vort Øie.

Ja Daaren i indbildte Klogskab
tør spottende sige: hiin Viisdom
er Daarskab; thi Fædrenes Lære
vel lede kan yngere Sønner.

O Lys fra Alverdenens Fader!
fra Evigheds Egne du straaler
saa blidelig ned til vor Klode,
og hvor dine Straaler fremtrænge;
der flygter Vankundigheds Mørke;
saa klart man sit Dagværk herneden
da skuer, og Jammerens Hytte
og Voldsmandens Lovdaad og Krigens
det blodige dampende Øde
man skuer ved klareste Straale.

Men ak du vor Skytsaand, hvor boer du?
i hine de usleste Vraaer? *)
hvor Soellyset neppe indtrænger,
hvor Sandhed kun sparsomt indpræges
i Landets opvoxende Sonner.

Hvo dyrker dig himmelske Guddom?
mon han der med Armod kun lonnes? **)
der hædres med Haan i sin Trældom?
Den Ungdommens trællende Lærer
kan han vel betræde din Fieldsti
og tænde i Morket din Straale?
Dit Daggry kun straaler paa Fieldet,
i Dalen er morkeste Skumring,
indhyllet i Ringhed er Skolen
i taagefuldt Morke dens Lære.

*) Skolerne ere paa mange Steder usle, over al Forventning usle, i det mindste mange Steder i Jylland.

**) Og dog misundes ham hver en Fods Jord, som Regjeringen har tillagt ham; Lodsejerne trække sig kun kæmpende og med yderste Harme tilbage; og maaskee endda sejre de? Hvor skeer da alt dette? Svaret var mig let.

Men see den almægtige Fremtid
i Forbund med Daniens Fredrik
skal gjøre Dig fri udi Norden, *)
og byde dig boe udi Hytten
og straale paa Ynglingens Isse.

O Fremtid, du evige Yngling!
med huldeste Aasyn jeg seer dig
af dølgende Mulm at nedstige
til Daniens Fyrste, og Haabet
og Sandhed og Glæde dig følge.
Ej Sejerkrands flettet af Smiger
og farvet med Blodet af Brødre,
du rækker en sejerkier Fyrste;
Men Borgerkrands flettet af Sandhed
og vædet med Oldingens Taare,
der signede Fredrik og døde.

Hans Morgen du venlig tilsmilte,
og nævnede kommende Dage:
han vorde skal Daniens Støtte,
og fredrig og seierrig værne,
om Daniens Vel og dets Hæder.

Og

*) Virkeligen staae Skolerne under et Slags Formynderskab af Proprietærer, Største Lodseiere o. fl. Myndlingen haver paa mange Steder inket vundet derved.

Og Kodans de rullende Strømme
en Ligsang for Juisfails Sønner
de sorgelig bruse; men Helten
skal byde sin Torden at tie.

Fra Havets blodfarvede Strømme
og Mulmet, som Døden indhyller,
med taarefuldt Øie han skuer
den trøstløse Enke og hædrer
og signer de kjekke, som strede.

Da Lyset skal tændes i Norden
i Fredens lyksalige Dage,
og straale den Unge imøde, og see
og fryde den døende Olding.

Thi byde vil Fredrik, og Templet
sin Rigdom med vanhædret Datter
skal moderlig dele, at naar de *)
ej enige virke, de begge,
da falde, og sørgende Dyden
og Borgersind flygte fra Jorden.

Hav

*) O var det muligt at løskjøbe Kirkernes Rigdomme af Egennyttens vanhellige Hænder, og anvende dem til Skolernes Opkomst? dette var dog vel den mest hensigtsmessige Anvendelse. O hvortil kunne I bedre anvende Eders Rigdomme, I døende arvingsløse Rige?

Han knuse skal Kummerens Lænker,
  Der fængslede Ungdommens Lærer,
og sorgfri i solklare Sale
  De Ynglingen lede til Dyden.

Og I som miskiendte forkynde
  den ævige Alfaders Viisdom,
Henfarne Olds mørkeste Skikke,
  paa eder betyngede hvile.

Men Fredrik skal varsom henkalde
  til Hvile de Oldtidens Aander,
vejledte af Dagens Aand skulle
  I friere virke til Nytte.

Ubundne af Bogstavens Lænker
  til Dyden I Ungdommen lede,
og Manden paa stormfulde Vandring,
  og døende Olding I trøste.

Saa talte den mægtige Fremtid,
  og Alfader yndte den Tale,
han signe din Idræt, O Fredrik,
  for Daniens Vel og dets Hæder.

Mogens Lindhart,
Provst og Sognepræst til Liørslev og
Ørding paa Mors.

Forsøg

til Skole-Væsenets Forbedring paa Landet,

fornemmelig i Henseende til Skole-Lærdommene, Skole-Lærerne, bestemt Skole-Gang, nødvendig Skole-Tid, og nogle enkelte Skole-Regler

af

T. M. B. Galskiøt.

Sognepræst for Hyllested, Wendsløb og Holsteinborg.

Belee, foragt, og forkast ikke enhver Selsomhed. Ogsaa de sønderligste Selsomheder kan have Noget betragteværdigt og tænkeværdigt.

I Cor. 10, 15.

(Fortsættelse)..

Om Skolelærerne.

§. 2. Men hvo skal lære Børnene Alt dette? Nogle vil have studerte Personer, Andre Seminarister, Andre allehaande Rips-Raps, Andre Bønderkarle. — At Rip-Rapset, jeg mener forgældede Skrædere, Skomagere, Gartnere, gamle Tjenere, Kudske, aftakkede Sergeanter, Korporaler, Soldater ꝛc. maa falde igjennem, bliver nok ingen Tvivl om.

Men

Men videre, skal saa de af Bondestanden eller over Bondestanden være Skolelærere? De, over Bondestanden, Studentere, hvormed jeg regner i Klasse de Blaagaardske og Trolleborgske Seminarister, behøver ikke at søges til Landsbye-Skolerne. Til Kjøbstæd-Skolerne vil jeg derimod troe disse ret passelige; dog kan begge disse Seminarier langtfra ikke fremskaffe et klækkeligt Antal til begge Rigers Kjøbstæder. — Men hvorledes kan jeg regne disse Seminarister i Klasse med Studentere? Hine ere jo Bønder-Børn, som oplæres, og de kan dog umulig sammenlignes med Studentere? Jo! vist nok. Thi lad endogsaa for det meste Bønder-Børn tages, skjønt man finder ogsaa Tjenere og flere Borgerlige; saa bliver dog ved Oplærelsen paa Seminarierne givet dem Smag paa saadan Levemaade, som er gandske lignende Studenternes, og hvorved de aldeles fravænnes fra deres Fødestands, og de lærer en Omgangstone som heel er Studenternes; saa man, uden at kjende dem, neppe skal kunne skille dem fra hinanden. Men hvorfor skulde da ej Studentere og disse Seminarister søges til Landsbyeskolerne? Fordi de ere deels for kostbare, deels neppe, i det ringeste ej uden megen Vanskelighed, vil kunde lære Børnene det der skal læres.

Mon en fornemme Mands Søn kunde tækkes med en Præsts, og Herreds-Fogeds daglige Traktemente, Klædedragt, Boeskab, Indkomster?

og

og hvis han endelig skulde tækkes dermed, mon han da, i Almindelighed betragtet, kunde være fornøiet dermed, og ikke vilde føle sig nedstødt fra Høihed til Ringhed, og fuldføre sit Embeds Pligter med Uvillie og Fortredelighed, ja ansee disse, som foragtelige, der ei kunde skaffe ham det Vellevnet, hvori han er opfødt eller opdraget? Og hvilken Indflydelse det vil have paa Embedets Udøvelse, behøver jeg ei at vise. Skulde denne derimod have saameget i Embeds Indkomst, at han kunde udøve det med Tilfredshed, vilde man da ikke med Grund sige; at det var for meget for en Mand af Middelstanden, og at Landet og Staten ei kunde udholde det. — En Middelstands Søn, der er opdraget til at blive den Mellem-Embedsmand i Staten, der skal have med alle Mennesker at gjøre fra den højeste til den laveste, og altsaa ei kan anderledes opdrages end saaledes, at han kan omgaaes dem alle, som han skal have med at gjøre; dersom han, siger jeg, samt den, der siden har faaet Smag paa samme Opdragelse, skal nedstige fra den til en ringere, vil han da ikke blive misfornøiet, tabe Lyst og Mod, hvilket vil have en skadelig Indflydelse paa Børnenes Oplærelse. Og skal han med Grund være fornøiet, maa han have det, hvortil han ved sin Opdragelse er vant. — Ja det er og det, alle raaber paa, det er og det, Staten maa bestræbe sig for. Regieringen maa i det ringeste lægge en halv Rigsdaler

daler paa hver Tønde contribuabelt Hartkorn; saa kan, og saa bør Skolelærere være fornøiede, og kunne leve, og Oplysning og Forbedring alslevegne udspredes. — Gid det var saa vel! Men ei engang at melde om, at det virkelig vilde blive en trykkende Skat af 3 Mark paa en Tønde Hartkorn, foruden det, som hidtil ydes til Skoholdet; saa dersom man kan have ligesaa gode Landsbyeskolelærere paa mindre bekostelig Maade, og dersom disse endog giøre deres Embede med Lyst og Virksomhed; saa bør man uden Tvivl efter Fornuftens Bydende heller vælge disse, og lade hiine, som for dyre, fare. — — —

Men jeg sagde og: At Studentere og disse Blaagaardske og Trolleborgske Seminarister deels ei kunde giøre Børnene saa megen Gavn og lære dem det, der burde læres. Og det troer jeg at kunne bevise. En Student og en ved Seminariet ophøiet Seminarist er for meget selvfølende. Han synes sig fornedret ved at have med de raa grove Bønderbørn at bestille; han kommer fremmed iblandt Bønderne, som han ei synes at kunne have til sine Morskabs Venner i nødvendige Opmuntrings-Timer. Af de, over Bondestanden, findes som oftest Ingen til hans Selskab. Han har ei Heste og Vogne, at reise hen til Nogen. Han er som den eenlige Fugl paa Taget; han har ingen videre Forhaabninger end de nærværende. Som hans nu værende Øieblik er, saa er hans hele Liv, endogsaa i Alder-

derdommens Dage. Lad ham end faae alt det foranførte, forunden de Fordele, han allerede besidder af frit Huus, Skattefrihed, Jord ꝛc.; han bliver dog sielden eller aldrig den glade, muntre, lykkelige Arbeider. Og kan han da virke det, som den, der giør sit Arbeide med Lyst og føler sig lykkelig derved? — Og videre, dersom det er nyttigt og nødvendigt, at Böndernes Børn, naar deres hældigaste Oplærelse skal fremmes, skal underviises i Skolen i alt det i første Paragraf anførte; hvor vanskeligt da, at jeg skal ei sige umuligt, at en Student eller Seminarist, saaledes som han nu er, nedlader sig til at lære de nyttige Haandarbeider og flere allehaande Kundskaber, som en Landsbye Skolelærer efter foranførte bør have inde og lære fra sig? — Om end Brødnødvendighed tvinger saadanne til at lære alt det, som deres Embede fordrer, de skal lære Skolebørnene; mon da Legem, Hænder, Fingre ere ikke ligesaa meget uvante til eller blevne fravente fra Bondevirksomhed, som deres Sjæl føler Ulyst dertil? Endelig, naar en Student bliver Skoleholder, saa er dette ikke et Forfremmelses Trin for ham, at han kunde arbeide i Haabet; Nei! thi da overvandt Haabet alle Ting, og da maatte han foretrækkes frem for alle andre til Skoleholdet, som et Begyndelses og Promotions Embede, men da han derved ligesom, udelukker sig selv, beklageligt nok! fra al Forfremmelse i Verden, saa bliver Udstuddet

af

af Studentere kun ogsaa for det meste Skoleholdere. Og Seminarister! Ere de just de opvakteste Hoveder iblandt Bondestanden? Ere Præsterne, som fortrinlig ved deres Confirmations Underviisning har havt Leilighed at kiende hver Person paa det nøieste, raadspurgte, enten i Henseende til deres Siæls Evner eller Sædelighed? Og kan jeg da af ethvert Stykke Træe giøre mig det nyttige Redskab, jeg vil; hvor meget jeg end tilhugger det, høvler det, polerer det? Dersom ikke Træet i sin Natur er passeligt til min Hensigt, saa er alt mit udvortes Arbeide paa samme omsonst. — Jeg forbigaaer endnu dette saare farlige: Om en Seminarist enten formedelst hans Underviisning, eller formedelst Seminariets Nærhed ved Kiøbenhavn og de store Stæder (Seminarier burde neppe nogensinde være i Nærheden af store Stæder, den jævne Simpelhed og Arbeidsomhed, som er Landet egent, kan saa let ombyttes med lad Yppighed og flere Udskeielser) kommer tilbage, som en heel fordærvet Naturalist, har hørt Noget, men ei fordøiet det, saa han ei veed at rime det med hinanden; vil nu paa Landet vise sig stor; hvor megen Ulykke kan han da ikke stifte, om han i Selskaber og ved Ungdommens Underviisning vil agere en fordærvet Naturalismes Apostel; dersom den sunde Fornufts og den fornuftige Kristendoms hellige Baand løsnes eller iturives; saa standses ligesaalidet de vilde Lyster, og de rasende Sindsbevægelser, som den

lodske

løbske Hest, førend de kan ikke længere, og en vældig modstaaende Magt eller Ulykke alt for silsdig vaagner Menneskene og lænker eller knuser dem. — — —

Men ere der da andre, som kunde være bedre? som kunde forrette Skolearbejdet med Lyst, og være lykkelige derved, og det endog for mindre Bekostning? — Jeg meener det. Og det er Bønderkarle (hvortil jeg og regner Skoleholder-Sønner paa Landet) retteligvalgte og benyttede.*)

Dersom det blev Præsterne paalagt ved Confirmationen, at lægge Mærke til de bedste Hoveder blandt Bønderdrengene, hvilke tillige vare de flittigste, sædeligste, og siden stedse at have Opsigt med, om de og virkelig vedbleve i det begyndte Gode.

*) Jeg regner altsaa det Vesterborgske Seminarium naturligviis ene passeligt for Landboen. (Det Brøndbyeske kjendes endnu ikke nøie nok, enten det skal ligne det Blaagaardske eller Vesterborgske), hvor Seminaristerne tilholdes at vedligeholde deres Bondelevemaade og Virksomhed. Men hvor faa blive der oplærte? og det med betydelige Bekostninger for hver Seminarist selv eller deres Velgjørere. Dog! hvor lidet forslaaer dette til hele Landet? — Disse Seminarister underviises nok heller ikke i den Bondevindskibelighed, som jeg anseer saa saare nødvendig, ja umisselig at læres i Landskolerne, og hvorom er mældt §. 1. b. 3. Ej heller i det videre Nyttige efter 4, 7, 8, 9.

Gode. Dersom Præsten havde samme Forslags Rettighed, som Rectores ved de latinske Skoler, til Hørere; en Indretning, der er saa passende med sit bedste Øiemed; dersom Præsten blev paalagt ved Skolevacance at foreslaae for den Kaldende tre Personer, alene af Bondestanden, som ere ham bekiendte for de bedste Hoveder (NB. ikke i Henseende til Hukommelse, men til Forstand og Fatte-Evne), og for de flittigste, stadigste og sædeligste, hvoraf den Kaldende vælger een; saa maatte her for det første kunne frembringes det dueligste Emne til Skoleholder; og det fordi Ingen saaledes kan kiende den gandske Ungdom, som Præsterne, ikke alene ved Confirmationen, men endog siden ved den idelige Catechization paa Landet. Fordi Præsterne tillige maa forestilles i Almindelighed, som Nogle af de mest duelige til at bedømme Sligt, saasom disse fra Ungdommen af har ikke alene gaaet fra et Trin til et andet af Videnskab og Menneskekundskab; men endog siden efter deres hele Embeds Tid frem for Andre i Almindelighed havt fortrinlig med Underviisning og Menneskedannelse at gjøre. Endelig fordi det ingen er mere magtpaaliggende end Præsterne at have gode Skoleholdere; thi jo bedre disse ere, des mere kan der virkes til de Menneskers Dannelse, Forædlelse og Fryd, som Præsten selv skal undervise til Confirmationen, siden daglig leve iblandt, omgaaes med, og som, saa at sige, udgjøre hans Livs Glæde og Lykke. — Man

snakke

snakke nu ej her om slette og uduelige Præster ꝛc. ꝛc. Det er der Ingen, som paastaaer, at i Præstestanden, frem for alle andre Stænder, alle skulle være gode. Nej! Men Spørgsmaalet her er kun: Om der i Almindelighed er Nogen, som bedre har Evne, Bequemhed og Leilighed til at finde de dueligste raa Subjekter til Skoleholdere, og tillige har større Fordeel af at have de bedste Skoleholdere end Præsten? Og er der Ingen, som i saa Fald kan lignes med ham, saa er ogsaa den største Forhaabning om, ved Præsterne at erholde det bedste Forslag til Skoleholdere.

Men skal da disse Bonderdrenge eller Karle tvinges til at være Skoleholdere? Og skal de være det, ligesaa raa, som de ere? Tvinges dertil, behøver de ikke. Naar kun Skoleholdernes Kaar saaledes forbedres, som her vises, og Skoleholdere af Bondestanden kan, som Skoleholder, leve ligesaa godt, som den bedste Bonde, saa fraviger saadanne gjerne det besværlige Bondearbejde. I Begyndelsen alene vilde det maaskee synes vanskeligere, indtil saalænge Nogle enkelte hist og her kunde blive ansatte, og det kunde sees for Ojne, at en Bondekarl kunde dannes til en duelig Skoleholder og dernæst som Skoleholder ogsaa kunde leve i det ringeste ligesaa godt, som en velstaaende Bonde.

Saa raa, som disse Karle kunde være, naar de bleve foreslagne, skulde de ej tiltræde Skoleholdet. Nej! Her vilde jeg, at til hele Danmarks Landsbye-Seminarisiers Dannelse skulde

lægges omtrent saamange Indkomster, som til det Blaagaardske. Jeg regner, at hver af de tre Seminarielærere ej kan have ringere, formedelst Nærheden ved Kiøbenhavn, end omtrent 800 til 1000 Rigsdaler, Alt i Alt, som blev tilsammen 2400 til 3000 Rigsdaler. Naar disse bleve deelte i sex Dele til hvert af de sex danske Stifter, saa fik hvert Stifts Seminarielærer 400 til 500 Rigsdaler. I Midten omtrent af hvert Stift, saasom her i Stiftet i en af de større Bondebyer, afsides fra Landevejen, hvor ingen Kroe var, men en Kirke og Skole, ikke langt fra Ringstæd, som Middelpunktet af Sjæland, skulde boe en Mand, duelig i alle de Kundskaber og Øvelser, som en Skoleholder skulde lære fra sig. Han skulde have foruden Lønnen, fri Huus, Brændsel, og en Jordlod paa 8 til 12 Tønder Land. Han maatte for det første vælges af Skoleholdere, Kirkesangere, Degne, eller Andre i Stiftet, hvilkensomhelst først vilde gjøre sig duelig til dette Embede og disse Forretninger; men siden kunde sligt Embede efter Konkurrence besættes med den dueligste Degn, Kirkesanger eller Skoleholder, som med Flid havde tjent hidtil. Her skulde enhver nye kaldet Skoleholder hen den første Sommer, fra April Maaneds Begyndelse indtil Mikkelsdag, og lære alt det, der hørde til en duelig Skoleholder. Disse Elever maatte ikke logere hos Læreren, men betale sit Ophold hos en af Bønderne i Byen, hvor han ej skulde fravænnes Bondens

dag=

daglige Levemaade; og daglig skulde han komme til Læreren fra den tidlige Morgen til den silde Aften. Da Læreren havde Vinteren frie, havde tillige med vorne unge Mennesker at gjøre, som vare Kiærnen i sin Stand, havde derforuden saa mange forskiellige Arbejder eller Forretninger at afvexle med, saa kunde slig Underviisning ej være kiedende, endog for en alderende Mand; og ligesaa lidet kunde slig Underviisning formedelst den store Forskjellighed af Forretninger og Arbejder, som Dagen var fyldt med, være kiedsommelig for en Samling af de bedste unge Mennesker blandt Bondestanden; meget snarere vilde denne Underviisning blive nogle af de behageligste Dage i deres Liv. Heller ikke torde man vente, at en Sommer fra April til Mikkelsdag var for kort til fuldkommen at underviises i Alt det foranførte. Nej! intet mindre. Om Sommeren er Dagen lang. Naar Eleverne paa Bondeviis stode op Klokken 4 om Morgenen, og gjennemgik sit Pensum, som ikke skulde være Udenadslæren; men Forstands Arbejde, saa spisde Davre og præcise Kl. 6 kom til Læreren, forblev saa hos ham til Klokken 12, gik saa Hjem at spise til Middag, og sove Middagssøvn til Klokken 2, og fra den Tid blev hos Læreren til Klokken 8 eller 8½ Aften, og læsde, skrev og regnede, foretog sig allehaande Øvelser 2c. 2c., og det ikke enkelt, men under Eet, i eet Partie, i 12 fulde Timer hver Dag, foruden hvad der forrettedes hjemme; virkelig der kun-

 de

de blive meget udrettet. Men jeg vil endnu mere overbevisende fremsætte dette, da een Sommer ved første Anseende vist nok synes alt for kort. Det er jo dog nu anseet fuldkommen nok for en Seminarist at have tre Aar til sin Dannelse. Men da nu en tredie Deel af Eleverne hvert Aar dimitteres, og følgelig maa være Grader i samtlige Elevernes Kundskaber, saa kan man ikke forestille sig andet, end at i ethvert Seminarium maa være tre Partier, efter de tre Aar, i hvilke de skal være dannede; altsaa bliver det egentlig kun en tredie Deel at Lærerne i Seminarierne kan anvende paa ethvert Partie og det er følgelig eet Aar. Nu kan fremdeles ikke paastaaes, at Eleverne i de hidtil værende Seminarier ere de bedste Hoveder. Det højeste, der kan paastaaes, er: at Eleverne ikke ere slette Hoveder, da disse ikke taales derinde; Videre kan det ikke paastaaes, at Eleverne i de hidtil værende Seminarier læser 12 Timer om Dagen med Lærerne, som egentlig er Hovedsagen, maaskee Lærerne neppe giver flere end 6 Timers Undervisning. Endelig ved Dimission eller Examen faaer Eleverne Karakteer, og det bliver Lærernes Ros, naar Eleverne have staaet sig vel, men det er og alt. Man sammenligne nu dette med et Seminarium paa en Sommer. Naar hvert Partie i de hidtil værende Seminarier kun kan tilregne sig et Aar til Undervisning, og det daglig 6 Timer; derimod i disse nye Seminarier gives den ene Sommer til det eneste Parti, som

kun

kun kan tænkes, daglig 12 Timers Undervisning; saa bliver det jo her fuldkommen den samme Tid, som disse Elever faaer Undervisning i; thi 6 Timer om Dagen i eet Aar, er jo hverken mere eller mindre end 12 Timer daglig et halvt Aar. Men nu kommer end videre det, som i disse nye Seminarier kan ansees fortrinligt frem for i de hidtil værende Seminarier; og det er, at der med Grund kan paastaaes, at Eleverne ere de bedste Hoveder; der kan paastaaes, at der ere flere Grunde til at haabe den troeste Undervisning, da der i disse nye Seminarier ikke alene gives alle de Grunde for Læreren til Troskab, som i de forrige, men end mere det Ansvar, den Vanære, og den Mulkt, som paaligger denne, og de forrige ej kjender. Ved denne ene Lærer i de nye Seminarier gives og det Fortrin, at Uenighed iblandt Lærerne kan ej paa flere Maader hindre Underviisningen, og paa Elevernes Side det smigrende Fortrin, strax at komme til at boe iblandt Sine, i saa lykkelige Kaar, som nogen velstaaende Gaardmand, og beriget med Kundskaber, over Almuesmanden i Almindelighed, som forenet med Sædelighed, nødvendig vil gjøre ham agtet blandt sine Medborgere; naar derimod de hidtil værende Seminarister ved deres Dimission ej veed, om de skal lande i Øst eller Vest, om de skal bie længe eller kort Tiid, have det mavert eller overflødigt, komme til Venner eller Fiender, blive agtede eller uforskyldt foragtede paa de Steder, hvor de hen-

sættes. — Man sige nu ikke igjen Tolv Timer om Dagen er ogsaa alt for strengt; baade Lærer og Elever skulde have Fritimer. Nei! Læreren bør opmuntre sig med den frie Vinter, da han aldeles ingen Underviisning giver, (rigtig kunde en Underlærer eller Medhielp behøves, dog ikke for Fritimers Skyld; men for Lærerens paakommende Sygdoms Skyld, da denne Underviisning for de allevegne fra kommende Seminarister, den ene Sommer, umulig kan standses, og tillige Ingen saa let kan faaes til Interimslærer, eller Konstitueret); og Eleverne kan mindre have Aarsag at beklage sig. Den bestandige Forandring og Afvexling med det Forskjellige, som skal læres, naar det rettelig inddeles, er selv Morskab og Fritimer nok. Bonden i sit evige Eet og det samme har ingen Fritimer og føler ingen Trang til samme. Endogsaa Søndagen maatte ikke gaae ubenyttet bort; thi efter Tjenesten hveranden Søndag, naar der var først Tjeneste, skulde Prækenen af Eleverne fortælles for Læreren; og han da anvise dem til at agte paa en Præken til fuldkomneste Nytte; og af en god Huuspostil, Prædikener, eller andet Nyttigt tilvænne dem at deklamere. Hveranden Søndag derimod, naar der var sidst Tjeneste, skulde den ukonfirmerede Ungdom være forbunden til at møde i Kirken om Formiddagen for Læreren og Eleverne; og disse da vænnes til at katechisere med Børnene, eller tilvænnes at øve den Katechisations Underviisning

ning og de Regler, de selv vare anviiste af Læreren. Den overblivende Tiid af Søndagen efter disse Øvelser skulde være de eneste Feritimer som Eleverne maatte forundes; ligesom og ingen Time maatte forsømmes, eller anvendes til noget Markarbejde. Kun maatte de dyrke Lærerens bestemte Jordlod, og dette skulde endog skee i hans Nærværelse, da han med det samme giorde dem bekjendt med den bedste Agerdyrkningsmaade, og de bedste Redskaber, samt disses rette og bedste Brug til Besparelse af Tiid og Kræfter. Men hvo skulde betale denne Underviisning og deres Ophold, medens Underviisning varede? Underviisningen skule Intet koste, den skulde de nyde aldeles frie, naar Læreren fik af Kongen sin visse Løn. Det eneste kunde være en liden Introduktion, og endelig et lidet Erindringstegn af dem, saasom et lidet Kunststykke af slige Haandarbejder, de havde lært. Men Betalingen for deres Ophold skulde de selv udrede af Indkomsterne af det Skolehold eller Kirkesangertjeneste, som de vare bestemte til, hvilke de nød, indtil videre, og paa meget ubetydeligt nær kunde et eenligt Menneske ligesaavel betale sin Kost ude, som hjemme; ligesom og dette skulde være ham en Fordeel, at hans Skoledistrikts Bønder, hjemme, skulde være uvægerlig forbundne til, uden Godtgiørelse, at dyrke hans Lod og berge Afgrøden paa bedste Maade, hvortil Sognefogden skulde være ham ansvarlig. — Saasnart Mikkelsdag kom, skulde

han

kan examineres af Vedkommende i alle de Kundskaber, som en Skoleholder skulde lære fra sig; og naar han var befunden dygtig, gives Kaldsbrev og indsættes. Men at denne Underviisning ikke skulde være omsonst, skulde Læreren, inden fire Uger, efterat Eleverne ere komne til ham (da han nok kunde mærke, om nogen af Eleverne var doven, uden Lyst og ubeqvem) tilkjendegive Sognepræsten, fra hvis Sogn saadan ubeqvem Eleve var kommen, i et Brev med Posten, som skulde have Lov at gaae frit, slig Elevens Ubeqvemhed, da Præsten uopholdelig skulde igjen foreslaae to for den Kaldende, som deraf skulde vælge een, der endnu samme Sommer skulde, om mueligt være færdig til Mikkelsdag. Men hvo skulde examinere, saa at Læreren ej skulde fornærmes, ej heller de, som skulde have Eleven til Skoleholder? — Det troer jeg en aldeles fremmed Kommission burde gjøre, som hverken stod i Forbindelse med Læreren, eller havde Barmhjertighed med Eleven, Stedets Amtmand, hvor Læreren boede, en Herredsprovst, ej Provst i det Amt hvor Læreren boede, en Herremand, og tvende kyndige Bønder udenfor Amtet hvori Læreren boede, og udenfor de Sogne hvor Eleverne skulde være Skoleholdere. Alle disse skulde en bestemt Dag, nemlig første Tirsdag i October Maaned møde i Ringsted, hvor Lands-Tinget holdes, og i de øvrige Stifter i den Kjøbstædkirke, som var Lærerens Boepæl nærmest, og der of-

fent-

sentlig examinere Eleverne, og antage eller forkaste dem efter plurima vota. Hver skulde give sit Votum skriftlig for hver Videnskab strax paa Stedet, uden at den ene maatte see den Andens, hver i sin Bog. Tilsidst skulde Amtmanden eller Præsten sammenholde Voterne eller Karaktererne: og hvis de vare lige, da skulde dens Votum eller Karakteer være den Afgjørende, som maatte ansees mest kyndig i hver Videnskab, saasom Amtmanden i b) 1, 2, 6, 8, 9, 10. ꝛc. c). — Provsten og Præsten, især Præsten i a) 1, 2, 3, 4. — Herremanden i b) 4, 5. — Bønderne i b) 3. — Skulde Stemmerne tilsidst være lige i Hovedkarakteren, skulde Amtmandens være den gjeldende. Endelig skulde Herremanden oplæse Hovedkarakteren for alle Eleverne; og derefter skulde herom udstædes et skrivtligt Beviis uden Betaling med Alles Underskrift, da hver Eleve rejste hjem, fik sit Kaldsbrev og blev indsat. — Hvo som befandtes uduelig, skulde ikke alene rejiceres, men Seminarielæreren skulde og give 10 Rigsdaler for hver saaledes rejiceret Eleve til det Sogns Skolekasse, hvor Eleven skulde været Skoleholder. Skulde Eleven i een eller anden Videnskab, som ej var af Hovedvidenskaberne være ukyndig, skulde Læreren, naar Eleven ellers kunde antages, give i Mulkt for hver slig Videnskab 1 Rigsdaler, og tillige være forbunden til i næste September Maaned i Høstens Ferietiid at lære ham det Manglende; og Eleven ej, forend nye indhentet

Kund-

Kundskab i første Hofsterie og nye Examen i denne Videnskab at kunde erholde Kaldsbrev og indsættes.

Men hvad vil man maaskee sige; kommer der ud af Alt dette? og skulde vel slig Skoleholder være bedre end enten Student, eller anden Seminarist? Jeg meener, at det noksom er tydeligt af det der allerede er sagt; Imidlertiid vil jeg her atter fremsætte det under Eet. 1) Da Studentere, og de hidtil værende Seminaristere kun blive almindelige til Skolelærere, naar de første ej kan arbejde paa Haab, og de Sidste beroer iikkun paa enkelte velgjørende Mennesker, som vil gjøre Bekostninger paa deres Opdrælse; saa kan disse derimod, paa denne Maade, ved en Kongelig Befaling herom, blive almindelige, og enhver Skoleholder kunde blive opdrært overeensstemmende med sit Ojemeed, og hele Landet faae dulige Skolelærere. 2) Naar en Student eller hidtil værende Seminarist er, som han er, god eller maadelig, saa kunde man altid paa denne Maade vente de beqvemmeste Evner i sig selv af Bondestandens Ungdom. 3) Naar disse bleve saaledes oplærte og examinerede, som forommeldt, kunde man vente dem ligesaa dygtige, til dette Brug, som en Student og anden Seminarist. Om disse maaskee i andre Dele kunde have Kundskaber, som Skolebørnene ej behøver, saa hjelper dette derfor ikke, og gjør dem til Skoleholdet dygtigere; derimod ere de ufyndige i de nødvendige Haandarbej-

arbeider, som ere saa saare nødvendige paa visse Steder især at indføres. 4) Naar en Student og hidtil værende Seminarist er fremmed for Bønderne, saa ere disse Elevens Venner og Bekjendte. Naar hint formedelst Opdragelse og Vane finder Skoleholdets forbedrede Indkomster for knappe, og ængstes med Næringssorger, saa finder denne dem tilstrækkelige, endogsaa rundelige. Naar hine har foruden knappe Indkomster, efter sin Opdragelse og tilvante Levemaade, ingen bedre Udsigter og Forhaabninger, saa har denne tilligemed tilstrækkelige Indkomster, ingen større Forhaabninger at gjøre sig; og naar hine ikke sjelden seee ned til Bønderbørnene med formegen Selvfølelse, saa har denne ingen større Paastand end at være sine Ligemænds Lærer og Ven. Med saa Ord: Denne har i sin Forfatning alt det, der kan gjøre ham lykkelig. Ja, foruden at boe iblandt sine Venner, som han ikke engang kunde have, som den bedste Bonde, foruden at være saa lykkelig, at han ei synes at have flere Ønsker og Forhaabninger at gjøre sig, er han fritaget fra det opslidende Bondearbeide, fra Hoverie, allehaande Rejser, Skatter, mangehaande Herrer m. m. Han har altsaa Aarsag at forrette sit Embede med den inderligste Tilfredshed og Glæde; saa meget mere endnu, naar han kan tænke sig at arbeide i det allerønskeligste Fag, at behandle og forædle det ædleste og dyrebareste af Alt, sine Medmennesker; og følgelig kan, og efter al Rimelighed

vil virke meget større Held end hine, og altsaa ere meget nyttigere og bedre Skolelærere end hine. — — —

Men hvad skal da gjøre disses Indkomster saa tilstrækkelige og rundelige? Jeg mener, som jeg allerede har yttret, naar de har det, og saa meget, som den velhavende Bonde har, og kan leve saa vel som han, saa har de Alt det, de kan ønske, og det som kan skaffe dem det lykkeligste Liv. Men naar har de det? Da, holder jeg for, naar de foruden frie Huus, (saa frie, at de ej behøver at anvende en Time eller en Skilling til dets Reparation) foruden frit Brændsel (fuldkommen tilberedet, kjørt for Døren) og saa har alt det De behøver til Føde, Klæder, og passelige Fornøjelser, i Ligning med de bedste Bønder. — Skoleholderne har nu i Almindelighed af 300 Tdr. Hartkorn, af hver Td. 1 Lpd. Høe og 1 Lpd. Halm; Videre: Græsning til 2 Kjør og 6 Faar, eller 6 Tdr. Land, derforuden enten 4 Tdr Rug og 4 Tdr. Byg, eller 24 Rigsdaler i Penge. Det øvrige, ubetydelige, de har, regner jeg ikke, undtagen Fritagelse for alle Skatter, som vissel ig ej heller er en liden Fordeel. Den der altsaa har Kornet, ham fattes Pengene, og den, der har Pengene, fattes Kornet; ligesom ogsaa Kornet er for lidet, hvis han har Børn, og ligeledes Pengene for faa. — Men lad dem nu, foruden det de har, faae en Mark af en Td. Hartkorn, det er af 300 Tdr. Hartkorn 50 Rigsdaler. Mon

de

de da bør have mere til at leve ligesaa godt ja be=dre og mere ubesørget end den mest velhavende Bonde. Dersom noget Steds ej gives 300 Tdr. Hartkorn under Skoledistriktet, der skulde Deg=ne=Embedet udstykkes paa Skoleholderne, at Sko=leholderne kunde erholde det her bestemte. Eller maaskee om alle Degne=Embeder, skjønt paa sin Maade nødvendige, Tid efter anden, gik ind; om der nøie bestemdes allevegne, hvor mange Skoler behøvedes; om Degne=Indkomsterne bleve lagte til Skoleholderne, som Kirkesangere, og saa det Øvrige, som maatte fattes til at erholde den her bestemte aarlige Indkomst for hver Skolelæ=rer, blev lagt paa Hartkornet; saa blev det maa=skee neppe noget Sted 8 Skilling paa hver Tøn=de Hartkorn. — Men ved denne Lejlighed spør=ges: Kan Nogen gjøre Regjeringen Forslag til Degnenes beneficerede Jorders Salg, som ere den betroede til Beskyttelse? Og kan der paa no=gen Maade gives Vederlag for Jord, som bestan=dig stiger i Værd, og hvis Produkter ligesaa ide=lig formeres og forbedres, uden i Jord igjen? — Vil man endnu mælde om Klæder for Skolelære=ren, saa synes dertil ingen Grund. Kunde dog ikke Skoleholderen af sine Faar og af sin Jord=lod ligesaa vel have Uld og Hør, som Bonden? Og Skolelærerens Kone, der ej bliver sinket med Hoverie, eller Bondens vidtløftige Agerbrug, ligesaa vel spinde noget til Klæderne som Gaardmandens? — Det eneste, jeg endnu vilde

ønske

ønske Skolelæreren, var: at Bønderne i hvert Skoledistrikt bleve paalagte at udkjøre hans Giødning, pløie og harve det halve af hans Lod, og hjemføre sammes Afgrøde. Naar hver Bonde gjorde ham en Dags Arbeide til dette, saa kunde Tøuren neppe tilfalde dem uden hvert tredie Aar, og dette var meget for ham, men ubetydeligt end og for hver Hoveriebonde. — Endelig maaskee det hører til pia desideria, og Luftkastellerne, at vente den Tids mulige Komme, da gode Skoleholdere, som nu ere Dagens Tone og sand Nødvendighed, kunde blive overflødige, og Degne igjen umistelige; men naar hver Gaardmand blev Hoveriefrie og Eiendomsmand, og hver Huusmand ligeledes, samt fik Jord til sit Huus, naar hver Moder, som paa Bornholm, hvor ingen Skoler ere, og hvor det, i adskillige Sogne i det ringeste, gaaer bedre til end i Sjæland med alle vore Anstalter, lærde sine Børn at stave og læse om Aftenen ved Spinderokken saa godt, at Skolemestere ei kan gjøre det bedre, forinden de kommer til Præsten til Konfirmationslæsning; og naar Fædrene saa paa sin Side kunde gjøre det ligesaa godt med at lære deres Børn at skrive, regne &c., mon ikke da Skolelærere kunde igien blive overflødige, og Degne (studerte) nødvendige til at modne og udbrede passende Kundskaber, og Præster kunde saa til Konfirmationen fornemmelig behøve at fuldføre og fuldkommengjøre det saa hældig begyndte Værk. — Grunden

til

til alt dette synes kun at være: Frihed, Velstand, og almindelig Kundskab hos Forældre.

(Fortsættelsen i næste Hefte)

M a h o m e d.

(Efter Voltaire.)

Aldrig har der været til en finere, en dristigere Vindmager end denne Mahomed, Abdallas Søn. Han siger selv i det tiende Kapitel af Koranen: hvo Anden end Gud selv kan have sammensat saadan Bog? Man raaber vel paa, at det er Mahomed, som har smedet den sammen. Velan, siger han, forsøg at skrive et Stykke, som kan ligne den, og tag til Hielp hvem I selv behager. I det syttende Kapitel raaber han: lovet være den, som om Natten førte sin Tiener fra Templet i Mecha til Templet i Jerusalem. Det er en smuk Reise; men dog ej at ligne ved den som han gjorde samme Nat, fra Planet til Planet, og de mange smukke Ting, som han saae paa denne sin Reise.

Han paastaaer, at der er 500 Aars Reise fra den ene Planet til den anden; og at han kløvede Maanen i tvende Partier. Hans Disciple, som

som med største Ærbødighed samlede alle Versene af Koranen, efter hans Død, have udelukt denne Himmelrejse: de frygtede for Spottere, og Philosopher. Dette var at være alt for delikat: de kunde dog altid forladt sig paa dem, som skulde skrive Kommentarier derover, hvilke nok maatte vide paa den bedste Maade, at udtyde den hele Rejsebeskrivelse. Mahomeds Venner burde vidst dette, at det Forunderlige, det Ubegribelige, er just Pøbelens Sag, at øve sin Forstand paa: vel kan de Fornuftige hemmelig modsige; men Publikum paalægger dem altid Taushed. Ikke desto mindre, ved at udelukke denne Reise til Planeterne, har man dog i Koranen efterladt nogle faa Ord om Tildragelsen med Maanen.

Koranen er en forvirret Samling af mange forskjellige Ting, uden Sammenhæng, uden Orden, uden Konst. Ikke desto mindre siger man dog, at dette kiedsommelige Skrift er en meget prægtig Bog. Araberne paastaae, at den er skreven med en Nethed, en Reenhed, som ingen i Eftertiden er kommen nær.

Den er egentlig et Poema, eller et Slags løs Stiil i Riim, som indeholder 6000 Vers. Ingen Poet har været til i Verden endnu, hvis egen Person eller Skrift har gjort en saadan Lykke. Længe twistede man, blandt Muselmændene, om Koranen var ævig, eller den var skabt af Gud, for at dictere den til Mahomed. Alle

Lærere fastsatte, at den var, og maatte være evig. De have Ret; thi denne Evighed er langt smukkere end nogen anden Mening.

Munkene, som have været reent ophidsede mod Mahomed, og have fortalt os saa mange Sottiser paa hans Regning, berette os, at han ej engang kunde skrive sit Navn. Men hvorledes kan man vel forestille sig, at et Menneske, som har været Handelsmand, Poet, Lovgiver og Regent, skulde ikke engang have kundet skrive sit eget Navn?

Om hans Bog er slet for vor Tid og for os; da var den der mod meget god for dem, som levede paa samme Tid, som han; og hans Religion endnu bedre. Dette maae man tilstaae ham, at han næsten omvendte hele Asien fra Afgudsdyrkelse. Han lærte, at der var kun een Gud; og tordnede med Hæftighed mod dem, som lærte at der var flere, som tage Deel i Guddommen. Han forbyder ubillig Aager og Renter at tages af Fremmede; og derimod befaler, at give Almisser. Efter hans Lærdom er Bønnen en absolut Nødvendighed; og at forkaste den evige Forudbestemmelse, er Grunden af hans hele Lærdom.

Underligt havde det været, om ikke en Religion, saa enfoldig og saa klogelig indrettet, og som blev prædiket af en Mand, der vandt Sejr hvor han kom, jo skulde have undertvunget en stor Deel af Jorden. At tale Sandhed, da har Muselmændene virkelig omvendt lige saa mange ved

Overbeviisning, som ved Sværdet. De have omvendt til deres Religion Indianerne; ja endog Negrene; ja endog Tyrkerne, som deres Seierherrer, have underkastet sig Ismaels Lærdom.

Mahomed lod ellers blive tilbage i sin Lov mange af de Ting og Skikke, som han fandt at være i Brug, i den arabiske Gudsdyrkelse, som for Exempel: Omskjærelsen, Fasten, og Pillegrimsreisen til Mecha, hvilken havde været i Brug 4000 Aar for ham; ligeledes Afvaskelserne, som ere saa nødvendige baade for Sundhed og Reenlighed, i et Land hvor Linned var ubekjendt. Endelig lod han ogsaa i sin Lærdom faae Plads, en Tanke om den yderste Dom, hvilken de viise Magi vare Tilhængere af, og som var fortplantet fra dem til Araberne.

Da han engang prædikede om, at man skal opstaae ganske nøgne ved den yderste Dom; saa fandt hans Hustrue Aishea denne Sag noget ublu og farlig; men han svarede heel koldsindig: giv dig tilfreds, min hjerte Kone, paa en saadan Tid vil man ej faae store Fristelser til at lee.

I Følge Koranen, da skal en Engel veje baade Mænd og Qvinder i en stor Vægtskaal. Denne Tanke har og de gamle Magi givet Anledning til. Af dem har han og laant den skarpe Broe, som man skal gaae over efter Døden; samt deres Jannat, hvor de udvalgte Muselmænd skal finde Badsteder, herlig udstafferede Værelser, prægtige Senge, og dejlige Piger, med store sorte

Øjne.

Hine. Det er og sikkert, hvad han siger: at alle Sandsernes Forlystelser, som ere saa nødvendige for alle dem, der skal opstaae med Sandser, skal ikke være at ligne med den Forlystelse, at kunne betragte det høieste Væsen.

Han ydmyger sig saa vidt i sin Koran, saa han tilstaaer: at han selv ej engang kan komme i Paradis ved sin egen Fortjeneste; men alene efter Guds rene Villie og Behag. Det er ogsaa efter denne rene guddommelige Villie han befaler, at den femte Part af alt Rov og Bytte skal være Prophetens Deel.

Det er ikke sandt, som Nogle foregive, at han udelukker Fruentimmer af Paradis. Det har ingen Rimelighed, at et Menneske saa klog, som han, vilde lægge sig ud med den halve Deel af det menneskelige Kjøn, som dog virkelig hersker over den anden halve Deel. Albufeda beretter, at en gammel Kjærling engang giorde ham et heelt Bryderie med at spørge ham, hvad man skulde gjøre for at komme i Paradis? Mit Barn, sagde han, Paradis er ikke indrettet for gamle Kjærlinger. Derpaa gav den gode Kone sig til at græde bitterlig; men Prophetens sagde, for at trøste hende igjen: der kommer paa det Sted ingen Gamle; thi de blive alle unge igjen. Denne trøstrige Lærdom, er bekræftet i det 54 Kapitel af Koranen.

Han forbød Viin af den Aarsag, at en Dag vare hans Disciple komne til Bønnen gand-

ske drukne. Han tillod, at have mange Koner; og derudi lempede han sin Lærdom efter en Sædvane, som fra umindelige Tider havde været i Brug hos de østerlandske Folk. Kort: hans politiske Love ere meget gode, og hans Lærdom prisværdig for det meste; men Maaden at fortplante den paa, er afskyelig, nemlig Bedragerie og Mord.

Man vil undskylde ham, i Henseen til Bedragerie: man siger, at Araberne, før Mahomeds Tid, kunde tælle 180,000 Propheter; og altsaa kunde det ej være saa stort et Uhæld, at der kom Een til paa Registeret. Man siger videre, at det er fornødent Mennesker blive førte bag Lyset; men hvorledes kan man vel retfærdiggjøre et Menneske, som siger til sin Næste: troe, at jeg har talet med Engelen Gabriel, eller jeg slaaer Hovedet fra dig.

Hvor meget mere maae man da ikke ære en Confusius, den første af slige Lærere, der dog aldrig haver paastaaet, at have havt Aabenbaringer: han brugte intet Middel, uden den sunde Fornuft; og aldrig Opdigtelser, eller Voldsomhed. Som Statholder af en stor Provinds, havde hans Bestræbelser den Virkekraft, at Dyden og Lovene blomstrede. Da han faldt i Unaade og Armod, lærte han endnu; og i sin Fornedrelse lige saavel, som i sin Højhed og Ære, virkede han med Hæld, som forstandig og ædeltænkende Mand. Han gjorde Dyden elskværdig; og han

fik

fik til Discivle, det ældste og viseste Folk, blandt Nationer paa Jorden.

Greven af Boulainvilliers, som fandt Smag i Mahomeds Lærdom, maae gierne rose Araberne: alt dette hindrer ej, at man jo maae ansee den hele Nation for Røvere. For Mahomeds Tid, plyndrede de Folk, og tilbade Stjernerne; men under Mahomed plyndrede de i Guds Navn. De besadde, siger man, de gamle heroiske Tiders Enfoldighed; men hvad vil man vel egentlig sige med disse heroiske Tider? Det var den Tid, da man slog hinanden ihjel, for at vinde en Brønd eller en Kilde, ligesom man nu gjør, for at vinde et Stykke Land. De første Muselmænd bleve af Mahomed opmuntrede ved et Slags Raserie af Enthusiasme: intet Folk er mere at frygte for, end det, som intet har at tabe; og, som paa engang tillige, fører Krig for Religionens og for Byttets Skyld.

Man maae tilstaae, at just ej den fineste Smag herskede i deres første Adfærd. I Mahomeds første Egteskabskontrakt staaer udtrykkelig at eftersom Cadishea er forelsket i ham, og han ligeledes forelsket i hende; saa har man fundet det for godt, at forene dem. Men hvad er mere enfoldigt, end at man har gjort ham en genealogisk Stamtavle, i hvilken man lader ham nedstige i lige Linie til Adam? Arabien havde vel ogsaa sin Moreri, og sin Merime galante.

Den

Den store Prophet maatte ellers føle det Vanheld, som er tilfælles for saa mange Mænd i Ægteskab. Naar det er saaledes; saa kan ingen med Føje beklage sig. Man veed Navnet paa den, som nød megen Gunst hos hans anden Kone, den smukke Aishea. Hans Navn var Assouan. Mahomed udviiste ved dette Tilfælde en langt højere Sjæl, end Julius Cæsar, som forstjød sin Gemalinde, sigende: at det var uanstændigt, endog at Cæsars Hustrue var i Mistanke. Propheten vilde ej engang lade sig mærke med Mistanke over sin Kone. Han lod fra Himmelen nedstige et Kapitel af Koranen, for at godtgjøre, at hans Ægtefælle var ham troe.

Man forundrer sig over ham, som den, der fra at handle med Kameler, svingede sig op til Ypperstepræst, Lovgiver og Monark; som den, der undertvang hele Arabien, som aldrig før var bragt under Aag; som den, der gav det romerske Monarkie i Østen, samt det persiske Rige, det første Knæk. Voltære derimod, forundrer sig mere over, at han har kundet holde Fred i sit Huus, imellem sine Qvinder.

Han forandrede den hele Forfatning, af en heel Strækning i Europa, Halvparten af Asien, næsten hele Afrika; og der fejlede ikke meget, at jo hans Religion havde spillet Mester paa den hele Jordklode. Hvortil tjene da saa store Hovedforandringer? Et Steenkast lidt hæftigere, end det

kom

kom fra første Haand, skulde gjøre Forandring udi hele Verdens Skjæbne.

Hans Svoger Ali paastod, at da man skulde begrave Propheten; saa fandt man ham i en Tilstand, der er meget usædvanlig, hos den der er død, og at hans efterladte Enke Aisheа raabte: havde jeg vidst, at Gud vilde have beviist saa stor Naade mod den Afdøde; saa skulde jeg ej have manglet, at været tilstæde hos ham i hans Dødstime.

Aldrig har nogen Mands Liv og Levnet været saa omstændelig beskrevet, som Prophetens Mahomeds: endogsaa lige til smaae Ting; og de allermindste Partikulariteter har man gjort hellige. Man veed Tallet og Navnet paa alt hvad, som var ham tilhørende: 9 Kaarder, 3 Lantzer, 3 Buer, 7 Cuirasser, 3 Spyd, 12 Koner, 1 hvid Hane, 7 Hæste, 2 Muulæseler, 4 Kameler, uden at regne hans Klippert Borac, paa hvilken han gjorde sin Himmelrejse. Men denne havde han kun til Laans, thi den tilhørte Engelen Gabriel. Alle hans Talemaader have været udsøgte: blandt andet paastod han, at kjødelig Omgang med Fruentimmer, gjorde ham altid ivrigere til sin Bøn.

Fester.

Cara-

Caravanen af Mecha.

Den navnkundigste blandt Caravanerne, er den, som aarlig gaaer fra Damasco eller Aleppo, til Mahomets Grav; den afgaaer sædvanlig i Juli Maaned. Ved denne Tid seer man hver Dag at ankomme Pilegrimme fra Persien, fra det Mogulske, fra Tartariet, og fra andre Riger af den mahomedanske Sekt.

Nogle Dage forend Caravanens Afgang, holde Pilegrimmene en almindelig Procession, kaldet Mahomets Procession, for derved, formedelst Mahomets Forbon, at faae en lykkelig Rejse. Paa den Dag Processionen holdes, lade de Pilegrimme, som ere de anseeligste, enten ved Fødsel eller ved Rigdom, sig see i deres bedste Klæder. Man seer dem paa prægtig sadlede Hæste, ledsagede af deres Slaver, som føre Haandheste og Kameler, som prægtig ere udstafferede.

Processionen begynder ved Solens Opgang, da Gaderne allerede ere fulde af utallige Tilskuere: de Pilegrimme, som udgive sig for at være af Mahomets Afkom, begynde Toget; de ere klædte i lange Klæder, med grønne Turbaner paa Hovedet; et Privilegium alene for dem, som udgive sig for at være af Prophetens Paarørende. Fire gaae i hver Rad: efter dem følge Musikantere, som traktere forskjellige Slags Instrumenter;

ter; og efter dem komme i Geleder Kameler, som ere udzirede med Toppe og Fiere af forskjellige Slags Farver.

Forved Kamelerne gaae tvende Paukere; og Lyden af Pauker, Trompeter og Bjælder, gjøre disse Dyr balstyrige. Derefter følge til Hest de andre Pilegrime, sex i hver Rad, efterfulgte af Bæresiole, opfyldte med de Børn, som Forældrene skulde fremstille for Propheten. Disse Bæresiole ere omringede af en Mængde Sangere, som medens de synge, gjøre mange usædvanlige og besynderlige Gebærder, for at indbilde Folk, at de ere indspirerede.

Nu følger to hundrede Ryttere, klædte i Bjørnehuder; og efter dem, komme smaae Kanoner, liggende paa Lavetter: Kanonerne blive hver Time affyrede; og imedens dette skeer, opfylder den hele Almue Luften med Glædeskriig. Disse Kanoner eskorteres af et Compagnie Ryttere, alle iførte Kyradser af Tigerskind; deres lange Knebelsbarter, deres tartariske Huer, de store Sabler, som de have ved Siden, give dem et krigersk Udseende.

Fire Hundrede Soldater til Fods, i grønne Klæder, med store gule Huer paa Hovedet, marschere forved Mufti, som er ledsaged af Lovkyndige; og en stor Mængde Sangere gaae forved Mahomets Standart, hvilken følger efter ham: denne Standart er af grønt Atlask, brodered med Guld; og den har til Drabantere

tolv

Ryttere, klædte i deres Vaabenkiorteler, bærende i Hænderne Sølvkoller, men efterfulgte af Trompetere, og nogle Personer, som stedse, efter Takten, slaae paa Sølvplader.

Dernæst seer man det Telt, som skal overleveres ved Mahomets Grav: der bæres af tre Kameler, udpyntede med grønne Fiere og Sølvplader. Teltet er af Flojel, karmosinrødt i Bunden, udstaffered med Guld og Ædelstene af forskiellige Farver. Lønnede Dandsere, dandse og efterabe sieldne og rare Mennesker. Til Slutning kommer Bacha af Jerusalem, som slutter Troppen i Processionen; men forved ham er der Trommer, Trompeter, og andre Tyrkiske Instrumenter.

Naar Processionen er til Ende; saa tænker enhver Pilegrim kun paa sin Bortreise. Staden Mecha er det Sted, hvortil Reisen er bestemt: denne Stad ligger i det lykkelige Arabien, to eller tre Dages Reise fra det røde Hav, ved Floden Petius, nu kaldet Edda. Tyrkerne troe, at deres Prophet er fød i denne Stad; og derfra hidrører den store Højagtelse, som de have for den: naar de tale om den; saa give de den ej andet Navn, end den prægtige.

Naar de skulde bede, hvilket skeer mange Gange om Dagen; saa vende de altid Ansigtet mod denne Stad, paa hvilket Sted de end ere. Deres Moschee er midt i Staden; og de paastaae, at den staaer paa det samme Sted, hvorpaa Abraham

ham fordum byggte sin første Bolig. De kalde denne Moschee det firekantede Huus; og efter gammelt Sagn, troe, at Abrahams Bolig havde en saadan Skikkelse. Moscheen er stor og smuk: den er prydet med adskillige Skilderier og Forgyldning; ogsaa med alle de Varer, som Mahomets Tilhængere, for at ære ham, have didsendt. Over Taget ere tvende Taarne, som gjør, at man meget langt borte kan see hvor Staden Mecha og dens Moschee ligger.

Nær derved, er der et Kapel, som indbesatter en blandt Tyrkerne berømt Brønd, hvilken de kalde Ternicna. Deres Historieskrivere sige: at Vandet i denne Brønd har sit Udspring fra den Kilde, som Gud fordum viste Agar og Ismael, da de uddrevne af Abrahams Huus, var nødte at flygte til Arabien. Mahomet brugte denne Kilde, som et Middel til at sætte sit Fødested i Anseelse hos alle Tilhængere af hans Sekt: han lod udsprede det Rygte, at Vandet af denne Brønd havde en saadan Kraft, at det ej alene kunde læge alle Legemets Svagheder; men endog at rense de med de største Misgjerninger besmittede Sjæle.

Denne Mening er saa rodfæstet blant Muselmændene, at man idelig seer ankomme hele Flokke af Pilegrimme, som strax løbe til Brønden, for at drikke af Vandet, og at vaske sig dermed. En Mængde af Kjøbmænd, som handle med alle Slags Ædelstene, falholde, nær ved denne

denne Brønd, deres glimrende Vare, og en Mængde af vellugtende Sager: deres Afsætning er betydelig; og derfor have de Brøndvandets indbildte Kraft at takke. Stedse biddrager der til denne Brønd, lige saa mange Mennesker, skyldige i adskillige Misgjerninger, som legemlig Svage, der ere besængte med mange Slags Sygdomme.

Egnen omkring Mecha, er jævn og slet; Grøden er god og overflødig. Denne Frugtbarhed tilskrive Tyrkerne det Løfte, som Gud gjorde Agar og hendes Søn: at give dem paa denne Mark, hvor Engelen henforte dem, alt hvad de behøvede til deres Ophold. Alle Muselmænd har ej mindre Højagtelse for Staden Medina end for Mecha; og Aarsagen dertil læses i de arabiske Historier.

Derom bliver saaledes berettet: Indbyggerne i Mecha bleve fortrydelige over, at Mahomet opstod, som en Lovgiver iblant dem; og, at han fik en Mængde Tilhængere, hvilke hørte ham, som et Orakel. Derfor sammenrottede de sig, for at uddrive ham af deres Stad; men af sine Disciple fik han herom Underretning: han var saa klog og forsigtig, at han, med tvende af dem, hemmelig flygtede, og skjulte sig i en Hule, som han fandt paa Bjerget Tor, hvilket Bjerg, ligger een Miil fra Staden Mecha.

Historieskriverne lægge til: at han ej endnu troede sig sikker nok der; men tillige med disse sine

tvende Disciple, der vore lige saa frygtsomme, som han, flygtede til Medina. Da denne nye Lovgiver var kommen i Rolighed, i denne Stad; saa begyndte han her, at prædike sin nye Lærdom: han blev anseet som Een der havde guddommelig Inspiration, prophetiske Gaver; og han vandt Mængdens Bifald, da hans Moral var magelig.

Dette tilveiebragde ham i kort Tid, en Mængde af Tilhængere, ej alene fra Naboerstæderne; men endog fra langt bortliggende Lande. Denne Mængde af Disciple, bleve hans Undersaatter, hvilke adlød ham, som deres Eenevoldsherre: til Slutning, fandt han sig i Spidsen af et saa stort Tilhæng, at han saae sig i Stand til at foretage sig, hvad det skulde være.

Meget var han fortørnet over sine Medborgere, Indbyggerne af Mecha, som havde villet udjage ham fra sin Fødestad; og han fattede derfor det Forsæt, at vilde først hævne sig paa dem: han holdt for, at Hævnemaaden vilde blive dem meget smertelig, naar han erklærede Medina for sin Stad; og han fastsatte, at baade han og Efterkommere i Regjeringen, der skulde residere.

Han befalede: at vilde der begraves; og hans Ligkiste staaer og endnu i den store Moschee, kaldet Kiabi. Ligkisten er indsluttet i et Taarn, og staaer paa Marmorstøtter; den er bedækket med et Gyldenstykkes Teppe, og omringet med en Mængde af stedse brændende Lamper. Taarnets Mure ere beklædte med Sølvplader; og det er

ved

ved denne Grav, at Caravanerne gjøre deres Opvartning.

Naar den Caravane, som bringer Fordringerne fra Storherren, er ankommen; saa fremstille sig strax de Dervischer, som ere satte til at passe paa Moscheen, for at modtage dem. Pilegrimmene gjøre Glædeskriig, og synge Sange til Prophetens Ære, saa der høres Gjenlyd i Moscheen. Derefter er der intet andet end Gjæstebud og Glæde, lige indtil Caravanens Afreise.

Paa den Dag, som Caravanen bortrejser, forsamle sig Pilegrimmene igjen, og derpaa tiltræde Reisen, syngende med høj Røst, nogle Vers af Koranen. Naar Pilegrimmenes Paarørende og Venner, have faaet Kundskab om Caravanens Forbireise; saa gaae de dem i Møde, for at byde dem Forfriskninger; og hele Vejen igjennem, gjør hver Mand sig en Ære af, at bringe dem disse.

Men det er især, ved Caravanens Tilbagekomst, at Pilegrimmene faae Lykønskninger af den hele Bye, hvorfra de vare udrejste; og overalt beviser man dem Ære. Fra den Tid af, komme de i Besiddelse af alle de Friheder og Fordele, som den Tyrkiske Religion tilstaaer dem, som henreise for at besøge Mahomets Grav. Den, af disse Rettigheder, som mange Pilegrimme meest behøve, er at de befries fra den Straf for Misgierninger, hvortil de ved den Tyrkiske Ret kunde være dømte. En Pilegrimsrejse til Mecha

og

og Medina, sætter dem i Sikkerhed mod al Forfølgelse og Tiltale; ja den forvandler dem fra Misgjerningsmænd, som de vare, til gandske ærlige og skikkelige Folk.

Det er ej alene Pilegrimmene, som faae disse Privilegier; men Kamelen, som har havt den Ære, at bære Storherrens Foræringer, nyder og sit. Dens Privilegium bestaaer deri, at den ej mere behandles, som et gemeent Dyr; men ansees, som den, der har den Lykke, at være helliget til Mahomet. Denne Titel befrier den, for dens hele følgende Levetid, fra alt Arbejde og Tjeneste. Man indretter til dens Bolig, en liden Hytte, hvor den lever i Fred og Rolighed; den faaer god Opvartning, og god Føde.

Fester.

Hymne til Solen.

(Efter Fr. L. Stolberg.)

Dig, opvaagnende Sol! Jordkredsen hoverer imøde;
Dig den Bølgernes Larm fra jordombeltende Havdyb!
Natten bestiger sin Vogn til Flugt; livmanglende Skyer
Hylle den, medens i rædsomme Dyb den styrtes, og svinder.

Gavn-

Gavnrig straaler du frem, og Jorden med brudeligt
Smykke,
Duggende Purpurskyer, de flammende Tindinger
krandser.
Alting frydes ved dig! I Hoitids glimrende Dragter
Klæder du Himmel og Jord og Havets de krusede
Stromme.

See! i rosenfarvet Baand du leder den junge,
Venlige Dag, halvskjult af dit safranskinnende Belte!
Men — hvi voxe saa snelt nysavlete Himmelsons
Kræfter?
Ildrigt lyner hans Blik! Dit straalende Kogger han
griber,
Flammende Pile han alt udhvirvler fra gyldene Bue!
Vredes, Himmelske, ej! men skal guldbamrede Bue
Klinge; saa stiil dit forfærdende Skyts mod Oceani
Floder!
Stiil det mod hidued smeltende Top af besneete Alper!
Stil det mod sandige Ørk, hvor Lover og Tigre
omflakke.
Vredes, Himmelske, ej! Dig Fuglenes Sange an-
raabe,
Dig den susende Skov, dig Vellystduftende Blomster!
Flagrende Zephyrs Vinge; du ej ved din Lue fordærve!
Ej uddrikke i brændende Torst de kjolende Kilder!
Draaben, som bøjer det spirende Græs udtorre du ikke!
Sol!

Sol! smil ned til vor Jord! udgyd af straalende Urne
Liv ned over Naturen; thi Livets Fylde du ejer!
Nærmere Himlen, af himmelske Veld du oser, og aldrig
Torster du selv! — Hiin Dag, da Herren, omgjordet med Almagt,
Som med ombundne Kurv en Sædemand, Sole udstroede,
Millioner ad Gangen, enhver omkrandset med Jorde,
Raabde han, Sole, til Eder: I Liv og Varme udbrede
Paa nodtorftige Kloder; og over de torstende omnes'
At jeg den Aften, da Himle forgaae, over Eder maae omnes.
Saa han raabde. Erindre dig det, o Straalende! Tidlig
Kommer engang, eller seent, hin store Himmelens Aften
Da I alle — utallige Hær af mægtige Sole —
Skulle, som Myg, der om Sommeraften i Dammen sig styrte,
Ned — med blegnende Straaler ned — fra Himlene falde!
Eder venter Guds mægtige Dom! Guds naadige Domme!
Griber ej Daarernes Haab at forgaae! Livskjænkeren, Herren

Skal gjenkalde nedstyrtede Myg, nedstyrtede Sole
Til nyt Liv! — Du skuer herned paa sværmende Myggflok; —
Evig skuer han ned paa alle kredsdannende Himle.

J. M. Hertz,
Sognepræst i Corsøer.

Ved en retskaffen Mands Hedenfart.

Igjennem Verdens Sorg og Møje,
Vi vandre frem til stille Grav;
Man her maae Avind, Trængsel døje;
Og fro nedlægger Vandrestav:
Hvad Jorden gav, igien den faaer;
Men tænksom Deel, den ej forgaaer.

Vel tungt, at Venner bort maae vandre,
Til et for os saa ukjendt Land;
Vel tungt, at den, som lærte Andre,
At kjende Viisdom, Dyd, Forstand,
Skal kaldes bort, i Blomstertid;
Og her ei gavne ved sin Flid.

Skal Tolk, i Sandheds lyse Orden,
Ej lyse meer' for Sandheds Ven?
Skal dydig Sjæl forlade Jorden;
Og Lastens Træl beherske den?
Alviisdoms Gud! Er det din Daad;
Hvo fatter da dit Viisdoms Raad?

Dog, hvad Gud gjør, os helligt være;
Usporligt er Alviisdoms Raad:
En savnet Broders Død os lære,
At her ej skjønnet blev hans Daad.
Vor Broder kaldtes bort af Gud;
Han glædtes ved det Faderbud.

Mig helligt være skal dit Minde;
Du iilte frem i Dydens Fjed:
Som dydig Sjæl, du Løn skal finde,
I en lyksalig Evighed.
En Taare glider ned paa Kind,
Skjønt du gik fro i Himlen ind.

En Prøvestand dig her i Livet,
Anordnet var af Viisdoms Gud;
En salig Stand dig nu er givet,
For du i Prøvetid holdt ud:
Du stedse fulgte Sandhed, Dyd;
Og nu indhøster Himmelfryd.

En salig Tilstand, efter Tiden,
I herlig Virksomhed bestaaer;
Men Virkegraden, stor og liden,
Er vejet efter Provegaar:
Vor Kundskab, vor Beqvemhed her,
Bestemmer Virksomheden der.

I Sandheds Kundskab, skal man stige,
Til større Grad, i Virksomhed;
Omsider ingen Engel vige,
I høj og virksom Salighed:
Ej Sjælens Stigen Grændse har;
Fra Gud den Aandsdrift kommen var.

Alt gaaer jo gradviis frem i Tiden;
Af store Spring man intet veed:
Saaledes og i Evigheden;
Thi Andet mod Guds Viisdom streed.
I herligt, saligt Himmelhjem,
Man ogsaa gradviis skal gaae frem.

Vel kan en Dødelig ej fatte,
Hvad hist skal skee, blandt Engles Tal;
En Støvets Søn ej her kan skatte,
Hvad Virksomhed hist øves skal:
Men varsom Slutning om slig Daad,
Ei strider mod Guds Viisdoms Raad.

I Skabning, for fra, skeedte Under;
Men aldrig mere saadant skeer:
Guds Viisdom, forud, Alt udgrunder;
En Skaber forud Alting seer.
Han ordned Love, Kræfter, Drift;
Naturens Alt stadfæster stigt.

Hvad Gud har ordnet, er det Rette;
Hvad Gud har i et Blik bestemt,
En herlig Kiæde udgjør dette;
Ej Engel, Mide er forglemt:
I Liv, i Død, i Evighed,
Var Øiemeed, Lyksalighed.

Lyksalighed man nyder Neden,
Skjøndt Sorg og Kummer er deri;
Lyksalighed i Evigheden,
Man nyder, reent fra Kummer frie:
Velkommen Død; du Færgemand,
For Aanden til lyksaligt Land!

Fester.

Sub:

Subskriptionsplan

paa

Nathanael.

Læsning for tænkende Mennesker.

Hensigten af denne Bog er: at forædle Kirketroen til reen Religiositet, som udviklende det Guddommelige i Menneskets Natur (το Θειον), luttrer det til at ane og deelagtiggjøres i "den Guds Fred, der er over al Fornuft" (Phil. 4. 7.): at efterspore denne Analogie, hvilken Christianismen — i dens Stifters Død til Forløsning fra vore Synder, — aabenbarer som et guddommeligt Mysterium, ved at fremstille den som Grundelementet af en Religion, der oprunden, udviklet og bekræftet i vort Hierte, er vort Livs Resultat, hvis Lov ikke er af Tiden, og hvis Kraft ikke er af Naturens Mechanismus.

Religionen, sagde jeg (i Repertoriet 1 B. P. 195) er det højeste Resultat af den menneskelige Aands moralske Cultur. Anderledes veed jeg endnu ikke at betragte den; thi hvorledes skulde den ellers kunne vorde en Deel af vort Selv, uadskilleligt fra det, som Aandedraget fra vort Liv? (l. c. Pag. 302).

Først da forstaae vi Bibelen, naar vi i den finde vort Hiertes Sandheder.

Gud, siger Skriften, boer i et utilgiængeligt Lys (1 Tim. 6. 16.); men han har ikke ladet sig uden Vidnesbyrd. (Actor. 14. 17.)

I Østen oprandt den Soel, hvis milde Straale udviklede hver menneskelig Kraft, forædlede hver menneskelig Følelse; — og aldrig dalede den. Allevegne, hvor et menneskelig Hierte slaaer, skuer Forskeren den; hist dens matte Gjenskin, her dens fulde Glands.

"Gud skabte Mennesket i sit Billede" vidner hint ærværdige Oldsagn, der forkynder, at en højere Magt end Naturen antog sig Mennesket, sin Gjerning. Da hvi-

hvilede han af Alt, hvad han havde gjort. Men paa den syvende Dag helliger han Alt dette. (1 Moseb. 2. 3.) Med Religionens Indstiftelse begynder hans aandige Skabelse: (cfr. Joh. 1. 1.) — og han hviler aldrig. (Joh. 5. 14.) Han lod sig ikke uden Vidnesbyrd. Kun at vor indvortes Sands er reen nok til at agte paa hans Stemme: at vi ikke sløve vort aandige Organ for den: ikke profanere hint Θειον i os!

Han hvilede aldrig, — men Menneskets Aand hvilede. I Tidens Fylde sendes Jesus Christus. Han vakte Mennesket af sin Slummer, blev Midler imellem det Endelige og Uendelige. En høiere, reenere, — en himmelsk Natur maatte lede Mennesket paa det Spor, hvilket det tabte.

Han stiftede en Universal-Religion: den omfatter alle Aeoner. Lys og Liv — disse Menneskehedens evige Grundideer, hvilke den udvikler, — er dens Universalitets Hjemmel, Vidnesbyrd, Charakter.

Den Spire, der, ofte nedtraadt men aldrig qvalt, slumrer i alle Regioner, opvoxer her, midt imellem Løgnens Ukrud og Ugudelighedens Tidsler, som Kundskabets Træe, paa hvis saftfulde Grene Dydens Frugter, Livets ædelste Haab, uforvisneligen grønnes.

Religionen, saaledes igjennem alle Verdensaldere betragtet i sin Continuitet, løser vor Tilværelses historiske og moralske Gaade. Christi Religion (saare forskjellig fra den christelige Religion) er alle Religioners Religion: den evige uendelige Religions positive, bestemteste Form. Stedse udvikler, udvider, sønderbryder, fornyer denne Form sig med den Kraft, der evigen gjennemtrænger og luttrer og sammenholder den.

Christianismen er i sit eget Vidnesbyrd Spaadommens Aand (Apoc. 19. 10.), Summen af alle Propheterne. Og hvor en reen Aand udtalte sig, der er Prophetie: thi der aabenbarer Menneskehedens Charakter sig. Spaadommen (Prophetien, Divinationen) er, som Religionen selv, — hvoraf den (en religiøs Historie a priori) er en integrerende Deel! — den reeneste Metempsychose. Alle — Jøders og Hedningers — Seere og Propheter talte af en høiere Aand; ingen af sig selv. De følede alle en Numens Nærværelse, der stemte deres Siæle.

Paa Christus tyde de alle. Hans Dag ønskede de alle at see, og de saae den. (Joh. 8. 56.)

Han

Han kom, den omspaaede, den ventede. — Hele Oldtidens Symbolik, der udtrykker det sukkende Creaturs Længsel: (Rom. 8 22.) alle dens mindende Sagn, betydningsfulde Myther: hver dens glimtende Anelse og ulmende Haab opløser sig i hans Religion til en Samklang af rene harmoniske Toner. Dem alle, — thi de ere alle meer eller mindre forstaaete Yttringer af den ædelste Drift i vor aandige Natur; — dem alle bærer den til Himmelen, hvorfra al Religion kommer og hvorhen al Religion kalder: til den Evige, der forstaaer hvert Menneskets flammende Følelse.

Hver Kreds, Religionen gjennemløb, griber ind i en anden: og midt i den sidste staaer Christus, som Centrumet for alle Menneskets Berørelsespunkter med Universumet: som alle Typers Architype: som en evig Aeon, enende Himlen og Jorden. Hans underbare Religion er Menneskehedens Palingenesie: thi i den gjenfinder Mennesket sig selv, sin Oprindelse og Bestemmelse: det veed nu, hveden det kom og hvorhen det gaaer: det veed nu, hvad det vil.

Dette er Vidnesbyrdet, hvilket de Bøger indeholde, der beskrive den religiøse Historie, hvis Helt han er.

At tolke disse Bøger i deres individuelle og mangfoldige Caraktеr; at vise, hvorledes Aabenbaringens ældste Elementarbøger (det G. T. Hebr. 5. 12.) forholde sig til hine, er Nathanaels Agt; som han overhovedet vil vise, hvilke Fakta i den menneskelige Aands Religiøsitet, vor Villies høieste Eenhed, i sine Grunde, Anskuelser, Resultater, stemmer overeens med og bekræfter.

Erkiender Sandheden og Sandheden skal gjøre eder fri! sagde Jesus (Joh. 8. 32.) Hvo der, frigjørende sig selv fra den Træghed, der paa alle Maader begrændser Aandens frie Yttringer, erkiender Sandheden, attraaer en evig og uforgaaengelig Vished. Stedse afsondrende det Timelige fra det Evige, veed han omsider, paa hvem han troer. (2 Tim. 1. 12.)

Vor Tilværelse her paa Jorden er en Stræben, og derfor en Kamp med alle dens Indskrænkninger. Saaledes forestiller Skriften den; som en saadan forklares den. Verden forgaaer med dens Lyster: (1 Joh. 2. 17.) det Gode kan ikkun fremmes ved det Gode; men hvo der gjør Guds Villie, bliver evindeligen. (l. c.) Løgn og Vildfarelse bærer Spiren til sin Forstyrrelse

skrrelse i sig selv, derfor kan den ikke bestaae i Kamp med Sandhed, det Uforkrænkelige

Dette forkynder Jesu Lære og Liv. Hans Opstandelse beseglер Vidnesbyrdet: Tro paa den er Tro paa Guds Almagt og Viisdom. Jesus bragte Udødelighed og uforkrænkeligt Væsen frem til Lyset! (2 Tim. 1. 10.) derfor er han dens første praktiske Lærer.

Hans efterladte Ord og dets Virkninger vidne derom.

Som Regnbuen, efter hint kjenne folkeslivse Sagn, (Gen. 9. 13.) sees i Skyen som et Pagtens Tegn imellem Himmelen og Jorden: saa staaer hans historiske Existenz (i alle dens Momenter: Lidelse, Død, Opstandelse, Forherligelse,) som et dokumenteret Faktum i Universumets Historie. Saa staaer, siger jeg den levende Christus i den Sky, der omdrager vort Øie, (Actor 1. 9.) som Guddommens Anthropomorphose og Menneskehedens Apotheose, til Forjettelse om en nye Himmel og en nye Jord, paa hvilken Retfærdighed skal boe. (2 Petr. 3. 13. Apoc. 21. 1.): som et Pagtens Tegn fra en Gud, der holder sit Tilsagn evindeligen, at efter den indbrydende Midnat vorder en Dag, der, forklarende Alt, skal aabenbare os vort Selv (1 Joh. 3. 2) og i det (Matth. 5. 8.) den Gud, — hvis Slægt vi ere! (Actor. 17. 28.)

Disse Ideer, der i Bogen selv skulle udførligen udvikles, ere det Schema, under hvilket dens Indhold ordner sig. Omridsene til dem findes allerede i det bekiendte Repertorium for Fædrelandets Religionslærere. Den Overbevisning, jeg der forkyndte, er i det Væsentlige endnu den samme: klarere og fastere.

Jeg frygter ikke den mistolkende Dogmatismes og forkiettrende Zelotismes Anfald; de synes desuden at have opbrugt deres Vaaben imod mig; men ligesaa lidet frygter jeg den frivole Irreligiøsitet, der er — ikke Tidsalderens, men — mange af vore Samtidiges Idol. Hvorledes skulde dens feige Tjenere have Mod, til at troe en positiv Religion: de, der overhovedet ikke troe personlig Tilværelse? hvorledes skulde en sensus Numinis være dem hellig, der intet Begreb have om en sensus, som Eenhed, men blot kunne tænke sig sensus, som de fem Sandser? — —

Jeg

Jeg haaber, at de mange, der yndte Repertoriets religiøse Tendenz og dets Udgivers frimodige Sandhedskierlighed, have bevaret den Yndest for Manden med de modnere Evner, som de for otte Aar siden skiænkede den umodne Yngling med den samme Villie. I dette Haab anmoder jeg dem alle, at udbrede Subskriptionsplanen *) i deres Kreds, saavidt de formaae, og derefter sende den, enten til Hr. Boghandler Schubothe paa Børsen No. 5 eller til mig selv, boende paa Nørregade No. 32.

I Særdeleshed venter jeg denne Velvillighed af Præsterne. Som Lærere i Kirken (hvis Medlemmer vi jo alle ere) er det netop deres ærværdige Kald, at forædle Kirketroen, (den christelige Religion,) til Christi Religion. Derfor sendes et Exemplar af denne Plan til hver Provst i Danmark og Norge.

Af Nathanael udkomme 4 Ark ad Gangen. Skriftet er intet "Blad", det vil altsaa ikke blot gjennembladés: men beder hver, som tager det i Haanden, at læse det med Sindets fulde Samling, og læse det meer end een Gang, — eller lade det være ulæst.

Subskriptionen gjælder for et Bind, eller 24 Ark. Prisen bliver den sædvanlige; og Subskriptionssamlerne faae det 11te Exemplar frit. — Deres Navne, der befordre dette religiøse Institut, skulle trykkes med Titelbladet, som følger med det sidste Ark af Bindet.

Bogen skrives for alle cultiverede Mænd og Qvinder i alle Stænder; for alle dem, for hvilke Jesus endnu er hvad hans Navn betyder: Verdens Frelser, Menneskeslægtens Forløser.

Maatte dog denne Bog vinde mange religiøse Menneskers Bifald: skaffe mit Ord den Virkekreds, som Civilreligionen og den herskende Kirke (der intet ener — i Aand og Sandhed;) har truet at næåte mig selv!

Kjøbenhavn, den 8de Februarii 1803.

Malthe Møller.

*) Aftryk af denne Suskriptionsplan faaes gratis paa de fleeste af Byens Boglader. Bogen selv vil ogsaa blive at faae i de vigtigste Provindsialsteder.

Tryk

Trykfejl.

Udi Stykket meere om Anholt indført her i November=Hæftet f. A.

Sid.	Lin.	staaer	læs
98	12	jeg en	jeg? en.
—	16	dens	denne.
100	6	Halvire	Haleire.
—	11	dele	deele
101	3 nedenfra.	Grevskaber	Brevskaber.
104	10	hvor	ehvor.
—	4 nedenfra.	een	en.
107	20	saavel af det	saavel det.
125	2 nedenfra	af	a.
126	5 nedenfra	8 Mk.	4 Mk.
127	4 nedenfra	brostfælden	brostholden.
128	16	haart	haardt.
129	4	Fold	Fald.
—	3 nedenfra.	Vesterklide	Vesterklit.
130	5	Fold	Fald.
140	14	Hoihed	Hoitid.

I December=Hæftet 1802.

Side	Linie	staaer	læs
218	8	Trang	Tvang.
219	19)		
—	20)	det	den.
—	21)		
223	8	raabbende	raabbent.
225	9 nedenfra,	!	;
228	14	Segl	Seyl.
229	4	11	18.
—	6	5	12.
—	4 nedenfra	uvindes	udvindes.
239	2 nedenfra	Lentes	Leute.
240	4	phlegen	pflegen.
241	4 nedenfra	at han da	han da.
244	1	Digterskaber	Digterskabelser.

I

Rettelser

til Oversættelsen af Plins Breve niende Bog, i Januar-Hæftet 1803.

Side	Linie	staaer	læs
6	5	bede Læseren	bede at Læseren.
—	8	mine	min.
13	4	de	af.
14	9	nedenfra, Gustatio	Gestatio.
16	11	n. f. Ma dag	Mag dag.
24	5	n. f. tribunorium	tribunorum.
27	1	n. f. gestationi	gestatione.
—	5	n. f. inter capedinem	intercapedinem.
28	15	har	have.
—	3	n. f. mariones	moriones.
31	4	n. f. Du	De.
39	15	varadore	paradora.
—	1	sin	i sin.
40	2	n. f. εκεκλιοτο	εκεκλιτο.
—	3	n. f. δεγχλος	δ'εγχλος.
42	6	n. f. contodius	contodias.
43	6	Troeskab, svigtede	Troeskab svigtede.
45	11	n. f. Devite	De vitæ.
48	10	n. f. Soebreden	Soebredden.
51	4	n. f. nunc	num.
52	11	er	see.
—	15	sande	samle.
—	20	Tid	Tid).
—	1	n. f. admiso	admisso.
53	11	over	over.
—	12	faae	faa.
—	3	n f. Exerceos	Exerceor.
57	7	Buegangen	Buegangene.

I Februar-Hæftet 1803.

Side	Linie	staaer	læs
175	13	ved	med.
178	21	Tanke	Tænke.
179	5	deraaer	derover.
180	8	Leir	Leie.
—	23	der	eder.